

100 år vid Odenplan

Fastigheten Odengatan 75 / Vegagatan 17
Åren 1900 - 2000

BRF Karlavagnen 11
Sven-Gustav Åstrand (red)

Innehållsförteckning

Sid

Inledning	3
Vår fastighets äldre historia	5
Stockholm för hundra år sedan	9
Hyresgäster och inneboende	13
Fastighetsägare	17
Portvakten - Sture Pyk	19
55 år i huset	23
Barndomsminnen från Vegagatan - Monica Larsson	27
Att växa upp på Vegagatan 17	29
Detta kan jag berätta efter 39 år i fastigheten - Kerstin Westerlund	31
Föreningens födelse och första tid - Göran Lannegren	39
Vindslägenheter och avkontorisering - Ulla Thedéen	45
Från Bromma till Oden – en naturlig färdriktning – Johan Flink	47
Butiker och kontor	49
Bokhandel med gamla anor - Lars-Åke Svensson	51
Beslut och verkställighet i bostadsrättsföreningen	55
Vår fastighets närmiljö	61
Medlemmar i bostadsrättsföreningen	65
Bostadsrättsföreningens styrelse	67
Framtidstankar	69
<i>Bilagor</i>	
Källor	70
Illustrationer	71
Författare - Föreningstips	72

Omslagsbilden

*Odengatshuset något av de första åren på 1900-talet.
Gustaf Vasa kyrka ännu inte byggd. Den invigdes 1906.
Foto: Stockholms Stadsmuseum.*

Utgiven av Bostadsrättsföreningen Karlavagnen 11, Stockholm

Redaktör Sven-Gustav Åstrand

Grafisk form Jan Skårstedt

Tryck Civiltryck, Stockholm

ISBN 91-630-9811-3

Inledning

Förra året konstaterade styrelsen i Bostadsrättsföreningen Karlavagnen 11 att snart skulle föreningens fastighet vid Odenplan fylla 100 år.

Styrelsen beslutade försöka få fram en liten skrift om vad som hänt under de 100 åren.

En arbetsgrupp bildades med Sven-Gustav Åstrand som sammankallande och med två intresserade föreningsmedlemmar som bott länge i fastigheten, nämligen Göran Lannegren och Kerstin Westerlund.

Arbetet har lett fram till denna skrift. Där inte annat anges svarar Åstrand för text och intervjuer.

Det är vår förhoppning att läsandet skall leda till en ökad känsla för den fastighet vi bor i, respekt för många av dem som bott här före oss, kunskaper om den oerhörda förändringen av vårt land under 1900-talet och ett ökat intresse för Stockholms historia. Kanske hittar Du bland alla namn någon släkting eller bekant till familjen.

Vi människor behöver ha tillgång till historien för att förstå vår samtid.

Skulle personer utanför vår förening tycka att det är intressant läsning - så mycket roligare. Skriften ger bland annat en inblick i hur det är att bilda en bostadsrättsförening och att bo och leva i denna bostadsform.

Här står att läsa om

- närmiljön före fastighetens byggande
- de första hyresgästerna och deras inneboende
- Stockholm för 100 år sen
- den förste portvakten som var spårvagnskusk
- butikernas skiftande öden
- när centralvärmen och hissarna ökade de boendes livskvalitet
- när Per-Anders Fogelström arbetade i vår bokhandel
- glädjeämnen och problem i föreningen.

Det har inte varit lätt att komma åt vår fastighets tidiga historia. Mycket är fördolt. De människor som skulle kunna berätta är för länge sedan döda. Vi har ändå haft tur. I början på 1980-talet skrev några studenter vid Stockholms universitet en uppsats om vårt kvarter - Karlavagnen. De studerade vid Institutionen för konstvetenskap. Inom ramen för Projektet Svensk Stadsmiljö hade de en fortsättningskurs om bebyggelsehistoria med byggnadsvård. På så sätt kom uppsatsen "Kv Karlavagnen - undersökning av ett kvarter i Vasastaden i Stockholm" till. Vi har bland annat använt oss av deras uppsats för att beskriva den gamla historien.

Vid den senaste kulturhistoriska klassificeringen av bebyggelsen i Stockholms innerstad har vår fastighet fått grön färg. Det betyder att den "är särskilt värdefull från historisk, kulturhistorisk, miljömässig eller konstnärlig synpunkt".

Klassificeringen används inom stadens förvaltningar bland annat i samband med detaljplanering och bygglövsprövning. Byggnaden får inte förvanskas genom till- och ombyggnader. Stockholms Stadsmuseum skall granska föreslagna byggnadsåtgärder före bygglovsgivning.

Under alla år har de två husen Vegagatan 17 och Odengatan 75 haft gemensam ägare och varit en sammanhållen fastighet. Vi talar om fastigheten när vi avser båda husen. Annars skriver vi i princip Odengatshuset respektive Vegatshuset.

Vi tackar de personer, som skrivit egna texter i skriften. Ett särskilt tack till styrelseordföranden Johan Flink för uppmuntran och stöd under arbetets gång.

Stockholm i juni 2000

Göran Lannegren
Kerstin Westerlund
Sven-Gustav Åstrand

Vår fastighets äldre historia

Gamla tider

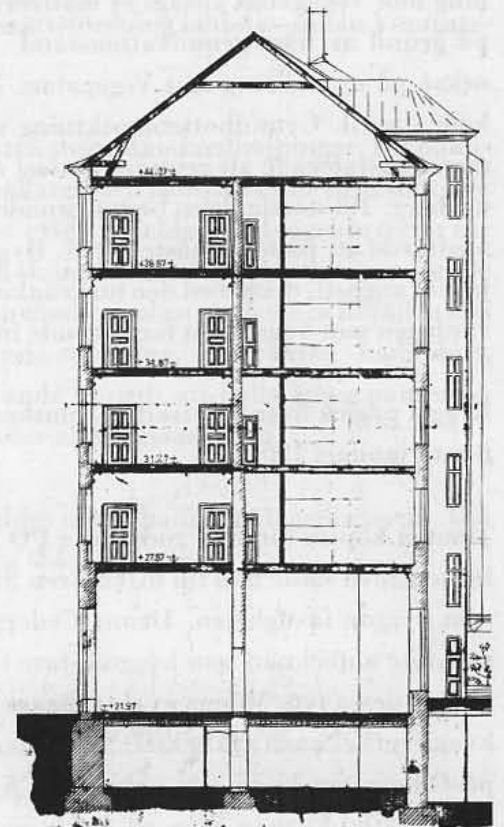
I området där vår fastighet idag ligger fanns i mitten av 1700-talet två kvarnar - Stora och Lilla Stampen. Här fanns också fyra mindre bostadshus av sten och flera mycket anspråkslösa trähus - många med torvtak. Dessutom stall, fähus, hönshus, tobakslador, bodar, avträden, tobaksplanteringar och plankomgivna trädgårdar med mängder av fruktträd.

Åren gick och Stockholm växte från Gamla stan ut på malmarna. Industrialiseringen och nödår ute i landet medförde att stora mängder människor sökte sig till staden för att trygga sin försörjning.

Stockholms stad köpte successivt ny mark för att kunna möta behovet av nya bostäder. I maj 1882 förvärvade staden tomterna i kvarteren Adlern större och Tullnären. De sträckte sig mellan Norrtullsgatan och Stora Gråbergsgatan (som några år senare döptes om till Upplandsgatan). Först hade man tänkt att det nya kvarteret skulle sträcka sig mellan dessa två gator, men sedan ändrade man sig och beslöt att dra fram en gata mitt i kvarteret. Det blev alltså Vegagatan.

Precis där vår fastighet idag står fanns ännu år 1870 en tobakstorklada. Innan den stora exploateringen tog fart bodde i dessa två kvarter ungefär 100 människor. Förutom mjölnaren Johan Fredrik Carlsson - som ägde både Adlern Större och Tullnären - var de som hyrde hantverkare, gesäller, en trädgårdsmästare, en bagare som hade drängar och pigor samt arbetare, tvätterskor och sömmerskor. Inte alldeles överraskande fanns det också en utskänkningslokal mot Norrtullsgatan.

En ny stadsplan för Norrmalm fastställdes 1879. När väl därmed de formella förutsättningarna fanns för att

börja bygga i det nybildade kvarteret Karlavagnen blev det en våldsamt aktivitet. Den gamla bebyggelsen revs och under åren 1882-1885 byggdes 16 av de totalt 18 husen i kvarteret. I samtliga fall var byggnadstiden under ett år! Vilket liv och kiv det måste ha varit.

Det dröjde fram till slutet av seklet innan vår fastighet och grannhuset mot Upplandsgatan började byggas.

Fastigheten byggs

Vår fastighet byggdes åren 1899 och 1900. Ansökan om byggnadslov kom in i januari 1899 med begäran att få bygga ett fem våningar högt bostadshus i sten samt en avträdesbyggnad på gården.

Byggnadsnämnden avsåg dock ansökan. En extravåning mot Vegagatan ansågs ej motiverad bland annat på grund av högt grundvattenstånd. Man anmärkte också på en balkong mot Vegagatan. Ny ansökan inkom i april. Grundbottenbesiktning utfördes varvid man konstaterade att grunden endast delvis utgjordes av berg. Till största delen bestod grunden av lera, vilket medförde att pålning måste göras. Byggnadslov beviljades i augusti, dock med den inskränkningen att extravåningen mot Vegagatan fortfarande inte godkändes.

Bygget pågick över sekelskiftet. Slutbesiktning skedde först i januari 1901.

Tomten köptes först av godsägare PO Svensk. Redan hösten 1898 sålde han till ingenjören Sven Cedergren, som byggde fastigheten. Denne Cedergren förekommer inte antecknad som byggmästare till några andra hus än dessa två. Många av de tidigare byggda husen i kvarteret saknade arkitekter. Vårt hus och grannhuset på Odengatan hade som arkitekter firma Ullrich & Hallquist. Firman blev en av de mera välkända i Stockholm och kom att rita åtskilliga hus.

Fritz Ullrich (1860-1917) ritade även den vackra fastigheten på Odengatan där Tennstopet är inrymt samt hotell Lord Nelson i Gamla Stan.

Hur byggdes då vår fastighet?

Fastighetens exteriör. Bottenvåningen utfördes i råhuggen sandsten och dominerades av kraftiga rundbågade skyltfönster. Fasaden i övrigt var slätputsad och murdekoren relativt sparsam. Bottenvåningens entréportaler hade omfattningar av huggen sanddekor. Åt gatan fanns ett asymmetriskt placerat trekantigt burspråk som avslutades av en balustrad i höjd med fjärde våningen. I hörnet Odengatan/Vegagatan ersattes det rakt avskurna hörnet i bottenvåningen med en halvrund, kupolförsedd utbyggnad i de övre våningarna.

Fönstren var typiska jugendfönster – fyrdelade med förhöjd tvärpost och småspröjsade fönsterrutor i de övre lufterna. De var symmetriskt placerade i olika grupper och saknade i stort dekorativa omfattningar.

Undantag var dock ett motiv som genom lodräta "band", överstycken och rombformade dekorationer knöt ihop andra och tredje våningens fönster. Motivet förekom på hörnutbyggnaden och de närmast intilliggande fönstren. Taket var plåtbetäckt och hade en tornliknande avslutning i hörnet. Små fönsterkupor med spröjsade fönster fanns upptagna för ljusinsläpp till vinden.

I trapphuset hade Odengatshuset golv av vit marmor samt vit marmortrappa. Väggarna var gulmarmorerade och indelade i väggfält med utsmyckning i form av gudinnor, utförda i stuckrelief. Stucktaklisten var dekorerad med blommor och band och i taket fanns en målad dekor av blommor och blad (signerad C Rosin 1900). Mellandörrarna var glasade och försedda med sido- och överfönster. Allt detta finns ännu kvar.

Vegagatsentrén hade en sandstensportal med huggen dekor och en minnestavla om husets byggnadsår 1899. Som vi sett ovan var dock huset inte färdigt före sekelskiftet.

I Odengatshuset fanns åtta lägenheter om 4 rum och kök samt jungfrukammare. Vidare fanns ett enkelrum för portvakten. I Vegagatshuset fanns fem lägenheter om 3 rum och kök samt jungfrukammare och fyra tvårumslägenheter utan kök.

Successiv standardhöjning

Från början fanns i de två husen inte några av de bekvämligheter vi idag tar som självklara. Man fick gå i trapporna, elda i kaminer och kakelugnar, använda torrklosetter.

Klosetterna fanns på gården. Några hann också installerar inomhus innan wc-na kom. När tunnorna skulle tömmas fick man vända sig till ett särskilt kommunalt "budningskontor" på Observatoriegatan. På natten skedde bytet från full till tom tunna.

Redan 1901 installerades lysgas – det vi idag kallar för stadsgas. Likström leddes in 1904 (växelström började införas på 1930-talet, men det var inte klart i hela fastigheten förrän på 1960-talet).

År 1910 var tiden kommen för vatten- och avloppsledning. Lägenheterna utrustades då med wc och tvättställ. Något byggnadstillstånd begärde aldrig fastighetsägaren. Han lät placera toaletterna i mindre prång och utrymmen, till exempel i tidigare klosettutrymmen och garderober. Ännu i denna dag är denna lösning bestående i vissa lägenheter.

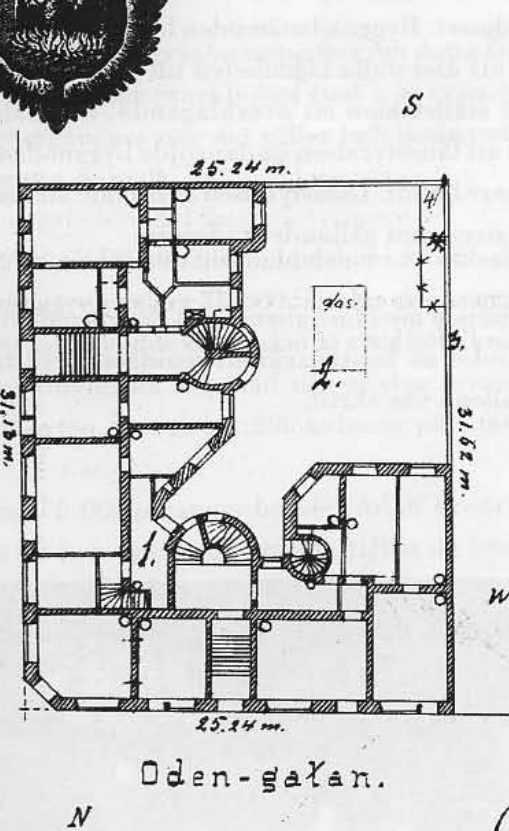
År 1912 installerades hiss i Odengatshuset. Nu beviljades byggnadslov på två dagar. Det dröjde ända till 1978 – då vår bostadsrättsförening bildats – innan Vegagatshuset fick hiss.

År 1934 skedde två stora standardhöjningar. Ett pannrum byggdes i källaren och centralvärme infördes. Det var slut med det eviga vedeldandet i lägenheterna för att få varmt och skönt hemma. I fortsättningen kunde kakelugnarna användas endast vid festliga tillfällen och för att få en mysig stämning. Portvakten hade dock fått en ny krävande uppgift att hålla igång pannorna dag och natt under eldningssäsongen.

Samma år inreddes också badrum i lägenheterna. Det gällde dock bara Odengatshuset.

1900 ²/₂. Adolf Fredrika försam. So. Karlavagnen 11:11
vid Odengatan 11:55. Byggm. Sven Cedergren.

№1. Första kl. 5 v. k. = 25.24 x 8.8 x 5 = 2.6
+ 10.2 x 5.8 - 2 x 1 = fl. 24.33 x 8.25
+ 17.1 x 4.2 + 12.2 x 0.6 x 3.35 = 0.7
+ 4.2 x 1.35 = 564 m² = 20.7 = 11675
m³ = 21.20 k + tom + pån. 26240.
2. Första kl. Käll. med gärd = 228 m² 6.85.
3. Första kl. Mur = 16.8 x 2.4 x 1.6 x 0.3 = 10 m³ 30.
4. Fjärde kl. Besv. = 7.14 x 2.2 = 7.8 x 1.6 = 45.
(40000) Summa kr. 27000.
I förs. af №1 inbegr. pån. ö undergrund - 5000 kr.
I k. uttag.

19 ²⁶/₁₀ 01 Ny beskrifning. Divera tilligg.
№1 Första kl. som af. ———— 27722
2 Första kl. 2 1/2 ———— 700
3 Första kl. 2 1/2 ———— 32
4 Fjärde kl. 2 1/2 ———— 45.
(40000) Sum = Kr. 28500
I förs. af №1 inbegr. pån. ö undergr. 5000 -
I k. uttag.
För. i "Skandia".

1920 ⁹/₅ (Skandia)
№1 Första kl. s.o. 11675 m³ = 52 + undergrund - 5000 610 000
f.d. bostädare G. E. Nyström

År 1940 tycker fastighetsägaren att det finns anledning att få en ny värdering av fastigheten efter besiktning så att brandförsäkringsvärdet kan höjas. Ur den tiosidiga beskrivningen noterar vi att Vegagatshuset genomgående benämns som en flygel till huvudbyggnaden.

I källaren finns ett "offentligt luftskyddsrum" i flera delar med gastäta järndörrar och järnbalkar för uppstöttning av valvet. Pannrummet har också branddörr, två värmelednings- och en varmvattenpanna, två pumpar, koksrum och i ett angränsande utrymme en varmvattencistern.

Bredvid hissen på nedre planet i Odengatshuset fanns ett portvaktsrum "med linoleummatta, socklar, fönsterpaneler, tapeter, limfärgat tak och ett väggskåp". I Vegagatshuset fanns efter hörnbutikens en kafélokal "med massagolv, en meter hög väggpanel, oljemålade väggar, limfärgat tak, en spegelglasruta och toilette". Bakom kaféet fanns ett kök med gasspis, rostfri diskbänk, tvättställ och utgång till gården. Mellan kaféet och entrén till huset låg en frisérsalong.

Det framgår också av beskrivningen att de fyra lägenheterna i Odengatshuset, som vetter mot Vegagatan hade sin köksingång via en förstuga från Vegagatshuset. Vinden var tillgänglig från "kökstrappan och flygeltrappan". Något spring i Odengatstrapphuset var det alltså inte tal om vare sig med varor eller för att komma till vinden.

Om gården sägs att den var belagd med asfalt. Där fanns en oljemålad byggnad av resvirke och bräder, tre me-

ter lång, 1,40 meter bred och till takfoten 2,30 meter hög, innehållande en bod för soptunna.

Dåvarande fastighetsägaren Richard Emanuel Nyström önskade 1940 få egendomen värderad till 850.000 kronor. Brandförsäkringskontoret godkände 825.000 kronor.

Fram till 1940-talet hade vår fastighet gemensam kvartersfasad med grannhuset, som dock då efter en vindsbrand spolierades genom en ändrad ombyggnad av det andra huset.

Under de följande åren hade fastighetsägaren och myndigheterna kontakt om en del förändringsarbeten, exempelvis i början av 1950-talet angående uppdelning av den stora lägenheten på bottenvåningen i Vegagatshuset i två mindre.

Några år innan bostadsrättsföreningen tog över äganderätten var två kontroversiella ärenden uppe. Det ena gällde kromfirman i källaren. Kerstin Westerlund ger i sitt kapitel en målade beskrivning av turerna i den frågan. Det andra gällde påstådd "smygkontorisering" i Odengatshuset. Byggnadsnämnden beslöt ålägga vederbörande att återställa lägenheten till bostad, vilket ej skedde. I stället kom ett överklagande. Det hela slutade med att länsstyrelsen undanröjde byggnadsnämndens tidigare beslut. Länsstyrelsen ansåg inte att kontoriseringsstred mot gällande stadsplan.

Vad som hände med fastigheten och dess lägenheter efter bildandet av bostadsrättsföreningen berättas på andra ställen i vår skrift. □

Stockholm för hundra år sedan

Man brukar säga att gamla träd sett mycket under sin levnad. Detsamma gäller förvisso också gamla hus.

Vår fastighet byggdes vid förra sekelskiftet. Sverige och Norge var då ännu förenade i en union med Oscar II som konung.

Vad var det för stad, som den nyuppförda fastigheten blickade ner över?

Vi börjar med att söka uppgifter om detta från "Statistisk årsbok för Stockholms stad". Vi svenskar har varit föregångare när det gäller befolkningsstatistik och offentlig statistik.

År 1900 bodde 300.000 människor i Stockholm. Hundra år tidigare var det 75.000. Under den senare delen av 1800-talet skedde en mycket kraftig befolkningsutveckling i huvudsak kopplad till en stor invandring från landsorten. Det gick 1.200 kvinnor på 1.000 män.

Drygt 50.000 personer bodde i Adolf Fredriks församling dit hyresgästerna i vår fastighet då hörde. I kvar-

teret Karlavagnen bodde enligt rotemannauppgifterna i början på seklet 1.170 personer. Säkert fanns det ytterligare inneboende, som ej noterats. Idag är vi knappt 450 som bor i kvarteret.

De levande födda delades upp på äkta och oäkta barn. Nära en tredjedel tillhörde den senare gruppen, alltså sådana som föddes av en ogift mor. Spädbarnsdödligheten var hög särskilt bland de oäkta barnen.

Vi gör nedslag i de över 260 tabeller, som presenterar Stockholm och stockholmarna för hundra år sen och följer den ordning i vilken uppgifterna presenteras.

I befolkningsstatistiken finns följande rubriker: Ståndspersoner, Subaltanklass, Betjante och tjänstfolk, Kropparbetare, Försörjningshjon och Oäkta barn.

I hela stan fanns det 240 läkare, 74 tandläkare och 33 fältskärer. Det fanns naturligtvis inga badmöjligheter i hemmen. Därför var det viktigt att det fanns bad ute på stan. På sommaren badade man säkert i Mälaren och Brunnsviken med flera ställen. Särskilt nyttigt var

det nog inte med alla föreningar, som släpptes direkt ut i sjöarna. Staden hade en bad- och siminrättning ”i Norrström” och ett särskilt varmbadhus för arbetare (där avgiften var 5 eller 15 öre). Enskilda varmbadhus fanns på Malmtorgsgatan, Sturegatan, i Klara och på Södermalm. Vid Skeppsholmen låg en ”Fruentimmers sim- och badinrättning”.

I Stockholm fanns åtta folkskolor. Närmast vårt hus låg Adolf Fredriks folkskola med ca 4.000 elever. 1910 byggdes den nya folkskolan. Det fanns en hel del läroverk: Norra och Södra latin, Norra Real, Östermalms högre läroverk, Nya elementar (nära Hötorget) samt ”Jakobs och Katarina femklassiga läroverk”. Två privata läroverk fanns också – Beskowska skolan och Palmgrenska samskolan. Det var dock inte mer än totalt 250 elever, som godkändes i ”mogenhetsexamen” under året.

När det var aktuellt med riksdagsval var det cirka 20.000 som ”ägde utöva sin rösträtt”.

Dessa stockholmare – bara män – hade mellan 1 och 100 röster till sitt förfogande. Litet fler hade rätt att rösta vid val till stadsfullmäktige. Allmän och lika rösträtt för män och kvinnor infördes först år 1921. På vägen dit var det särskilt politiskt oroligt i Stockholm vid två tillfällen. 1909 var det storstrejk och 1917 hungerkravaller under första världskriget.

Sedan presenterar årsboken brottsligheten i staden. Vad finner vi där? Jo bland annat detta.

11 personer fälldes för sabbatsbrott, 105 för förgripelse mot ämbets- och tjänsteman, en för uppror och upplopp, inte mindre än 1.278 för svordom, oljud, förargelse, fönsterinslagning och dylikt, 452 personer för uppenbar grymhet i behandling av kreatur, 28 stycken för kvacksalveri samt obehörigt förfarande med gifter samt 300 personer för överträdelse om stadganden om skjuts, gästgiveri samt taxor för hyrkuskar, åkare, rod-dare, stadsbud med flera.

Även på de dömda gör man statistik. De delas inte bara in efter födelseort, yrke och civilstånd utan även efter kristendomskunskap och bildningsgrad.

Över 60 hantverksyrken redovisas. Här hittar vi cigarrmakare, sadelmakare, gelbgjutare och korkskärare.

I statistikårsboken ges en skrämmande bild av bostads-situationen i Stockholm för hundra år sen. 63.000 lägenheter var uthyrda. 9.000 av dessa var utan kök. Även i smålägenheterna fanns det inneboende – i genomsnitt mer än en. Man mätte även luftutrymme per boende samt golvytan per person. På ”Öfre Norrmalm” där vår fastighet låg disponerade flertalet av de boende mellan tre och sju kvadratmeter. Tänk efter hur många kvadratmeter Du har att röra Dig på.

Spårvagnarna hade blivit ett mycket använt transport-medel. Vid den här tiden fanns det 2 mil hästlinjer, som disponerade 51 vagnar med två hästar och 12 med en häst. Under år 1900 hade hästspårvagnarna 14 miljoner passagerare. De elektrifierade linjerna, som nu började komma – först på Södermalm – hade 1903 en längd av 2,7 mil och med dem åkte 10 miljoner trafikanter.

Till och med trafikräkning ägnade man sig åt. Utanför vårt hus på Odengatan färdades den 3 december 1904 mellan kl 07 och 20 sammanlagt 1.928 åkdon. 1.079 av dessa var arbetsåkdon och 849 transporterade personer.

Stockholmarna hade börjat upptäcka cyklarna. Inte mindre än 35.200 ”privata velocipeder” fanns registrerade. Alla hade en nummerplåt. Dessutom fanns 721 ”ämbetsverksvelocipeder”. Jämför dagens tjänstebilar. Det fanns utbildning i hur man cyklar. På ett gammalt foto ser man att väggen i träningsalen var madrasserad.

Även andra kommunikationsmedel växte fram. Antalet ”rikstelefonabonnenter” var 8.615.

Järnvägarna spelade en allt större roll för att transportera människor och varor. Sex godsstationer finns redovisade: Södra, Stadsgårds, Central, Norra, Östra och Värtan.

Man tog sig gärna ett glas. Vid ”Aktiebolagets Göteborgssystemet i Stockholm försäljningsställen” såldes under ett år över 5 miljoner liter. Det blir cirka 17 liter per person och år utslaget på hela befolkningen.

Gatubelysning – av staden bekostad – kom mot slutet av 1800-talet. Vid sekelskiftet fanns inom Adolf Fredriks församlings område mer än 900 gaslyktor. Nere i Gamla stan kom i början på seklet nästa nymodighet.

1904 fanns i Storkyrkoförsamlingen 24 elektriska båg-lampor.

I Adolf Fredriks församling fanns 15.817 "afträden med tunn- och klosettkärl". Avträden utan kärl (gropar) noterades till 0.

Att Stockholm såg mycket annorlunda ut än idag framgår även av uppgifterna om att 1.200 stallar fanns i staden. Ladugårdarnas antal var 36 – varav åtta i Adolf Fredriks församling. Svinhusen uppgick till 28 – tre därav i Adolf Fredrik.

Hörnet Odengatan/Norrtullsgatan 1910. På det vänstra husets plats står idag Läkarhuset och skäms.

Matteus skola 1910. Kanske gick några barn från vår fastighet i klassen.

En sista uppgift från stadens statistiska årsbok. Rubriken är "Omsättning av hjon vid ålderdomshemmen". Vid Sabbatsbergs ålderdomshem fanns vid årets ingång 1.000 hjon. 143 inskrevs under året, 3 utskrevs, 147 avled. Vid årets slut fanns 993 inskrivna.

En annan viktig källa till information om förhållandena i Stockholm för hundra år sedan är Stockholms Adresskalender. Där hittar vi bland annat uppgifter om vilka föreningar och sällskap som fanns. Kalendern redovisar 219 stycken.

Visst fanns redan då vetenskapliga, kyrkliga och fackliga organisationer, som överlevt de hundra åren. Vi finner också andra långlivade föreningar som Sveriges Allmänna Konstförening, Handarbetets Vänner och Svenska Turistföreningen för att ta några exempel.

Förhållandena i Stockholm år 1900 och tidsandan speglas genom rader av andra sällskap. Hör här. Fruntimmersföreningen för missionering i Kina, Positivistiska Samfundet, Sällskapet för nyttiga kunskapers spridande, Sällskapet Rätt och Sanning i Stockholm, Svenska kvinnoföreningen för fosterlandets försvar, Rättstavnings-sällskapet Stockholmskrets, De enskilda bankernas syndikat.

Och vidare. Fonden för befrämjande af svensk silkesodling, Föreningen för skidlöpnings främjande i Sverige, Föreningen för befrämjande av skolungdomens vapenöfningar och dito av skolungdomens fria lekar.

De första bilarna kom till Stockholm. Myndigheterna måste då naturligtvis reglera trafiken. Även här hittar vi uppgifterna via Adresskalendern.

Enligt 1907 års reglemente för "automobiltrafik" var högsta tillåtna hastighet i Stockholms inre delar 6 km/tim. I tätbebyggt samhälle fick man köra högst 15 km/tim vid dagsljus och 10 i mörker och dimma. "Annorstädes" var högsta tillåtna fart vid dagsljus 25 km. Reglerna sade också att bilisten måste köra så försiktigt att han vid möte med ett oroligt rid- eller dragdjur måste ge den ridande eller åkande tillfälle att stiga av.

Adresskalendern uttalar om reglerna att "några påstås vara för stränga för att kunna efterlevas".

I all enkelhet ger oss dessa siffror och uppgifter en chans att få en inblick i hur de som bodde i vårt hus för hundra år sedan hade det. Vilken stad de gick ut i och vilka problem de ställdes inför. Inblicken ger också perspektiv på våra egna liv och verkligheten omkring oss. □

Hyresgäster och inneboende

Rotemännen

Uppgifterna om hyresgästerna under de första årtiondena har hämtats från rotemannens mantalslängder. Dessa finns bundna i tunga böcker i svart kartong med de ansenliga måtten 42 cm höga och 50 cm breda.

Vår fastighet låg från början i Adolf Fredriks församling. Från 1 maj 1906 och fortfarande ingår vi i Gustaf Vasa församling.

År 1900 tillhörde fastigheten 6:e roten i Stockholms stad. Det var Adolf Fredriks östra rote (Observatorieroten). Rotemannen hette CG Lennartsson och han hade sin expedition på Vegagatan 18, alltså mitt emot Vegagatshuset. Mottagningstiden var vardagar 8-1.

Rotemannen hade till uppgift att notera vilka personer, som bodde i varje fastighet. Inflyttningar, vigslar, födelser, dödsfall, avflyttningar noterades noga. Dessutom uppgifter om födelseort för till Stockholm inflyttade personer, vaccinationer, militärtjänstgöringsförhållanden, samt vart vederbörande flyttade.

Rotemannen var också en slags föregångare till socialtjänsten. Var man i ekonomisk nöd kunde man vända sig till honom för att få hjälp, exempelvis med ved, matportioner, hyresbidrag. Han hade också uppsikt över att barnen verkligen gick till skolan och att fosterbarnen inte vanvårdades. Resurserna var inte stora. Rotemannens personliga välvilja tycks ha spelat stor roll när det gällde att få hjälp.

Bakom de torra uppgifterna om den fastighet vi nu bor i kan man ana många människoöden. I flera fall flyttar unga flickor in från landsorten för att arbeta som pigor

och inom några månader föder de barn. Ibland överlever barnet, ibland avlider det. Det kan stå om en man att hans hustru får "fri förlossning". De människor som avflyttar från fastigheten går också mycket olika öden till mötes. En man flyttar till ett ungarshem. En kvinna till sinnessjukhus. En familj ger sig iväg till "Amerika". Pappan några månader före hustrun och barnen.

Under alla de hundra åren har vår fastighet bestått av de två husen på Vegagatan och Odengatan. Det framgår inte av rotemannens noteringar i vilket hus vederbörande bodde. Däremot går det att läsa sig till vilka som hade kontrakt på sin lägenhetsförhyrning. Det var viktigt att ha ett "v" (våningskontrakt) noterat i rotemannsförteckningen. Då var det inte alldeles lätt för fastighetsägaren att vräka vederbörande.

De första boende

Man kan undra över hur folk fick kontakt med byggmästaren/fastighetsägaren för att få hyra. Det fanns enligt uppgift en sju-åtta dagliga tidningar i Stockholm för hundra år sedan. Det var en framkomlig väg. Annars fick man väl tips ryktesvägen och tittade förbi byggarbetsplatsen och senare det färdiga huset. I allmänhet hyrde man ett år i taget.

Den först noterade personen i fastigheten hittar vi år 1900, då Vegagatshuset var klart för inflyttning. Han hette Erik Leander Larsson var arbetare, född 1877 i Strängnäs, ogift, vaccinerad, frikallad från militärtjänstgöring. Han flyttade redan 1901 – liksom väldigt många av de andra nyinflyttade detta första år.

I 1901 års utgåva finns två boende med från vårt hus, nämligen f handlande CJO Isacsson och underlöjtnanten CE Wallman.

Året efter är det betydligt fler namn: Handlande F Andersson, enkefru Th Bergh, slöjdlär:a S Bergner, arkitekt C Cederström, f hotellägare JR Dahllöf, bokhållare CG Egnell, inspektör O Elfstrand, byggmästare AG Eriksson, handlande EG Eliasson, handlande J Hedborg, stuccatör Liva Pietro, enkefru TM Pikutell, bokhandlare CE Schrom, agent COW Zetterholm.

Om vi går fram till 1904 års upplaga finns en mängd nya namn: Handlande EG Eliasson, jurkand FH von Friesen, f skraddare J Grönseth, kontorschef A Landberg, handlare A Larsson, folkskollärare KFG Lindemalm, grosshandlare L Sohlman, handlare C Öberg.

Ytterligare hyresgäster

I 1910 års årgång finner vi dåvarande ägaren handlare GE Nyström, agent CF Andersson och enkefru H Andersson, fröken D Bergfäldt, godsägare EO Engström, kontorschef Landberg (som nu har blivit grosshandlare), slöjdlärlarinna EK Lidman boende tillsammans med änkefru ES och ingenjör KG Lidman, bokhandlare A Lindeborg, fru A Mark, grosshandlare E Müller med hustru, änkefru A och handelsresande G Svensson och ingenjör D Westerlund.

Tio år senare nämns handlare E Arvidström, fru A Holmgren, handlare ALP Johansson, byggnadsingenjör JN Komstedt, änkefru A Thorén, överkontrollör HJ Wallgren och skeppsredare KA Wickström.

Inte någon av de för tio år sedan nämnda i nyfikenhetsregistret finns med, vilket tyder på att de allra flesta avflyttat eller avlidit. Under 1920-talet försvann nyfikenhetsregistret.

Rotemannasystemet upphörde 1926. Året innan flyttade till vår fastighet änkefrun Augusta Gråå född 1860 och hennes tre ogifta döttrar Helga född 1888, Astrid född 1890 och Iris född 1892. Den sista av dem lämnade huset 1976. Familjen Gråå bodde i den lägenhet familjen Thedéen bebor idag. Kerstin Westerlund berättar om dem i sitt kapitel i vår skrift.

Den allra sista noteringen om fastigheten i rotemannaboken avsåg familjen Röding. Kamrer Tor Wilhelm med hustru Ruth och barnen Karin född 1918 och Hans född 1921. De skrevs in i församlingen den 16 oktober och bodde i Vegagatshuset tre trappor upp i den lägenhet Lennart Carlsson och Thomas Oakman bebor. De hade eget hyreskontrakt.

Om ungefär fem år är det realistiskt räkna med att

Stadsarkivet med flera hunnit sammanställa en cd-rom där samtliga uppgifter från rotemännens mantalslängder om de personer, som bodde i Vasastaden fram till 1926 finns lagrade. Dessutom kommer det att finnas information om skolor, sjukvård, arbetsplatser med mera. För några år sedan presenterades den första stadsdelen i staden – Södermalm – på detta sätt. Projektet har blivit mycket uppskattat, då det ger unika möjligheter att släktforska och få en inblick i Stockholm för länge sedan.

Samma år som rotemannaverksamheten lades ner – 1926 – kom den första upplagan av ”Röda boken” ut. Nu hade utvecklingen kommit så långt att telefoner börjat bli vanliga även i privatfamiljer. Det fanns alltså kommersiell grund att publicera en skrift där det bland annat gick att läsa vilka abonnenter som fanns på en viss gatuadress.

Går vi in i den första årgången finner vi att sju privatpersoner i Vegagatshuset och nio i Odengatshuset har telefon.

På Vegagatan är det Berndt Bondeson-Hall, fröken Inez Jansson, kött- och fläskhandlare Ax. Johanson, E. Nyström, förrådkamrer Tor Röding, Ida Westblad, folkskollärarynna Elsa Åberg och lokaltelefonist Ada Åkerlind.

På Odengatan innehas telefon av fru GA Arvidström, Carl Gust Egnell, tjm Karl Holg. Fant, änkefru Augusta Gråå, fru Ebba Gustavsson, godsäg Alfr. Hallström, dir OE Jacobsson och öv.kontr. Hj. Wallgren.

Det verkar som om telefonen för privatpersoner slog igenom under 1920-talet. Söker man sig via Telemuseets mikrofilmade uppgifter till tiden före 1926 finner man att av de nio abonnenterna i Odengatshuset är det endast två, som har telefon 1920. Det är herrar Egnell och Wallgren.

En verkligt trogen hyregäst var Carl Gustaf Egnell. Han flyttade in i Odengatshuset redan 1902 och bodde kvar under många årtionden. Redan 1910 hade han skaffat telefon. Då var numret Stockholm 12162.

Om vi följer Röda Boken framåt i tiden finns följande att ytterligare notera. År 1930 bor en musikdirektör Theodor Pinet i Odengatshuset. Fem år senare finner vi hovfrisör Gustav Wulff i samma hus. Första krigsåret bor Cici Strömlund i Vegagatshuset och har telefon 324302. Ända till 1998 bebos lägenheten på 1 trappa av henne och senare hennes dotter Margit. Idag bor Masuro Okano i den lägenheten. I huset bor också 1940 riksdagsman Karl Magnusson.

Tandläkare Gunnar Arnkvist finns med i 1950 års katalog på Odengatan. Han kommer att verka i huset till 1988. Som framgår i kapitlet om bostadsrätts-

föreningens bildande är han medlem ett tiotal år utan att bo i huset.

För år 1961 har det gått att få uppgifter från skatteverkets mantalsskrivningslängder.

I Odengatshuset bodde på 1 tr ovannämnda Helga och Astrid Gråå samt frisör Petrus Nilsson med hustru Elsa och dotter Els-Mari. 2 tr bodde fröknarna Anna och Hildur Källgren samt fd distriktsveterinär Olof Bergengren med hustru Emma och dotter Gunilla. På nästa plan finner vi ovannämnde Arnkvist med hustru Maj samt barnen Jan-Olof och Malena samt fem sjuksköterskor i den lägenhet Sabbatsbergs sjukhus hyrde. På 4 tr bodde advokat Sigge Leksén med hustru Elsa samt köpman Gustaf Hellman med hustru Ida och dottern Kerstin samt sekreteraren Gerd Olows.

I Vegagatshuset bodde på nb rörarbetaren Bror Carlsson – som också var fastighetens portvakt – samt fru Anna-Greta Öhrstedt med sonen Jan. På 1 tr finner vi sångerskan Margit Persson född Strömlund, som hade fyra inneboende i sin lägenhet samt servitrisen Hildegard Nilsson med en inneboende lagerarbetare. 2 tr upp bodde sjukvårdsbiträdet Alva Hasselgren. På 3 tr bodde folkhögskolläraren Per Rickard Estreen med hustru Kerstin och dotter Anna Maria samt fru Elin Söderberg med dotter Pia. Högst upp finner vi lagerarbetaren Karl Axel Johansson med hustru Signe och barnen Monica och Curt och inneboenden artisten Anna Nässén samt mattpåluggare Sven Berggren och städerskan Linnéa Larsson.

Då bostadsrättsföreningen bildats 1978 fanns tre hyreslägenheter kvar i fastigheten. Den sista hyresgästen var Rut Schoug, som dog 1998. □

Fastighetsägare

Det kan vara intressant att veta vilka personer, som ägt vår fastighet fram till år 1978, då föreningen förvärvade husen.

Tomten köptes av godsägare P O Svensk i juni 1898. Ingenjör Sven Cedergren tog över äganderätten redan i november samma år.

I januari 1902 sålde Cedergren den färdigbyggda fastigheten till handlandena Harald Filip Andersson och Fredrik En.

Tre år senare blev det ånyo ägarbyte. Fröken Klara Fredrika Augusta Ullberg förvärvade fastigheten.

I juni 1907 köpte grosshandlare Gustaf Emanuel Nyström. Han bodde även själv i Odengatshuset. Efter det Nystöm avlidit övertog arvingarna fastigheten 1918.

I januari 1923 blir sonen fabrikör Richard Emanuel Nyström ensam ägare. I början av 1942 övergick äganderätten till änkefru Anna Charlotta Nyström. Hon bodde i en lägenhet två trappor i Odengatshuset.

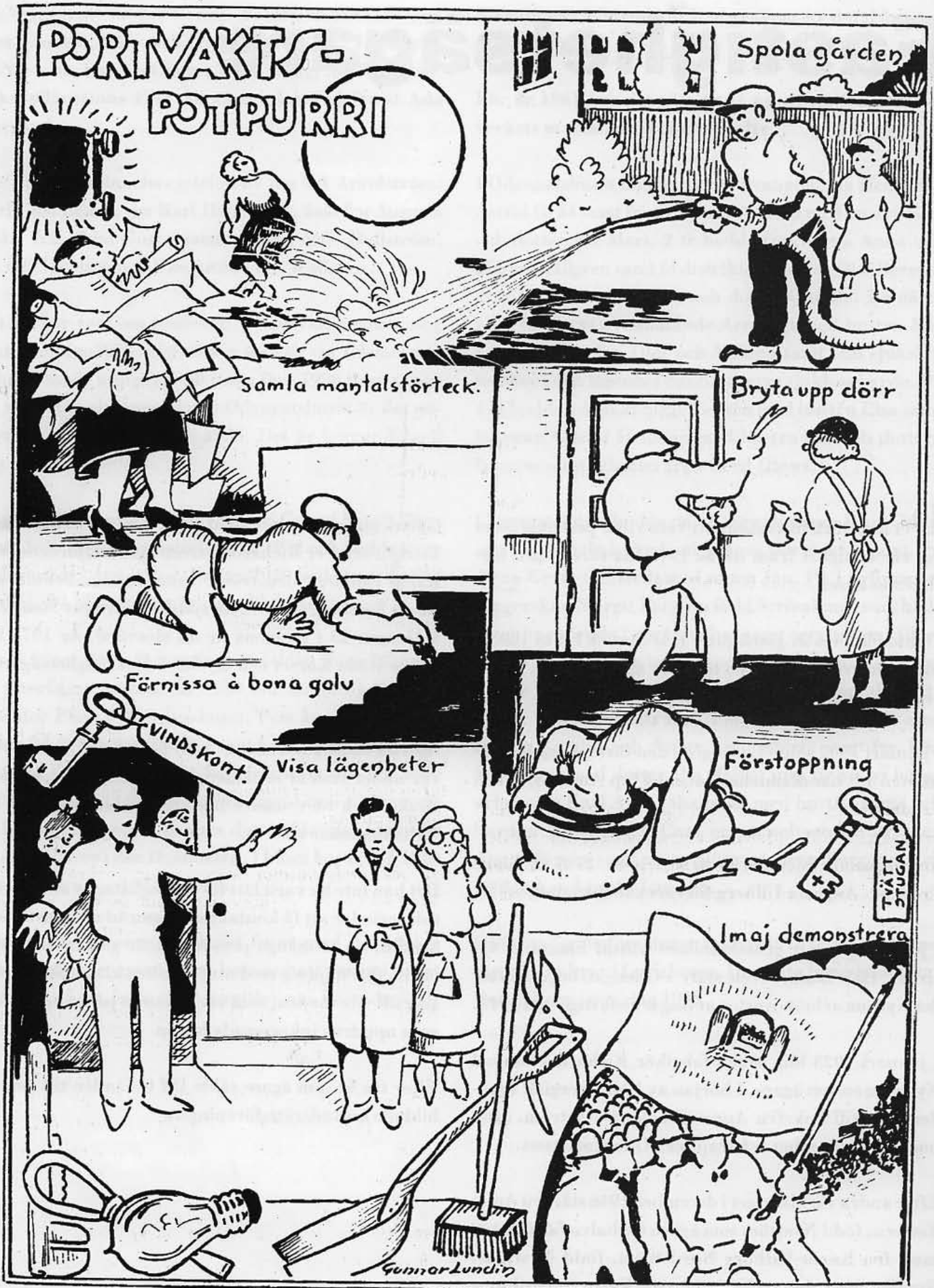
Efter andra världskriget i december 1946 står fru Anna Estreen, född Nyström som ägare till halva fastigheten samt fru Karin Valborg Nordström, född Nyström, Gunilla Svensdotter Nyström och Karin Svensdotter Nyström som ägare till en sjättedel var. I mars 1952 blev även Per Richard Estreen delägare, då han övertog hälften av Anna Estreens del.

Går vi sedan fram till 1970-talet framgår det att Anna Estreen och Per Richard Estreen äger en fjärdedel var, Karin Valborg Nordström, Anna Gunilla Schultz och Karin Fossberg äger varsin sjättedel. Fru Siv Stenkvist, Majvägen 23 i Bromma är då vicevärd. År 1973 tillhörde Röda Korset och Kyrkorådet fastighetsägarnas långgivare.

Ägarna sålde i november 1975 till Ulf G Lindén. Han var under sina år som fastighetsägare vd för AB Wilh Becker och blev senare berömd medarbetare till PG Gyllenhammar i Volvo.

Det kan inte ha varit lätt för hyresgästerna under vissa tidsperioder att få kontakt och samråd med fastighetsägaren, då så många personer ägde gemensamt. Man lär ha fått nöja sig med att framföra klagomål och förslag till vicevärden, som var den som på fastighetsägarens uppdrag inkasserade hyran.

Efter tre år som ägare sålde Ulf G Lindén till den nybildade bostadsrättsföreningen. □

Teckning av Gunnar Lundin i "Fastighetsarbetarens" julnummer
"Fyr och flamma" 1936.

Portvakten

Sture Pyk

Går man några decennier tillbaka och försöker ta reda på hur det var att bo i en stockholmsfastighet som Odengatan 75, påminns man mycket starkt om klyftorna i dåtidens Sverige. Självrådiga husägare kunde ställa i våra ögon otillständiga krav på både hyresgäster och fastighetskötare.

"Portvakter", "gårdskarlar" och "vicevärdar" kom också att organisera sig fackligt senare än många andra yrkesgrupper, först 1936 bildades Svenska Fastighetsarbetarförbundet.

En anledning var att många av dem deltidsarbetade och utövade sitt ordinarie yrkesarbete under andra titlar och hade sin fackliga hemmahörighet där. Det kunde röra sig om t ex poliser, spårvagnskonduktörer, järnvägsanställda. Med den klassyn som rådde var det ganska naturligt att fastighetsägarna gärna lät vad man med lite god vilja kunde uppfatta som uniformerade myndighetspersoner hålla ordning i huset.

Den anställningsfavör som "fri bostad" utgjorde var lockande nog för åtskilliga uniformerade och lågavlönade serviceyrkesgrupper, och den lojalitet mot värdarna som många hyresgäster tyckte sig se hos portvakten bidrog nog till att han – och hans hustru – ofta uppfattades som värdens förlängda arm. Och ville han behålla sin befattning var han så illa tvungen att gå värdens ärenden.

In på 1930-talet var det vanligt med s k personligt kontrakt, direkta uppgörelser mellan fastighetsägaren och portvakten. Bostaden var som sagt ofta ett avgörande skäl till att man åtog sig portvaktssysslan, och samtidigt värdens främsta påtryckningsmedel vid uppgörelser om arbets- och lönevillkor. Så här kunde ett per-

sonligt kontrakt se ut i mitten av 1920-talet (lönen uppgick till 600 kr om året och utbetalades i efterskott, kvartalsvis, samt fri hyra för en enrumslägenhet på nedre botten):

Jag förbinder mig ...

att elda värmeledningspannorna och lågtryckspannan för varmvatten under den tid av året uppvärmning av lägenheterna och varmvatten till bad- och toaletterum erfordras;

att sköta eldningen regelbundet och ordentligt och därvid särskilt tillse att vattnet i cirkulationssystemet hålls vid den temperatur, som med hänsyn till temperaturen utomhus är lämplig för lägenheternas normala uppvärmning;

att väl vårda pannor och armatur, verkställa erforderlig sotning av pannor och rökkanaler i pannrummet samt påfylla vatten i cirkulationssystemet;

att uppbära aska ur eldningsrummet till därför avsedd förvaringsplats och tillse att askan blir av vederbörlig entreprenör ordentligt bortkörd;

att tillse att bränsle till pannorna av entreprenör i rätt tid levereras, ävensom vid leveransernas fullgörande kontrollera att avtalad myckenhet och bränsle av god kvalitet levereras;

att avhjälpa sådana mindre fel å vatten-, avlopps- och andra ledningar, som kunna av en person utan annans anlitande utföras och vartill särskilda fackkunskaper ej erfordras såsom exempelvis ompackning eller utbytande av vattenkranar, rensning av avloppsledningar, vattenlås och gårdsbrunnar m m;

att hålla rent i hiss, portgångar och trappor från källaren upp till gården samt yttre förstugan, källargångar, trappor upp till vinden och vindgångar;

att tillse tvättstugor och torkvindar samt upplåta desamma till begagnande av hyresgästerna i tur och ordning;

att under den kalla årstiden avtappa vattnet ur rören till tvättstugan då fara kan anses föreligga att vattnet i desamma fryser;

att under den varma årstiden verkställa spolning av gården och under vintern undanskaffa snö från gårds-trappor och vid ingångsdörren samt tillse att renhållningsentreprenören bortför snö och sopor;

att den mörka årstiden tända belysningen i förstugan och trappuppgångar vid mörkrets inbrott och släcka kl 9 på kvällen;

att öppna portarna kl 6 på morgonen och stänga kl 9 på kvällen samt övervaka att ordning och snygghet iakttages i portgångar och trappor samt på gårdarna;

att sköta de till egendomen hörande planteringarna och trädgårdsanläggningarna å gård och gata med grävning och gödning, luckring och rensning, grusning, skyffling och krattning av grusplaner, vattning och sprutning, klippning av gräsmattor och kantskäring, isåning av gräsfrö i utgångna gräsmattor, plantering av nya växter i utgångnas ställe, uppbindning, bortklippande av överblommade eller förtorkade växt-delar, täckning mot kyla och vårsol m m som erfordras för planteringarnas hållande i gott skick, allt efter anvisning av husägaren.

Fackligt sett var portvakten närmast rättslös. Han kunde t ex på 1920-talet beordras att efter ett visst klockslag på kvällen gå runt på gården och titta upp mot fönstren för att se om hyresgästerna hade ljuset tänd och alltså förbrukade elektricitet – som då ingick i hyran – i onödan. Om så skedde skulle han ringa på hos vederbörande hyresgäst och klaga.

Portvaktens dubbla lojaliteter gav näring till seglivade schablonföreställningar om "portvaktsgubbar" och "portvaktsskärningar". Försökte man ge igen skedde det ofta med samma vapen, som i den här visan, författad

av signaturen Torsten och tryckt i "Fastighetsarbetaren" i slutet av 1930-talet:

Portvaktens fruns visa

Melodi: Halta Lottas krog.

Nu jag sjunga vill en visa,
i den mitt yrke vill jag prisa,
värd och hyresgäster risa,
när vi samlats har till fest, är du med på den!

Klockan sex så öppnas porten,
då ska man ta' rätt på lorten.
Har dom gjort nå't fult i porten,
är man lika glad och "snäll", är du med på den!

Telefon den ilsket ringer,
folk i dörren ständigt springer.
Sköta hemmet knappt man hinner,
men det hör ju inte hit, är du med på den!

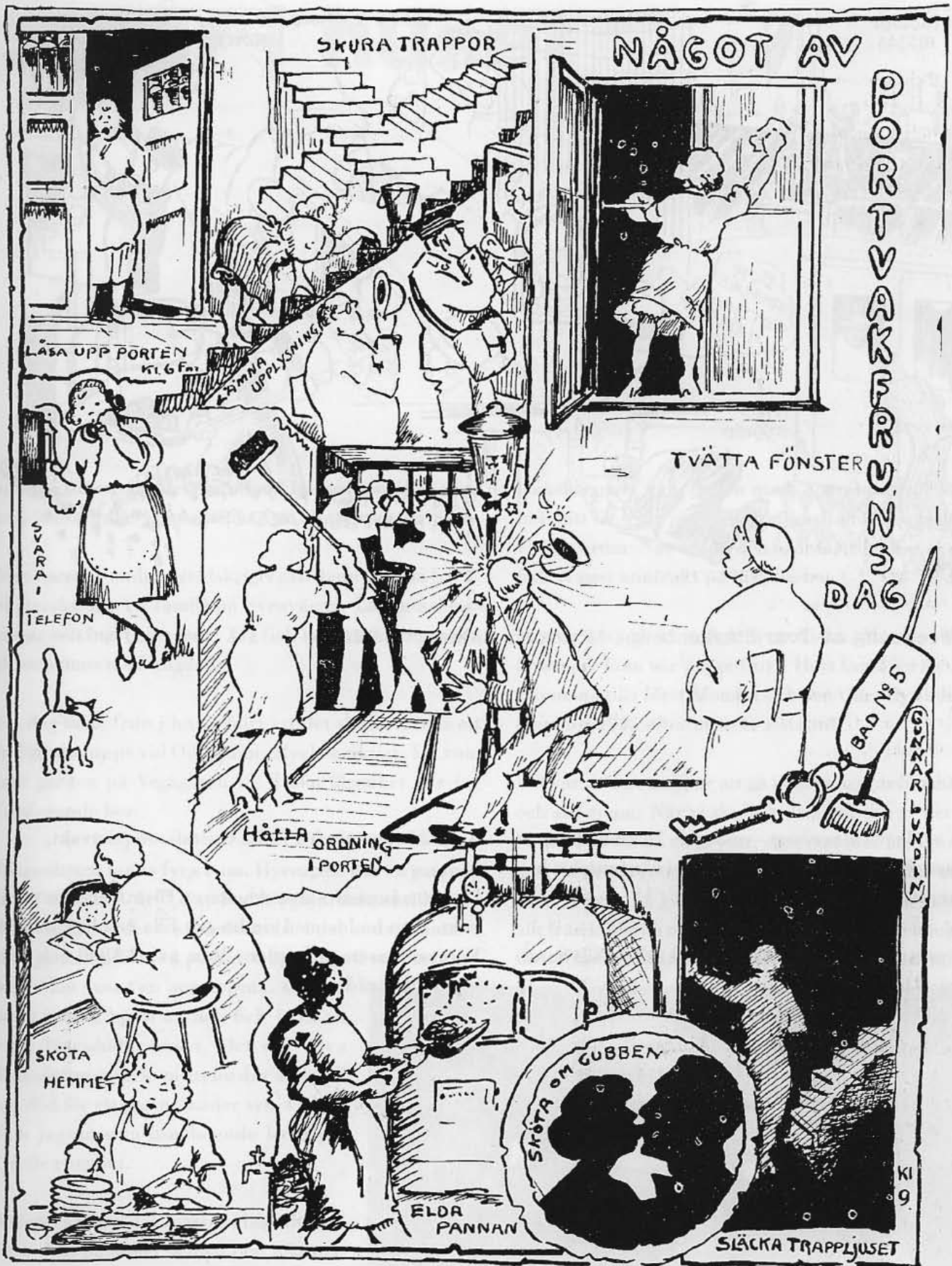
Lämna ut en massa nycklar,
skaffa plats åt alla cyklar.
Hålla efter alla "gyckar",
som vill lyfta på ett ben, är du med på den!

Se till att ingen oljud förer,
träta se'n med reparatörer.
Ovett få när andra störer
sina grannar nattetid, är du med på den!

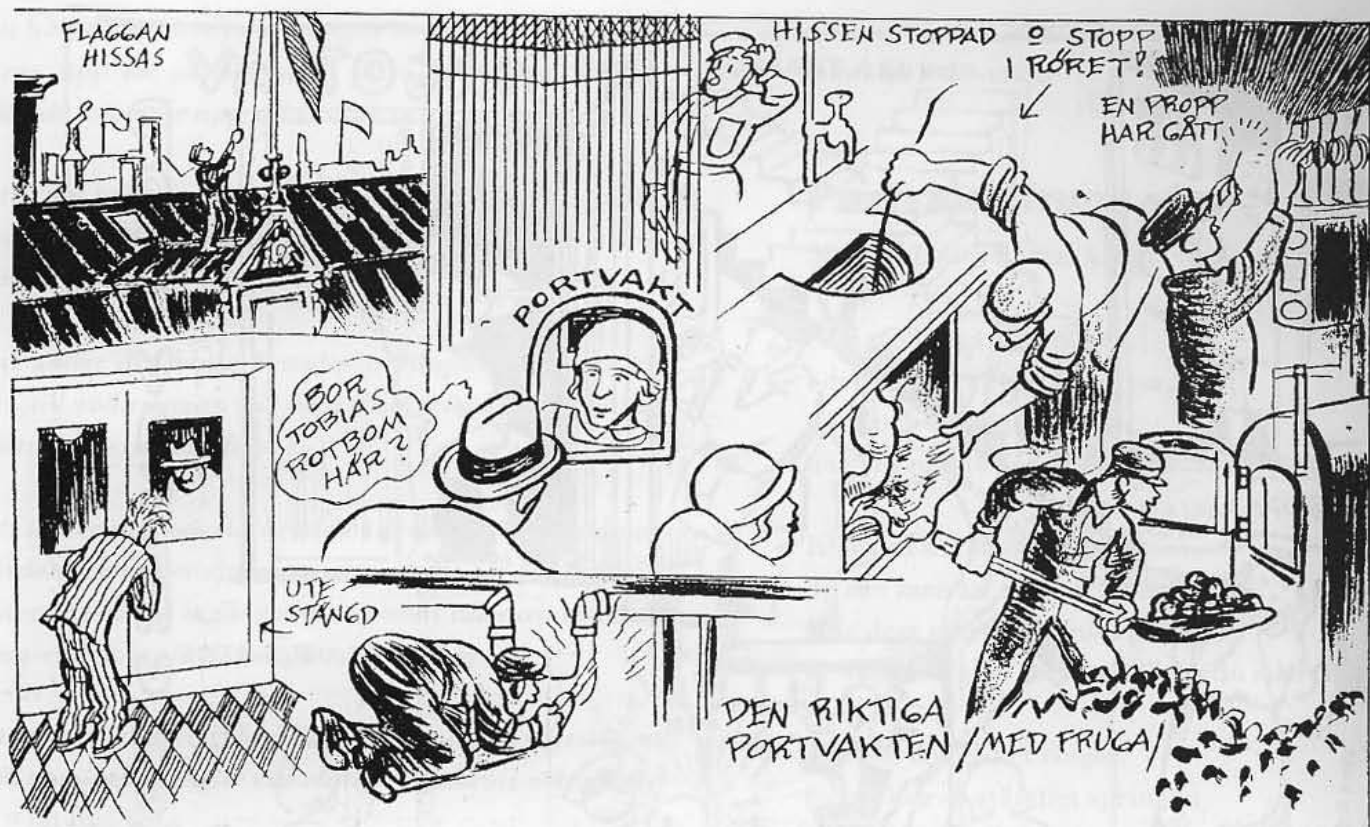
Värden gnatar och vill pruta,
hotar med att man får sluta.
Jobba skall man tills man stupar,
det är portvaktens fruns lott, är du med på den!

Man får ta emot paketer,
visa tomma lägenheter.
Klara alla små förtreter,
sådant yrket är, min vän, är du med på den!

Ja, yrket har nog sina sidor,
bättre blir det vad det lider,
organisation ger bättre tider
även för en portvaktens fru, är du med på den!

Teckning av Gunnar Lundin i "Fyr och flamma" 1936.

Teckning av Ivar Starckenberg i "Fyr och flamma" 1938.

Några av de personer som – under de 78 åren med privata fastighetsägare – var portvakter i vår fastighet har återfunnits i gamla handlingar.

Den förste portvakten var spårvagnskusken Nils Sandqvist med hustru och två barn.

Åren 1912-1914 hette portvakten Johan Bertsén. Han bodde i det lilla portvaktrummet i Odengatshusets entré tillsammans med sin hustru Elvira.

År 1924 var änkefru Ebba Gustafsson portvakt.

Under många år var rörmokaren Bror Carlsson portvakt. Han bodde med sin hustru Ella i en lägenhet på Vegagatshusets entréplan. Han avled 1969 och fick ingen efterträdare. □

55 år i huset

Signe Johansson berättar den 11 december 1998 minnen från sina år i lägenheten 4 tr, Vegagatan 17.

Mot slutet av andra världskriget arbetade jag som barnsköterska hos en familj på Sveavägen. Långa arbetsdagar och inget eget rum. Jag fick bo i barnkammaren tillsammans med ungarna.

En dag hade frun i huset hört att det skulle finnas ett ledigt rum uppe vid Odenplan. Mycket riktigt. Ett rum mot gården på Vegagatan 17. I den lägenhet där jag fortfarande bor.

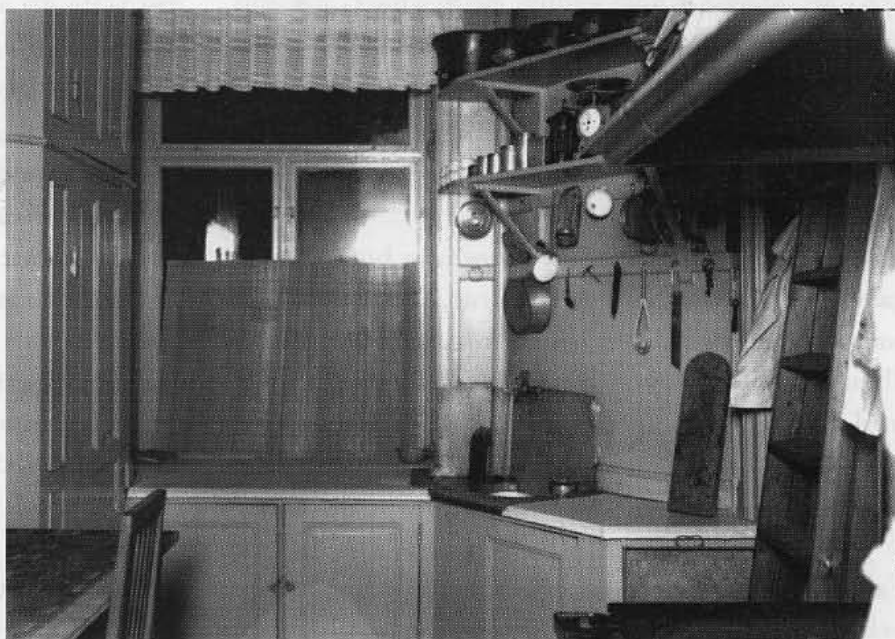
I lägenheten fanns fyra rum. Hyresgäst var en gammal man "nästan 90 år". Han bodde i gaturummet till vänster. Sen fanns det tre inneboende. I det andra rummet mot gatan bodde två pojkar från Ånge. I ett litet rum vid köket fanns en ung kvinna, som senare genom hjälp av mig fick hyra en egen lägenhet i huset. Det var Alva Hasselgren, som kom att bo där ända till sin död för ett par månader sen. Och så fick jag då som inneboende hyra det fjärde rummet.

Vi fem skulle alltså samsas i lägenheten. Fick dela på köket och på den lilla toaletten utan handfat. Laga mat och tvätta sig fick man göra i köket Hyran var 40 kronor per månad.

Ganska snart kom det en man – min blivande make – in i mitt liv. När norrlandspojkarna försvann övertog vi deras rum. När sedan den ordinarie hyresgästen dog fick vi eget kontrakt på lägenheten.

Vi gifte oss och 1946 fick vi en flicka, Monica, och tre år senare kom vår pojke Curt. Hela familjen levde tillsammans tills först Monica och sen Curt flyttade. Min man dog 1985 efter en svår sista tid.

Det var många trappor att gå i med ungar och matkassar och allt annat. När vi skulle tvätta bar det av ner i källaren. Där fanns gasgrytor, som matades med poletter. Sen var det att gnugga på tvättbrädor. På sommaren hängde vi tvätten på gården, men vintertid var det att bära allt från källaren upp till vinden där vi kunde hänga upp för torkning. Vinden var öppen mellan de två husen.

Jag yrkesarbetade olika perioder under livet. När barnen var små passade det med kontorsstädning bland annat på SJ. Senare jobbade jag 17 år på Norrtulls sjukhus med psykipatienter och trivdes bra.

Naturligtvis passerade många hyresgäster i huset under åren. Längst ner i den lägenhet där Ann-Charlotte Olsson bor var det i gatudelen en servering och i andra delen med ingång från den lilla trappen till gården bodde under många år portvaktparet Ella och Brolle Carlsson. Han var rörmokare. I den lägenhet där Margit Strömlund levde till i år, då hon avled, bodde hennes mamma. Hon hade alla rum uthyrda och där kunde det gå livligt till. Två inneboende finnar, som fått för mycket i sig, började slåss så polisen fick ingripa.

På två trappor hade under många år Statstjänstemannaförbundet ett kontor. På samma plan bodde en kapten med familj och på tre trappor en man, som titulerades "apotekaren". Det var mycket kontakt mellan människorna i huset. Vi åt och drack tillsammans, uppvaktade varann på födelsedagarna och följde med vad som hände i huset. Några gånger ordnades gårdsfest. När skärsliparen ringde på fick han napp ibland. Särskilt mycket umgicks vi med Carlssons. Brolle dog 1969 och jag har sparat hans dödsannons, tillsammans med många fler från de gångna åren.

Om vi ser på huset från gatan var det i dagens soprum en herrfrisering, där två män arbetade. Nedgången till dagens Pygméteater ledde då in till den stora kromverkstaden "Kromtjänst" under Vegagatshuset och gården. Där fanns stora öppna kar med giftiga ämnen. Det luktade illa och tvätten och blommorna tog skada. Det var tre bröder som ägde och drev verkstan. Det är värt att nämna att alla tre dog i cancer. Som jag uppfattade det har vi Kerstin och Palle Westerlund att tacka för att verksamheten las ner. De jagade myndigheterna för att få stopp.

Huset liksom Odengatshuset ägdes från början av bagare Nyström och hans två döttrar. Det fanns någon som hette Estreen, som senare kom in som delägare. Hans son bodde förresten några år i huset tillsammans med en flicka vid namn Kerstin, som senare gifte sig med Palle Westerlund. Hon bor som bekant fortfarande kvar i Odengatshuset.

Fastighetsägarna hade anställda, både portvaktsparet och en vice värd. Jag kommer inte ihåg vad han hette

och vet inte mycket vad han gjorde, mer än att se till att hyrorna betalades.

Vad jag minns av Odengatshuset – som i gamla tider kallades för "herrskaarhuset". Jo, det första som mötte en efter trappan var portvaktssrummet till höger. Det som nu är städskrubb och en del av guldbutikens lokal. Under den tid Carlssons bodde där var det så trångt att deras bord måste vara hopfällbart för att de skulle kunna fälla ut sängen. Så fanns det en stege, som de måste klättra upp på för att nå garderoben. Från det rummet övervakades vad som hände i huset, vilka som kom och gick.

Idag är det ju bara privatpersoner, som bor i huset. Tidigare var det annorlunda. I den lägenhet Annika och Leif Andersson bor var det under många år advokatkontor. Den sista advokaten var känd för att vara besvärlig. På tre trappor fanns i den lägenhet Berit och Börje Säll bor en tandläkarmottagning. En av tandläkarna hette Arnkvist och flyttade sen till Lidingö. Jag var patient hos honom. På samma plan, i den lägenhet där Helena Nilsson och Göran Lannegren nu bor, hyrde under många år Sabbatsbergs sjukhus. Man använde rummen för sjuksköterskor, som ej hade hittat egen bostad på stan. Kanske var det ytterligare kontor eller dylikt.

Från vinden på Odengatssidan gick en smal spiraltrappa ända ner i källaren. Man kan se resterna om man idag går ner i källaren vid bokhandlarns förrådsfönster. Den långa trappan murades igen i samband med den stora ombyggnaden i slutet på 70-talet.

Så är vi då framme vid de dramatiska händelserna vid den tiden. Sent en kväll slamrade det till i vår brevlåda. Min man och jag blev minst sagt häpnadslagna när vi läste brevet. Några av hyresgästerna på Odengatan – de jag minns är Palle Westerlund och Göran Lannegren – föreslog att vi skulle köpa hela fastigheten och bilda en bostadsrättsförening! Först blev vi mycket oroliga. Men efter att ha hört på argumenten och funderat tog det inte lång tid innan vi var positiva. Det var ungefär 38.000 kronor vi skulle satsa som insats. Vad skulle vi då få för det? En totalrenovering av lägenheten med nytt badrum och kök – och stammarna bytta. Och så hiss för ben, som började bli trötta. Och vi skulle få vara med och diskutera och besluta om driften av huset i framtiden. Hade jag då för ungefär 20 år sedan

vetat att lägenheten idag är värd cirka två miljoner kronor hade jag väl svimmat.

Naturligtvis var det jobbigt under den tid renoveringen ägde rum. Min man och jag hade turen att kunna få logera hos vår son ute i Bromma under tiden – nästan ett helt år. Det kändes härligt att sen få flytta in i det ”nya” huset och den ”nya” lägenheten.

Knappt tio år senare var det tid igen för nya byggnadsarbeten. Bostadsrättsföreningens styrelse beslöt låta inreda vinden till tre lägenheter. Det blev en lägenhet i vårt hus och två på Odengatan. I paketet ingick också att byggmästaren skulle sätta upp balkonger mot gården i alla gamla lägenheter och revertera om fasaden mot gården. Skönt att få en balkong att sitta på på äldre dar.

En annan fördel med ombyggnaden var att vi slapp oron för den stora öppna vinden med allt bråte som fanns där i och utanför förråden. Ett par år tidigare hade en av de kvinnliga medlemmarna på Odengatan en morgon gått upp på vinden, där ett stearinljus brann bredvid en man, som smugit sig upp på vinden. Tänk vad som skulle ha kunnat hända.

Själv satt jag med under flera år i styrelsen. När jag slutat yrkesarbete och var hemma på dagarna hade jag en roll som ”nyckelpiga”. Otaliga är de gånger jag öppnat för hantverkare och hållit vakt i olika lägenheter, bland annat då de nya säkerhetsdörrarna skulle sättas in.

På gatuplanet har det hela tiden varit butiker eller liknande. I lokalen där indiern Saigal har sin affär och där han spår i händer fanns tidigare Café Vega. I hörnbutiken var länge en fin handskaffär, som sen flyttade till Stureplan. I Te-Stugans lokal var det en tid syateljé. Det kända företaget Hallbergs guld höll till där idag

den långe Henrik arbetar. Bokhandeln ägdes tidigare av Bildstens bokhandel. Säkert var det fler butiker, som jag nu inte kommer på.

Var vi gick och handlade i gamla tider? Mjök – i lös vikt – och specerier köpte jag oftast i en butik på Observatoriegatan mitt emot där Vegagatan mynnar ut. En liten bit ner på Vegagatan därifrån fanns en saluhall, som gick genom hela kvarteret till Norrtullsgatan. Där handlade jag fisk och grönsaker – och ibland något annat gott. Vet inte riktigt varför hallen sen stängde. Kanske var det hälsovårdsnämnden, som hade synpunkter.

Sen fanns en stor EPA-affär, där Åhléns nu håller till. Under många år var det en servering och restaurang en halvtrappa ner mot Vegagatan. Ute på Odenplan fanns det på 50-talet innan tunnelbanan kom en tidningskiosk ungefär där 46ans hållplats är idag. Varje dag stod en tjock farbror med skepparmössa där och sålde tidningar och tidskrifter. Nära där korvkiosken nu ligger fanns under många år en skoputsare på plats. Han kallades allmänt för Kalle Skoputsaren.

Skulle vi någon gång slå på stort och gå ut och äta, så var det gärna restaurang Metropol nere i hörnet av Odengatan och Sveavägen, som gällde. I samma kvarter låg den fina biografen Lyran. God mat kunde man också få på café Tranan. Det var en populär träffpunkt i första hand för traktens ölgubbar. Idag är det ett ineställe för det trendiga folket.

Det känns konstigt att åren gått så fort när jag tänker tillbaka. Visst var det jobbigt många gånger, men mest roligt under de aktiva åren. Så tänker jag när jag sitter här i min soffa och ser tillbaka.

Signe Johansson avled hösten 1999 vid 75 års ålder. □

Barndomsminnen från Vegagatan

Monica Larsson

Mitt namn är Monica Larsson, född Johansson. Jag föddes 1946 på Allmänna BB och mina föräldrar Karl-Axel och Signe Johansson bodde då sedan en tid tillbaka på Vegagatan 17, fyra trappor. Lägenheten delades av en gammal man som hette Cronholm, Alva Hasselgren, en man från Norrland och oss.

Så småningom flyttade de andra ut, undan för undan och vi fick hela lägenheten för oss själva.

Jag började i skolan på "Lilla Adolf Fredrik" mitt emot Vasaparken på Odengatan och där hade vi skolgården på taket. Där gick jag de första åren och började sedan på Adolf Fredriks folkskola på Västmannagatan. Mitt sista och åttonde skolår gick jag på Matteus folkskola. Efter detta genomgick jag en fyraårig frisörutbildning "på salong".

Personer jag minns bäst

Några personer som jag särskilt kommer ihåg är familjen Nilsson, som hade damfrisering i "75:an" (Odengatan 75), Salong Carina. De hade sin köksingång i vårt hus på Vegagatan 17. Där blev jag tidigt lovad en plats som elev när jag gått ut skolan, något som också infriades.

Familjen Nilsson som bestod av pappa Manne, frisörmästaren, hans fru och dotter Else-Marie hjälpte mig till mitt drömyrke. Else-Marie tävlade i frisöryrket och var en av Sveriges bästa och jag fick sitta modell åt henne. Efter fyra års utbildning fick jag mitt gesällbrev.

Under några år på 50-talet bodde en familj som hette Hoffsten på två trappor, Odengatan 75. Även de hade köksingången från trappuppgången, Vegagatan. Dom

hade två döttrar, Marie-Louise och Anita som jag lekte med och hade god kontakt med även sen dom flyttade från stan.

På tre trappor bodde familjen Söderberg, Ellen och Axel med dottern Pia. Dom bodde i en liten lägenhet där man hade köksfönstret mot trapphuset. Fönstret stod ofta öppet för att vädra ut matoset från det lilla, lilla köket.

Bredvid oss på fyra trappor bodde Greta Larsson och Gösta Berggren som var före sin tid har jag förstått på senare år. De levde nämligen som "sambo". Tant Greta var för mig som en mormor/farmor. Hon kom ofta in med någon form utav mat (klimp och gröt är något jag förknippar med henne). Hon var ofta med till Vasaparken och Observatorielunden. Gösta var matläggare och mina starkaste minnen av honom är att han var kortväxt och hade ont i knäna.

Portvakten Bror Carlsson, "Brolle" och hans fru Ella hade ett vakande öga över oss barn. De bodde på Vegagatan 17, en halvtrappa mot gården. Deras ytterdörr fanns där hissen nu finns. Tack vare att mamma och pappa hade sån bra kontakt med portvakten fick vi använda duschen ("tjänstedusch"?) som fanns i källaren.

Det var bra att portvakten såg till trappuppgången för jag tyckte det var otäckt med gubbarna som kissade i trappuppgången, sov utanför vår dörr och vindsdörren och drack sprit eller vad det nu var. Jag sjöng eller nynnade i trappan när jag gick upp eller ner för att alla skulle veta att jag var där, för på den tiden fanns ju ingen hiss.

Vad jag sysslade med

Gården var våran dagliga lekplats där mamma hade koll på oss uppifrån köksfönstret och portvaktstanten från sitt köksfönster. Men en gång lyckades både min bror Curt och jag rymma! Vi skulle jaga rådjur och på landet och gick till den nyinvigda tunnelbanan på Odenplan. Naturligtvis hade vi inga pengar men Curt sa att våran mamma satt i spärrarna i andra uppgången. På det viset fick vi komma in. Vi tog tunnelbanan till Rågsved (tror jag, det var i alla fall "på landet"). Några rådjur såg vi inte men hem kom vi så småningom och det med polisbil.

Under ett antal år gick jag på Frälsningsarmén, som låg tvärs över gatan, som "solstråle". Genom dem fick jag åka på sommarkollo till Barnens Ö. Jag tror att även Curt var där någon gång.

Utanför EPA i hörnet Vegagatan/Odengatan stod en korvgubbe (en sån där med låda på magen). Där fick vi barn köpa bröd med senap för tio öre.

Som barn tillbringade jag mycket tid på Vanadishadet där jag tidigt lärde mig simma och dyka från trampolin/avsatserna. Så småningom tog jag också alla simmärken som tänkas kan.

Vintertid åkte jag skridskor på Stadion där man då hade en rink för allmänheten.

Några mindre trevliga saker som har hänt mig i huset är att jag utsattes för s.k fula gubbar, blottare som dök upp i trappen eller följde efter i porten in från gatan vid flera tillfällen. Detta ledde så småningom till polisanmälan och jag fick gå igenom polisens brottsregister för den typen av brottslingar. Det började under samma tidsperiod (50-talet) som det riksbekanta Kerstin-mordet.

Sammanfattningsvis tycker jag att jag haft en bra och trygg uppväxt på Vegagatan, trots "gubbarna".

Jag flyttade hemifrån som knappt tjuugoåring till min första lägenhet som låg i Solna. Numera bor jag och min man i Uppsala. Vi har tre barn varav två, pojke och flicka, bor i Uppsala med sina tre barn medan vår äldsta flicka bor i Schweiz.

Jag har övergett frisöryrket för ganska många år sedan, har utbildat mig och arbetat med s.k "värstingar" inom ungdomsvården (numera kriminalvården) under ca 15 år. Sedan ett år tillbaka arbetar jag i en helt annan bransch, dammode.

Påskmiddag hos familjen Johansson. Tant Greta Larsson, Curt, Monica, värdinnan Signe och Tant Alva Hasselgren – alla boende Vegagatan 17.

Att växa upp på Vegagatan 17

av Curt Westerlund

Curt Johansson berättar den 15 januari 2000 minnen från sin uppväxttid.

Jag föddes 1949. Familjen bestod av far Karl-Axel, mor Signe och min syster Monica som är tre år äldre än jag.

Vi bodde när jag var liten 4 trappor upp i ett rum mot gården. Som mor och Monica berättat flyttade den ene efter den andre från lägenheten. Då jag var i 10-årsåldern kunde vår familj disponera hela lägenheten.

I lägenheten fanns ett litet wc utan handfat. En igenbommad dörr ledde ut till trapphuset. När jag blev större förstod jag att förmodligen hade tidigare den vägen på nätter män kommit och "budat", det vill säga tömt torrtoaletten.

Köket delades av alla i lägenheten. Där lagades mat och där fick man tvätta sig. Eftersom mor och far var mycket goda vänner med portvaktsfamiljen Bror – Brollan – Carlsson och hans fru Ella fick vi förmånen att ibland gå ner i pannrummet i källaren och tvätta oss i den enkla dusch, som fanns där.

Apropå källaren. Där fanns en tvättstuga med ett stort cementkar och en gaseldad kittel. Tanterna i huset tvättade där. På somrarna bar de sen ut och hängde tvätten på gården. Övriga tider på året fick de bära sina tunga och otympliga tvättkorgar alla trappor upp till vinden. Hiss fick man i huset först efter det bostadsrättsföreningen bildats 1978.

Genom källaren – där det nu är cykelförråd – fick sogubbarna gå när de skulle ut till gården till det stora sophuset med skärmtak, som stod vid muren mot Vegagatan 15. I källaren fanns det också skyddsrum där

Monica närmast Kromverkstaden med kompis från granngården. Tvätttag för mamma Signe.

det nu är förråd. I ett utrymme hade när jag var barn vice värden, som jag tror var revisor, en liten verkstad där han på fritiden monterade badrumsslangar. Extra spännande var det att smyga ner i kromverkstaden. Det bubblade otäckt i de stora karen och gnistrade när gubbarna slipade.

Vinden var mycket stor och spännande tyckte vi barn. Den var gemensam med Odengatshuset. Det fanns två torkvindar, en där Westerfelt har sin lägenhet och en där Barbara Elgar nu bor. Sen hade varje hyresgäst i fastigheten eget förvaringsbås.

Portvakten var en mäktig man. Han ryade ofta till oss barn: Vad är det för liv? Håll er undan. Men egentligen var han snäll. Portvaktsfamiljen bodde på entréplanet. Deras lägenhet omfattade utrymmet där nu hissen finns och fortsatte mot gården. Mina föräldrar umgicks mycket med dem. Jag minns många lördagseftermiddagar när far och jag varit ute och handlat och Brolle passade på oss. Han ville bjuda på en bit och snaps till far. Sen blev det ofta så att mor Signe kom ner med mat för gemensam middag. Hemma var det varje söndag tror jag samma middag. Stek med ärtor och kokta morötter. Några färska grönsaker fanns inte. Och far drack snaps.

Med dagens mått mätt kan man tycka att det var enkla levnadsförhållanden Mina minnen av barndomen är ändå ljusa. Det var för det mesta en glad stämning hemma och i huset. Man brydde sig om varandra. Umgicks, uppmärksammade födelsedagar och andra händelser.

Hur var då kontakten med Odengatshuset? Det var på något sätt klasskillnad. Vi visste inte mycket om dem som bodde där. Och inte var det ofta vi var i det huset. Dörren från gården var alltid låst.

Min syster Monica arbetade en tid i sin ungdom hos den damfrisörska, som hade sin salong och bodde i den lägenhet, som Anderssons nu har. Som mor Signe berättar gick hon hos tandläkare Arnkvist på tre trappor. De vi i övrigt kände till var systrarna Gråå på våning ett, där Thedéens nu bor. Signe hjälpte dem med olika sysslor.

Vad minns jag av affärslokalerna i fastigheten? I entré-våningen på Vegagatan fanns det ett café. Där soprummet nu är var det en herrfrisørsalong. Jag minns att det blev ett väldigt liv när det hade varit inbrott där. Man sa att tjuvarna tagit rakvatten i stor mängd för att berusa sig med. I hörnbutiken fanns det en väskaffär. Så minns jag Bildstens bokhandel i den lokal där det fortfarande är bokhandel.

Utanför porten mot Vegagatan var det ett staket mot gatan. Där var också en hållplats för trådbuss. Trafiken på gatan var dubbelriktad. Det fanns många små affärer och hantverkslokaler i gatuplanet på gatan. Där Frälsningsarmén håller till i hörnet mot Observatoriegatan fanns en vedhandel.

Husen mitt emot Vegagatshuset var gamla. Närmast Odengatan fanns en EPA-affär med en mjölkbar på gatuplanet. Jag minns också att varor levererades till EPA med hästskjutsar och att det fanns en sak som fascinerade mig, nämligen ett långt rullande gummiband som förde in varorna i huset. Min kamrat Kåa och jag brukade klättra på taket på det huset. Då var inte Signe glad.

I grannhuset höll då Frälsningsarmén till. Där var jag en tid vargunge och min syster Monica solstråle. Annars lekte jag och mina kamrater ofta nere i parken vid plaskdammen vid Stadsbiblioteket och uppe på Observatoriekullen. Ofta var det indianer och cowboys.

På Odenplan var det liv och rörelse precis som nu.

Massor med biografier fanns det också. Jag kan inte minnas att husen runt Odenplan var så vackra och välskötta som de är idag.

I fem olika skolor gick jag. Först Lilla Adolf Fredriks skola vid hörnet Odengatan/Hälsingegatan. Sen Statens Normalskola på Dalagatan. Därefter Norra Latin vid Norra Bantorget och sen Östra Real på Karlavägen.

Skolgången avslutade jag på Kungsholmens läroverk. Där tog jag studenten som den förste i vår släkt.

Ett sista minne från Vegagatan 17. När det blev tal om att bilda en bostadsrättsförening var jag sedan länge vuxen. Flera av de boende i huset bad mig då hjälpa till att förhandla med initiativtagarna till ombildningen. De bodde alla i Odengatshuset.

Det gjorde jag naturligtvis gärna. Knäckfrågan var att man hade föreslagit att de lägenheter i Odengatshuset, som vette mot Vegagatshuset skulle utvidgas en bit på bekostnad av utrymmen i "vårt" hus.

Efter flera möten i mina föräldrars lägenhet enades alla om att – som villkor för att skriva under förslaget om bostadsrätt – kräva att i stället viss yta i Odengatshuset skulle överföras till Vegagatshuset, så att de mindre lägenheterna där skulle kunna utrustas med kök, vilket de dittills inte haft. Det hade endast funnits ett pentry.

Efter förhandlingar godkändes vårt förslag och bostadsrättsföreningen kunde bildas. Och bra var det när man tänker på vad som sedan hänt med huset och lägenheterna.

Prisutvecklingen är dock osund. Den kommer att leda till en segregerad stad. □

Curt på gården vid dörren till Vegagatstrapphuset.

Detta kan jag berätta efter 39 år i fastigheten

Kerstin Westerlund

1960-talet

Jag flyttade in i det här huset för snart 40 år sedan, år 1961. Min man, Richard Estreen och vår lilla två-åring Maria fick då en sk halvmodern 4:a på tre trappor, Vegagatan 17. Det var fyra rum och ett litet kök med gasspis, varmvatten, men utan badrum. Det fanns ingen hiss då och det var tre och en halv trappa att gå och bära allt.

Första gången jag såg lägenheten blev jag väldigt beklämd, den var mörk och smutsig utan charm. Det enda vackra var den stora kakelugnen i det största rummet. På en gammal vedlår i köket satt en liten grå gumma som glodde nyfiket på oss. Hon hade öppnat dörren, men hon bodde inte här, för det fanns inga möbler kvar. Nu efteråt tror jag att det kan ha varit portvaktens fru.

När vi sedan flyttade in var lägenheten nyrenoverad och gav ett helt annat intryck av ljus och gammaldags trivsel med de höga fönstren, väggpaneler och högt i tak med stuckatur. Det fanns inga garderober, men en stor klädkammare. Köket var mycket opraktiskt, men charmigt med marmordiskbänk. Vi hade ett handfat i det minsta av rummen – en lyx, som vi var ensamma om i den här delen av huset, fick vi senare veta.

Vi startade ett företag, Desmaux, tillsammans med Rickos gode vän Teddy Rosenthal, som forskade på

Tekniska högskolan. Det var ett filmbolag. Vi gjorde bara en film: I rivningstider. En 16 mm film på en halvtimme om rivningarna av husen i Klarakvarteren.

Vi bodde först här i ett år, därefter flyttade vi tillfälligt till Norrköping. Under tiden hyrde vi ut tre rum till studenter. Det var min bror Nils, som gick på Tekniska högskolan, Kerstin som gick på Enskilda gymnasiet och Ellen som studerade eurytmi. Ibland var jag här i Stockholm några dagar för att gå på muséer och teatrar. Då bodde jag i det lilla rummet. Vi brukade sitta i köket och dricka te om kvällarna, Kerstin, Nils och jag. Vi förde långa filosofiska diskussioner om allt, så som det var på 60-talet.

Tidvis bodde Paul Frisch på en madrass i min brors rum och deltog i våra sena samtal kring tebordet. Vår gode vän Paul var chefredaktör på Hudiksvalls Nyheter och arbetade även på Pressens opinionsnämnd som PO, pressombudsman. Det var oerhört intressanta diskussioner vi förde, för Paul är nog en av de mest verbala människor jag känner. Han är mycket språkkunnig och har arbetat som översättare i många år. Han är norrman och hade deltagit i motståndsrörelsen under kriget, vilket ledde till att han fängslades i Sverige och sattes i svenskt fängelse, för att skyddas mot nazisterna, som hade många förbindelser här i landet. Han berättade

ofta för oss om alla dessa spännande händelser och om allt han upplevde senare i Tyskland, i amerikansk tjänst under efterkrigstiden. Detta har han beskrivit för några år sedan i en särskild söndagsbilaga till Dagens Nyheter: Den ende norske spionen i svenskt fängelse.

Richard och jag skildes och hösten 1964 flyttade jag ensam med Maria tillbaka till Vegagatan. Jag började på Norra Latins vuxengymnasium och Maria gick i lek-skola. Vi bodde på samma plan som familjen Söderberg, Axel, Ellen och dottern Pia som var skolflicka. Hon brukade niga för mig, vilket kändes lite chockar-tat eftersom jag var så ung och ingen hade tidigare visat ett sådant högtidligt bemötande, vilket jag förknip-pade med en vördnadsvärd ålder.

Maria brukade ofta gå in till Ellen och hon frågade då högtidligt: "Får jag gå in till fru Söderberg?" Ellen är världens snällaste människa! Hon tog sedan ofta hand om mina barn och de älskade henne så att jag måste hålla dem hemma med nödlögner för att de inte skulle våldgästa henne för mycket. Hon var alltid glad och välkomnade barnen som goda vänner.

Ovanför oss bodde familjen Johansson, som jag inte kände så väl i början. En kväll ringde Signe och sade att hon hade tvättat fågeln nu. Jag fattade ingenting och frågade vad det gällde för en fågel. Då påstod hon att jag hade ringt och klagat på att deras undulat luk-tade illa. Det var ju inte sant och när Signe senare fick veta att det var hennes systerdotter som lurat henne första april med detta skämt kom hon ned och bad om ursäkt. Sedan dess lärde jag känna även Signe, Kalle och deras son Curt. Liksom Pia Söderberg var han en artig skolpojke, som alltid bockade och hälsade god dag i trappan.

Under oss, på plan två, var ett kontor för Statstjänste-mannaförbundet. Där arbetade herr Neumüller, som jag senare träffade på i annat sammanhang i Svenska Uppfinnarföreningen. Honom lärde jag känna när han ringde på dörren och började skälla på mig för att jag dunsade i golvet så att han stördes. Jag sade att det måste ha varit min dotter som hoppade rep och att jag hädanefter skulle se till att hon inte gjorde det. När han fick höra att det var ett barn blev han helt lugn och sade att då var det en annan sak, barn måste få höras, barn som dunsar i golvet måste man ha överse-ende med!

Under Statstjänstemännen bodde fru Margit Ström-lund, en f d operasångerska: "Wien, Berlin, Hamburg, nämn en scen där inte jag har sjungit!" Hon var ett stort original, på gränsen till bisarr. Det finns många egendomliga händelser kring hennes person, som vi brukar berätta för varandra här i huset.

Längst ned, en halvtrappa upp bodde fru Öhrstedt mot gatan och mot gården bodde portvakten. Han var än-kling och hette Bror Carlsson, en stor och kraftig karl med en jättelik värta i pannan. Han var snäll och hjälpsam, men fruktansvärt nyfiken. "Ja, jag är nyfiken, det är mitt jobb!" svarade han när någon en gång tröttnade på att han alltid öppnade dörren för att se efter vem som gick i trappan.

De som bodde i "75:an" visste vi ingenting om på den här tiden. Det var någon sorts motsatsförhållande: "Vi i 17 och dom i 75:an".

1970-talet

År 1967 gifte jag mig med Paul Westerlund och vi bodde här till 1976 då vi flyttade till "75:an". Under de här åren höll jag på med mina universitetsstudier och arbetade samtidigt en del timmar på Nordiska museet. Våra två barn, Dordi och Jonn skulle transporteras mellan olika dagmammor, lekskolor och dagis på olika tider och till olika ställen i stan. Till slut fick vi två dagisplatser på samma ställe för dem i det s k Strind-bergshuset på Klara kyrkogård. Det var ett mycket bra daghem, men barnen tyckte inte om att åka tunnelbanan eller buss i morgonträngseln. De blev klämda och intryckta långt ner utan att kunna se något. Jag hade en gammal bil så jag kunde skjutsa dem till olika stäl-len. Det gällde att varje morgon komma ut före klockan 8 för då stod lappisorna där. En vinter var det lycko-samt, för Gatukontoret hade skottat all snö på Obser-vatoriegatan i en enorm hög vid Vegagatans mynnig. Jag lyckades köra upp på den och parkera där varje natt. Den var så hög att lisorna inte nådde upp med sina lappar.

Det hände ofta att vi fick parkeringsböter och dessa hade jag inte råd med. Jag försökte ofta skriva inlagor och förklara för tingsrätten hur svårt det är att varje morgon sända ett barn till skolan och få med sig två mindre barn nedför tre och en halv trappa ut till bilen före klockan åtta. Det förstod aldrig domstolen, hur noggrant jag än skrev och förklarade svårigheterna med

detta. Det blev alltid kronofogden som till sist drev in böterna, men eftersom det var tider med inflation minskade den reella summan med den tid jag lyckades förhålla proceduren. Nu efter många år har vår vördade granne i 75:an, domare Ulla Thedéen kommenterat mina gamla inlagor till tingsrätten, de väckte tydligen en del uppmärksamhet.

Vår gamla bil, en Citroën 2 CV från år 1953 var försedd med skylten ”Lagskyddat fornminne”, vilket föranledde en skribent i Svenska Dagbladet att fotografera och skriva ett litet kåseri om denna märkvärdiga bil. Den stod oftast parkerad utanför Vegagatan 17 och var under många år en källa till kommentarer från dem som bodde här. Vi hade snickrat ett takräcke av en gammal varmvattenberedare och packade allt på det för att få plats med oss två vuxna, tre barn och en stor hund. Ibland var även mormor eller farmor med på utflykterna. Hur fick vi plats i denna lilla bil?

Vår hund, en Old English Sheepdog vid namn Camilla, måste rastas tre gånger om dygnet. Det var ett ständigt upp och ner för trapporna och ut i parkerna. Under promenaderna i Observatorielunden lärde vi känna alla andra mattar och hussar i de närmaste kvarteren. Camilla var ibland med Palle till hans arbete som lärare på Sveaplans Vuxengymnasium. Hon brukade sitta snällt på skolgården vid bilen. Men en gång sprang hon hem till Vegagatan alldeles själv. Det är märkligt att hon hittade vägen genom staden och att hon inte blev påkörd. Hon var dresserad till att alltid stanna vid trottoarkanten och se sig för innan hon sprang över gatan. När hon kom fram satte hon sig utanför porten tills någon öppnade och då smet hon in och sprang tre trappor upp.

Det var hela tiden samma personer som bodde här i 17, men portvakten dog i slutet av 60-talet och i den lägenheten var det sedan olika personer bosatta kortare tider.

Hoten mot huset

En gång i mitten av 60-talet ringde en man till mig från Åtvidabergskoncernen. Efter en kort stunds samtal förstod jag att han trodde att jag tillhörde husets ägare eftersom jag hette Estreen. Det var min före detta svärmor Anna Estreen och hennes syster fru Nordström som ägde huset. Han fick för sig att jag var insatt i ägarnas planer om en försäljning av fastigheten till

denna koncern. Jag fattade galoppen och tog chansen att sabotera denna försäljning. Jag låtsades veta allt och vara en sån där vimsig pratmakerska som säger för mycket och inte förstår någonting. Jag frågade om deras rivningsplaner. Jo, de skulle ju riva rasket och bygga sitt nya fina huvudkontor i ett flera våningar högre hus med tjusig, glasad fasad. Jag låtsades imponerad och intresserad frågade jag om det skulle bli parkering i källaren också. Jo då, det skulle bli en tjusig entré mot Odengatan och en garagednfart mot Vegagatan. Jag började då att fråga om han kände till de svåra grundförhållandena, om han visste att huset egentligen flyter på en lervälling som förorsakar ständiga sättningar med sprickor i murarna och fuktskador i källaren. Frågan är om man kan få bygglov för en så hög fastighet som de hade tänkt sig. Sedan bredde jag på med en historia om att grannhuset på andra sidan Vegagatan hade haft väldiga svårigheter när de byggde sitt källargarage. Jag hittade på allt i förhoppning om att dessa svårigheter skulle förhindra ett köp. Det lyckades, det blev ingen försäljning, antingen det nu berodde på mina historier eller på att Åtvidabergskoncernen snart kom att stagnera på grund av en ny teknik, som de inte satsade på: Miniräknarna ersatte de gamla räknesnurrorna.

Ett hot mot friden på Vegagatan var de många rivningarna och nybyggnationerna i grannskapet under 60- och 70-talen. Vi var många i Vasastan som såg på denna utveckling med förskräckelse. Staden ändrade karaktär från parisisk gammalmodig charm till modern, trist kontorsmiljö. Mittemot vårt hus på Vegagatan 17 rev man hörnhuset, ett underbart bostadspalats i nyrenäsans, redan på 1930-talet och byggde i stället det trista, funktionalistiska ”EPA-huset”. Sedan följde flera sådana byggnadsprojekt i det kvarteret. På 70-talet revs det andra huset ovanför hörnhuset mot Odengatan. Det dammade och bullrade dagarna i ända.

En söndagsmorgon när huset var jämnat med marken började det mullra och dåna från en grävskopa som härjade i bråten av murrester och brädbitar. Vi blev sura för att man störde friden även på helgen. Vi var en liten skara från huset som gick ner till gubben i skopan och frågade om han hade tillstånd att arbeta på helgen. Han låtsades inte förstå utan tänkte fortsätta sitt arbete, men då satte vi oss framför grävmaskinen. Han gick för att ringa sin arbetsgivare om tillståndet och kom tillbaka med beskedet att det fanns

tillstånd. Vi insisterade på att få se det och då måste han gå och ringa en gång till. Han kom tillbaka och sade att det fanns inget tillstånd utan att han skulle sluta nu. Vi kände oss mycket nöjda med att vår lilla protest gick hem. Jag minns att Kalle Johansson sade ironiskt: "De hade till och med tänkt väsnas under gudstjänsttid, vilka hedningar!"

Det största hotet mot vår hälsa här i kvarteret var den Kromverkstad som fanns etablerad i källaren. Det lukta- de nästan alltid illa från den här verksamheten. Ibland öppnades fönstren i lanternintaket, som fanns på går- den då, för utsläpp av korrosiva gaser. Då var det för- färligt och man kunde inte ha fönstren mot gården öpp- na. Det kom aldrig någon varning i förväg, så man kunde komma hem till en lägenhet fylld av otäcka gaser.

Jag ringde ofta till Hälsovårdsnämndens kansli och det var en "inspektör Wik" som var ansvarig för detta. Han brukade alltid säga samma sak: "Men kära fru Wester- lund, ingen har klagat förut!" Det var det enda han sa i alla år, tills han gick i pension. Detta var inte sant visade det sig. När jag gick runt i husen här omkring för att samla namnunderskrifter mot verksamheten fick jag veta att olika människor i de andra husen ofta hade ringt och klagat. En läkare som bodde här hade flyttat på grund av dessa gaser. En ny kvinnlig inspektör trädde till. Hon kom till slut på inspektion en gång,

men hon vände i trappan ned till verkstan för "det luk- tar ju så illa, jag klarar inte av att gå ner här!" Hon gjorde heller ingenting i detta ärende.

Vi hade lärt känna en hundägare i Observatorielunden, som hade arbetat i den här verkstan. Han hade slutat av rädsla för sin egen hälsa. Han berättade att de även hällde giftiga vätskor direkt ut i avloppet.

Peeter hette en frilansjournalist som bodde på Vega- gatan 17 en tid. Han och jag kom överens om att ringa till brandkåren nästa gång de släppte ut sina gaser. Det gjorde vi också och det blev en stor uttryckning. De för- klarade för oss att det var ingenting farligt "bara lite rök från verkstan" !

Jag kontaktade en professor på Korrosionsinstitutet, som kom och inspekterade våra fönsterbrädors metall- skoning. Han skrev ett utlåtande om att med största sannolikhet berodde skillnaden i rostskador mellan gårdsfönstren och fönstren mot gatan på de korrosiva gaser som kom från kromverkstaden. Jag fortsatte att skriva inlagor till Hälsovårdsnämnden.

Till slut flyttade Kromverkstaden på grund av konkurs. Ägaren, som så länge hade andats in dessa giftiga gaser dog snart i levercancer.

Jon Westerlund piskar sin matta på gården försommaren 1979.

Rivning efter Kromverkstaden 1979.

Vi flyttar till 75-an

Det var trångbott och opraktiskt med tre barn i en halvmodern 4:a utan badrum och med ett så litet kök. Vi drömde om en större våning. Marias pappa Richard Estreen bodde på två trappor i 75:an. Han sade att vi skulle få hans lägenhet om vi kunde skaffa honom en trea i Bromma. Vi arbetade på den lösningen, ett trefamiljsbyte. Till sist hittade vi en familj i Karlstad, som ville ha vår lägenhet och som kunde erbjuda en trea i Bromma tack vare att den familjen skulle flytta till Karlstad. Nu var det fyra familjer inblandade. Just när allt var klart kom den fjärde parten på att de skulle skiljas, men båda ville bo i Karlstad. Som en skänk från ovan kunde en släkting erbjuda dem en extra lägenhet. Hela byteskedjan drog igång enligt planerna. När Richard hade flyttat till Bromma flyttade vi in där jag nu bor, två trappor i 75:an.

Det var sommaren 1976. Varma dagar. Vi hjälpte först till med Brommaflytten, sedan hjälptes alla åt med att bära ner våra saker och slutligen bar vi upp flyttlasset från Karlstad. På kvällen skulle vi fira flyttkarusellen. Vi dukade ett bord hos oss mitt i rummet bland möbler och pappkartonger som stod huller om buller utefter väggarna. Vi hade köpt öl och räkor. Som en överraskning tog Richard fram en flaska brännvin från 1930-talet. Den hade han fått av systrarna Gråå, som nyligen hade flyttat ut till pensionärsboende i Sköndal efter att ha bott nästan hela sitt liv i Odengatan 75, 1 tr. Allt var kvar i original från sekelskiftet i denna lägenhet, till och med tapeterna. Vi öppnade högtidligt den hartzförsedda korken och smakade på innehållet. Det smakade som brännvin skall smaka. Vi skålade högtidligt för systrarna Gråå. Senare fick vi veta att en av dem dog denna kväll vid samma tid som vi skålade för henne.

Vi i 75:an

Från början var det Richards mormor, som hade bott här. Hon var änka efter en rik bagare och de hade tidigare bott i en av villorna vid Djurgårdsstaden. Han berättar om sin mormors liv här: "Så många gamla minnen av huset har jag inte, jag var bara där för att hälsa på mormor Anna, som flyttade dit efter morfars död 1941 och bodde där till 1957 då hon dog och Schultz, min kusin med familj, flyttade in. Hos mormor levdes ett värdigt och stilla liv med fasta rutiner och enstaka, lysande middagar."

Richard skriver vidare i sitt brev om vårt hus: "Året

1961 då vi flyttade hit till Vegagatan bodde fröknarna Gråå, Helga och Astrid, sedan många år en trappa upp i Odengatan 75. Deras föräldrar var goda vänner till morfar Richard Nyström, som ju ägde huset till sin död år 1941. De gamla systrarna var trevliga och snälla."

Sommaren 1976 när Paul och jag flyttade in kände vi ingen i den här trappuppgången. Innan den stora ombyggnaden hade vi köksutgång mot trapphuset i Vegagatan, så barnen kunde lika lätt som tidigare kila upp till Ellen Söderberg.

Efter systrarna Gråå bodde Jan Martinsson med två små döttrar här en tid. På tredje våningen bodde Göran och Ulla Lannegren med barnen Erik och Ida. De hade flyttat hit ungefär samtidigt som vi och våra barn var väldigt glada över att det fanns andra barn i trappuppgången. Det gick livligt till här när alla barnen lekte och sprang upp och ner och ut på gården.

Den andra lägenheten på vårt våningsplan innehades en tid av Stig Lindén när hans bror hade köpt huset. Han bodde inte här, men renoverade och fräschade upp den. Sedan flyttade en herr Forslid in en kort tid innan hans frånskilda fru, Lona Forslid och sonen Filip övertog lägenheten. Filip är lika gammal som vår son Jonn och de blev mycket goda vänner, liksom vi umgicks flitigt med Lona och hennes sambo Sven-Erik. Hon var fastighetsmäklare och en av de drivande krafterna vid husköpet.

Ovanför oss i hörnlägenheten på plan 3 bodde tandläkare Arnkvist med praktik i hemmet tills han flyttade till en villa och hade kvar sin mottagning här. När vi sedan köpte huset kom det till en uppgörelse att han fick fortsätta sin verksamhet till sin pension, men sedan skulle det bli bostad.

I hörnlägenheten på en trappa hade det tidigare bott en damfrisörska med verksamhet i sitt hem. Nu var det kontor och hyrdes av en advokat. Senare, när vi hade köpt huset och han flyttade ut "bostadiserade" vi lägenheten.

På plan 4 bodde Peter och Leonore Arnberg i hörnlägenheten innan Sven-Gustav Åstrand och Monica Dohlström flyttade hit. I den andra lägenheten bodde Ruben och Margareta Lüning. De sålde sin bostadsrätt ganska snart och flyttade ut till landet. Sture och Anna

Pyk med döttrarna Antonia och Matilda flyttade in efter Lünings.

Vi köper huset

År 1978 bildade vi alla i fastigheten en bostadsrättsförening och köpte huset. De drivande krafterna var Paul Westerlund, Göran Lannegren och Lona Forslid. Det är lång historia kring detta. Alla var inte lika entusiastiska, en del ville först inte vara med, en ville vara med men fick inte. Det gällde advokaten som hade kontor på första våningen i 75:an. De gamla damerna som ägde huset ville inte sälja till oss hyresgäster p g a gammalt groll utan sålde det för en lägre summa än vi bjöd till Ulf Lindén, "en av Gyllenhammars torpeder" som pressen hade döpt honom till. Hans bror Stig förvaltade fastigheten. Vi hade god kontakt med honom och han förmedlade husköpet, som skedde något år senare.

I samband med att vi köpte fastigheten planerade vi en omfattande ombyggnad, som kommer att beskrivas närmare av Göran Lannegren. För oss som bor i hörnlägenheterna i 75:an gällde det att avstå från köket, med köksingång mot trappuppgången Vegagatan, för att de små tvåorna där skulle få ett ordentligt kök. Planlösningen i lägenheten för vår del blev olik de andra som bor över och under oss. Vi hade två barn hemma och ville ha var sitt rum till dem. Därför byggde vi inte köket i rummet mot Odengatan, som man gjorde i de övriga lägenheterna. Vi byggde köket i det som tidigare var jungfrukammare och badrum, mot gården. Arkitekten var Torbjörn Almqvist, ARKSAM. Han ritade ett sjukantigt kök och ansökte om dispens för denna egendomliga form hos stadsbyggnadskontoret.

Under ombyggnadstiden som varade nästan hela året 1980 bodde vi i ett rum, sovrummet mot Odengatan. Det fanns ett tvättställ i garderoben och bland alla sängarna i rummet hade vi kylskåpet och en kokplatta. De andra rummen gick byggarbetarna ut och in i så det dammade hela tiden. Våra saker var nedpackade och vi trodde att detta gällde bara under våren. Sommaren tillbringade vi på landet. När byggnationerna drog ut på tiden under hela hösten blev det problematiskt, för vi visste inte längre i vilken låda barnens höst- och vinterkläder fanns. Söndagarna brukade vi tillbringa hos goda vänner, som vi hjälpte med trädgårdsarbete och annat.

I vår lägenhet har det tidigare skett en modernisering då man lät riva bort alla kakelugnarna. Det är en förlust nu, det är en av de få lägenheter som inte har några kakelugnar kvar.

En annan ombyggnad gjordes redan på 1910-talet då man satte in hiss i 75:ans trappuppgång. Den hissmotor som fungerade ända tills den senaste ombyggnaden var märkt Luth och Rosén år 1910. Själva hisskorgen, som fortfarande är kvar, tillverkades också vid detta företag. Det låg på Rosenlundsgatan och fanns kvar till 1930-talet då ASEA köpte det.

Genom allt arbete med husköp och ombyggnader uppstod en stor vänskap mellan oss alla och sammanhållning i hela huset. Nu upphörde motsättningen mellan "Vi i 17 och dom i 75:an", nu hade alla ägande och ansvar för sin del och gemensamma intressen för husets bästa för övrigt. Först en stor ombyggnad av alla lägenheter, sedan nyrappning av fasaden mot gatorna och senare en andra omgång med nya förråd i källaren, nya våningar på vinden och ny fasad, samt balkonger mot gården.

Tvättstugan är den enda gemensamma angelägenheten som har förorsakat problem. Det finns också etnologiska undersökningar som visar att svenska folkets mest förekommande objekt för gräl mellan grannar är tvättstugan. I dagsläget tror jag att även tvättstugan fungerar. Många har som vi en tvättmaskin i badrummet för att slippa gå ner i källaren, som kan upplevas kuslig om man är ensam.

Vi har haft många trevliga gårdsfester här i huset, ofta i samband med att alla först har hjälpt till med städning av gården och gemensambetsutrymmen i källaren. Varje årsmöte avslutas alltid med festlig samvaro. □

Denna dikt läste jag upp i Stockholms stadshus när min motion om Odenplans förskönande behandlades. Motionen bifölls, men det har dröjt länge, ungefär tio år innan man började med arbetet.

ODE TILL ODENPLAN

En oplanerad plan
där bussar kör
och busar stör.

Förfulad, farlig och fasansfullt fylld med avgaser.
Folkfientlig, fruktansvärt felplanerad för fotgängare,
försedd med frustrerande färdriktningsfördelare,
förskräcklig, fyrliknande fasadbelysning som flödar
och fokuserar från ovan föremålen i färglöst ficklampsljus.
Framrusande fartdårar fördärvar friden
med fartrandiga förbränningsmotorer.
Förvaltningsmyndigheter försöker förbättra och förnya,
fåfängt tillfogas refuger för framkomligheten – men förgäves.

Styvmoderligt behandlad sekelskiftesplats,
smyckad med smutsiga staket,
sterila stenplattor och en skog av stålrör
som spretar mot skyn med skyltar,
satta i stenläggningen som styrmedel för busschaufförer.
Se upp! Sundbybergsbussen startar,
segar sig fram bland staketöverskuttande sjuttonåringar,
som struntar i storebrors staketfällor,
sjåare, som struttar i sicksack,
småflickor studsande sina skolväskor,
skrånande skockar av småfolk som skär sönder säten
och cyklister som saknar cykelbanor.

I staketstyrda stråk skyndar stressade storstadsbor
som säkert skulle uppskatta
statyer, springbrunnar, solrosor
och en stolpsanering
som stabiliseringsåtgärd mot skyltinflationen.
Saknande sina säkra spårvagnar, särskilt sjuan,
som ståligt styrde fram här på sextiotalet,
skyndar stockholmarna ned till de skramlande tågen.

Stockholm den 16 oktober 1989

Kerstin Westerlund

Lona ritar själv förslag till kök

Pressklipp från
Svenska Dagbladet 1980

Lona Forslid bor i en av lägenheterna på Odengatan 75. Tillsammans med sönern Lars och Filip har hon en femrummare på 140 kvm.

Hon har redan gjort mycket med sin lägenhet — slipat golven, tapetserat och målat.

— Här såg bedrövt ut, när jag fick lägenheten. Jag måste helt enkelt göra något åt den för att stå ut med att bo här. Nu är jag lite orolig för att jag skall behöva tapetsera om igen, när dom byter elektriska kontakter t. ex. Nu ska jag bygga om köket grundligt.

Martin Skånberg har kommit upp med en ritningsrulle under armen och en liten ritbräda. Martin och Lona står mitt i köket och diskuterar hur det skall

bli. Lona har redan funderat ganska mycket på hur hon vill ha det. Hon har till och med gjort en skiss, som hon givit Martin.

”Nerstänkta fönster”

Martin har granskat skissen utifrån sina arkitektkunskaper och säger att den kanske har sina brister, diskbänkens placering t. ex. tycker han inte om. Han har med sig Konsumentverkets förslag till köksinredning. Men Lona har bestämt sig.

— Jag vill absolut inte ha diskbänken under fönstret. Det har jag ju haft nu. Det är ett ständigt tvättande av det nerstänkta fönstret.

Var rörstammen skall gå är ännu inte bestämt, men det blir antingen på ena eller andra sidan om fönstret. Så Lona kan få sin diskbänk på vilken sida

hon vill. Eller mitt under fönstret om hon skulle tänka om senare. Hennes förslag bryter inte mot normerna heller. Vissa normer måste man följa för att få statliga ombyggnads-lån. Lägenheterna skall ha en viss allmängiltighet för att passa andra familjer som ev. kommer efter, det ser samhället till genom sina normer.

Husmöten

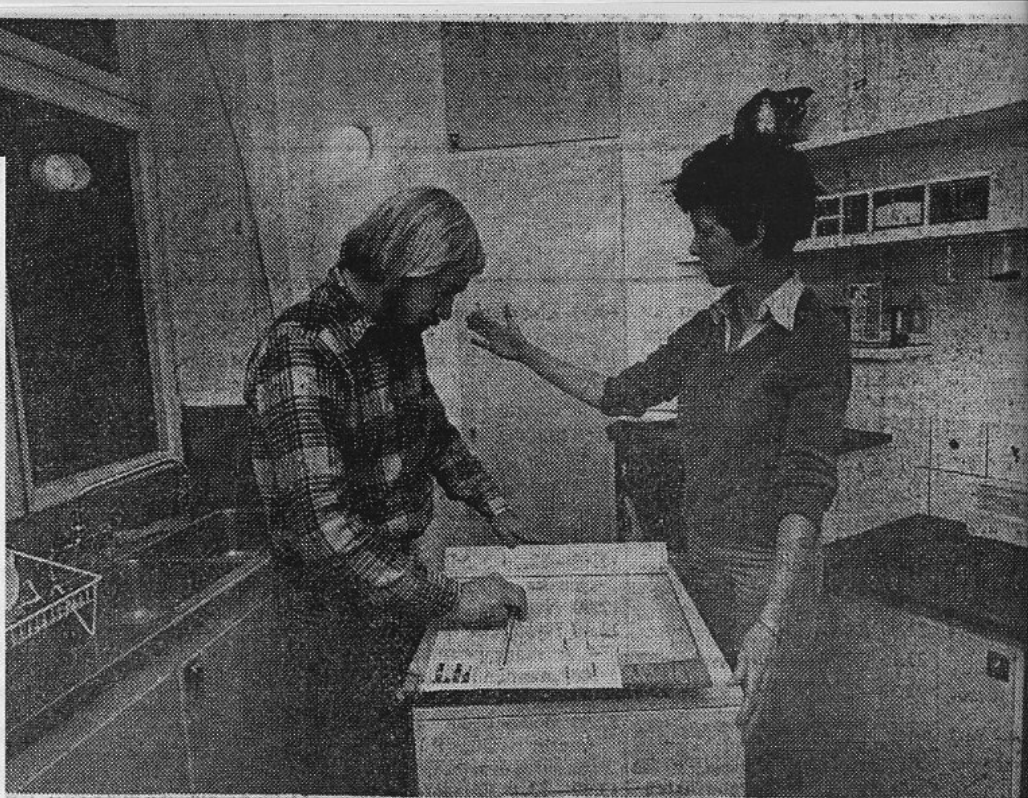
Det har varit många husmöten redan och de boende informeras om vad de måste rätta sig efter och vilken frihet de har att bestämma själva. Lonas lägenhet berörs inte så mycket av ombyggnaden. Andra lägenheter blir mer genomgripande förändrade. I en del av huset måste t. ex. ett hisschakt läggas in. Det tar yta från en lägenhet i varje plan. Eftersom den lägenheten då blir för liten har

arkitekterna föreslagit att man tar en del från den intilliggande lägenheten. Sådana förslag är ofta svåra att genomföra — man vill ju inte gärna avstå från något. Men det har gått förvånansvärt bra berättar Martin.

— Vi gjorde ett antal förslag till planer. Så klippte vi isär dem som ett pussel. De berörda i varje våningsplan fick ett komplett pussel att jobba med.

Redan efter 3 veckor hade alla kommit överens. Och alla våningsplanen hade bestämt sig för samma lösning.

Text: Ingrid Olausson
Foto: Peter Diedrich,
Owe Sjöblom

Lona Forslid resonerar med arkitekt Martin Skånberg om hur hennes kök skall byggas om. Diskbänken vill jag absolut inte ha kvar under fönstret, säger hon.

Föreningens födelse och första tid

Göran Lannegren

Det här är berättelsen om tiden 1978-81 då vi bildade bostadsrättsförening, köpte huset och genomförde en omfattande ombyggnad.

Men först en kort bakgrund – och vi kan börja med det privata: Jag kom till huset 1971 tillsammans med min dåvarande hustru Ulla Holmgren. Vi övertog en lägenhet som tidigare varit uthyrd till Sabbatsbergs sjukhus. Under en längre tid hade yngre sjuksköterskor bebott lägenheten. Den var därför uppdelad i fyra separata delar med gemensamt kök och badrum. Lägenheten var ganska nedgången, så vi fick inleda med ett omfattande reparationsarbete. Men det gjorde vi gärna; lägenheten var ett "lyft" och hyran vara bara 520 kronor per månad.

Den låga hyran berodde på hyresregleringen. Denna var till glädje för dem som hade lägenheter i innerstan, men den hade också negativa konsekvenser. Ägarna underhöll inte sina fastigheter, vare sig interiört eller exteriört.

Området kring Odenplan såg inte ut som idag. Det var en ganska dyster miljö. Befolkningen var också annorlunda. Det var en väsentligt äldre befolkning än nu, kanske också en befolkning som hade det sämre ställt än våra nuvarande stadsdelsgrannar.

Relationerna inom huset var också speciell. Någon sammanhållning kunde jag inte märka. Vi hälsade naturligtvis på varandra när vi träffades i tvättstuga eller i trappuppgång. Men inte mer.

Det fanns till och med motsättningar. En sådan fanns mellan dem som bodde i uppgång 17 respektive 75. Jag gissar att detta berodde på att det då fanns skillnader i

standard på lägenheterna inte bara ytmässigt utan även i övrigt. Det lär dessutom ha varit så att kvinnor som bodde i 17 hade varit anlitade av familjerna i 75:an för städning och serveringshjälp. Och sådant sätter naturligtvis sina spår lång tid framöver.

Hotbilder

Ungefär år 1974 spreds ett rykte att systrarna Estréen/Nordström ville sälja fastigheten. Paul "Palle" Westerland, Ruben Lünning och jag – alla 75:or – träffades för att diskutera om det vore möjligt att bilda en bostadsrättsförening och köpa huset. Ett sådant tillvägagångssätt var då ganska ovanligt. Det uppmuntrades inte av de politiskt ansvariga och bankerna var skeptiska.

Vi sonderade i huset om det fanns något intresse och resultatet var nedslående. Det hade krävts att 75% av hyresgästerna gått med i föreningen och det hade vi nog knappast lyckats uppnå. Men vi behövde aldrig anstränga oss. Lånesituationen avgjorde dessförinnan.

Under denna tid var kreditregleringarna omfattande; lån beviljades endast till vissa ändamål, såvida man inte hade ytterst goda bankkontakter. Och det hade vi inte. Idén rann alltså ut i sanden.

I stället köptes fastigheten av Ulf Lindén. Han var VD för Beckers Färg, men övergick sedan till Volvo. Där blev han känd som Pehr G Gyllenhammars "torped" i affärer, som krävde hårda nypor. Denna sida hos honom märkte vi hyresgäster inte av. Hyrorerna steg; men inte mer än brukligt. I övrigt gick allt sin gilla gång.

Men det fanns orosmoln. Myndigheterna ställde allt högre krav på standarden i äldre fastigheter. Vi förstod att detta särskilt skulle komma att få betydelse för

uppgång 17. Hiss fordrades och kök och badrum av modernt slag måste installeras. Fastigheten var ju också allmänt sett i dåligt skick. Stammar behövde bytas, plåttak läggas om, fasader putsas m.m.

Det mesta talade för att mycket omfattande ombyggnads- och renoveringsarbeten måste genomföras ganska snart. Det fanns också anledning att tro att många av oss måste evakueras i anslutning till en sådan insats. Kanske måste de mindre lägenheterna slås samman. I så fall skulle alla inte kunna komma tillbaka. Erfarenheter pekade också på att hyrorna efter en ombyggnad blev väsentligt högre.

Någon gång på förhösten 1977 lät Lindén via ombud oss förstå att han övervägde att sälja fastigheten. Ombudet – jag tror det var hans broder Stig – undrade om vi hyresgäster hade för avsikt att utnyttja vår förköpsrätt.

Jag vet inte vad som fick Lindén att vilja sälja. Kanske var han ointresserad av att hantera en stor ombyggnation. Kanske var han medveten om att hyresgästerna i ett sådant läge skulle bli besvärliga. Kerstin Westerlund hade på ett mycket militant sätt drivit frågan om Kromverkstaden. Min fru Ulla hade i anslutning till en tvist om hyrorna i huset, vilken förts till hyresnämnden, dels i saken varit påstridig, dels tagit upp frågan om renovering. Hon meddelade då att hyresgästerna skulle ha synpunkter på ombyggnadens omfattning och inriktning, på vilka evakueringslägenheter som skulle ställas till förfogande, samt hur lång tid ombyggnaden fick ta.

Ryktesvis hade vi hört att om inte hyresgästerna var villiga att köpa, skulle ett byggföretag köpa fastigheten och genomföra ombyggnaden. Och byggföretag var kända – ökända – för att genomföra radikala och tuffa ombyggnationer.

Föreningen konstitueras

I detta stämmingsläge meddelade vi Lindén att vi var intresserade att sondera intresset. "Vi" var tidigare nämnde Paul Westerlund, jag och den till huset nyinflyttade Lona Forslid. Hon var till yrket fastighetsmäklare, vilket givetvis var en tillgång.

Vi är nu framme vid senhösten 1977 och vi fick tiden fram till april att genomföra våra sonderingar. Priset på fastigheten skulle bli drygt 3 miljoner kronor.

Den här gången var det inte lånemöjligheterna som var avgörande. Kreditregleringarna hade upphört och behovet av goda bankkontakter var inte lika påtagligt. Den stora utmaningen var i stället att få hyresgästerna att ställa upp på idén och att få dem att skaffa fram pengar till den egna insatsen. Kravet från myndigheterna var fortfarande att 75% av hyresgästerna skulle gå med i föreningen.

Vår ambition var emellertid att alla skulle gå med. Bakgrunden till denna önskan var att vi tänkte oss en ombyggnad som var begränsad och som inte i alla stycken följde normerna. Vi ville också att all berörda aktivt och positivt skulle medverka i processen. Med tanke på att vi själva, i ett läge då ett byggföretag köpte huset, hade byggt upp ett scenario där vi på olika sätt skulle sabotera processen, ville vi inte själva ha utanförstående hyresgäster som i relation till bostadsrättsföreningen skulle klä denna aggressiva roll.

Vi tog underhandskontakter för att undersöka intresset i huset. Det visade sig att de som bodde i 75:an var avvaktande positiva. Några i 17 hade samma inställning, men ett antal äldre damer var uttalat negativa. Samtliga hade nog pengarna som behövdes, men de ville inte på ålderns höst sprätta upp madrasser och satsa sparmedlen på ett äventyrligt projekt. Att vi tre som drev projektet hade vår hemmahörighet i 75:an hade säkert betydelse; de gamla motsättningarna fanns kvar hos gamlingarna.

Det såg alltså ganska dystert ut. Vi hade flera träffar med de motspänstiga och jag skall inte dölja att vi tog ut svängarna ordentligt när vi beskrev vad som skulle hända om ett byggföretag köpte huset: Evakueringslägenheter i Tensta, lång evakueringstid, de små lägenheterna skulle försvinna i sammanslagningar, när vi långt om länge erbjöds komma tillbaka skulle hyresnivån var skyhögt över den som gällde för stunden. Dramatiseringen väckte intryck, men den räckte inte till omvändelse.

Avgörandet kom istället när vi tog kontakt med två av de motspänstiga damernas barn. Ungdomarna insåg att idén var hållbar och att den med stor sannolikhet skulle bli ekonomiskt framgångsrik. Men barnen ställde också krav. Kök och badrum i uppgång 17 skulle prioriteras och ges acceptabla utrymmen. Detta innebar att hörnvåningarna i 75:an fick lämna ifrån sig ett antal kvadratmeter till 2:orna i 17.

Vi var framme vid målet; samtliga hyresgäster var villiga att gå med och den 8 juni 1978 konstituerades bostadsrättsföreningen. Stadgar antogs som i huvudsak överensstämde med SBC:s mönsterstadgar. En styrelse valdes som bestod av oss tre som initierat samt Kurt Persson och Margit Strömlund från uppgång 17. Insatserna kunde naturligtvis inte fastställas definitivt, men beräknades till 13.000 för 2:orna, 37.000 för 3:orna och 65.000 för båda lägenhetstyperna i 75:an.

Vid mötet bemyndigades styrelsen att ta upp förhandlingar med fastighetsägaren om ett köp. Köpeskillingen fick inte överstiga 3 miljoner kronor. Medlemmarna skulle ha en beredskap att lämna en handpenning om 10% av insatsen när köpekontraktet skrevs under.

Styrelsen gavs också uppdraget att förbereda ombyggnaden. En handkassa ställdes till styrelsens disposition. Varje medlem bidrog med 100 kronor.

Jag skall inte besvära läsaren med detaljer om hur vårt arbete med förhandlingar och långivning förflöpte. Det uppstod naturligtvis problem, men i huvudsak gick allt på räls. Lindéns advokat nöjde sig efter en tids överläggningar med 3 miljoner, men Lindéns dotter fick därtill möjlighet att gå med i föreningen och ta över en tom lägenhet i 75:an.

Lånen löste sig dels genom att gamla långivare stod kvar, dels genom att nya tillkom. Köpekontraktet skrevs under i oktober och tillträdet skedde den 1 januari 1979.

Ombyggnadens förberedelse

Styrelsens huvuduppgift var redan från starten att förbereda ombyggnaden. Vi hade haft kontakt med andra föreningar, som ställts inför motsvarande utmaningar. Vi tog också kontakt med konsulter av olika slag.

Bland andra träffade vi två unga arkitekter, Ville och

K Ö P E B R E V

Undertecknad Ulf G. Lindén överlåter och försäljer härmed till Bostadsrättsföreningen Karlavagnen 11, c/o Forslid, Odengatan 75, 113 22 Stockholm, den mig tillhöriga fastigheten Karlavagnen 11 med gatuadress Odengatan 75/Vegagatan 17 i Gustav Vasa församling, Stockholms kommun, för en köpeskilling av Tremiljoner (3.000.000:-) kronor. Då köpeskillingen blivit helt betald, kvitteras den härmed och överlåtes äganderätten till fastigheten på köparen.

Skulle köparen inte få övertaga i bilaga 1 i köpekontraktet av 1978-08-28 upptagna lån under punkterna 1, 2 och 3 på angivna villkor äger köparen rätt att häva köpet utan skadeståndskrav från säljarens sida.

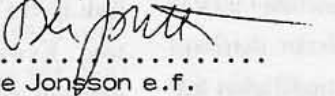
Stockholm den/..... 1978.

Ulf G. Lindén
gm

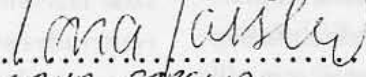

.....
Ove Jonsson e.f.

Godkännes:

Vivi-Ann Lindén
gm

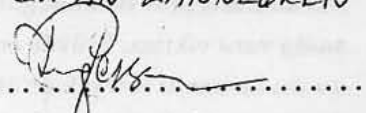

.....
Ove Jonsson e.f.

Bostadsrättsföreningen Karlavagnen 11

.....
LONA FORSLID

Bevittnas:

.....

.....
GÖRAN LANNEGREN

.....

Martin. Det är symptomatiskt att jag idag inte minns deras efternamn. De var båda radikala personer, präglade av 68-stämningar, och säkert mycket duktiga arkitekter. Men deras politiska övertoner skrämde flertalet i huset – både borgerligt sinnade och vänsterorienterade. Det som fick oss att gå skilda vägar – trots att de båda hunnit etablera sig i en lägenhet i huset – var att de krävde att vi i stadgarna skulle införa en bestämmelse om hembud. När någon sålde sin bostadsrätt, skulle man inte kunna tillgodoräkna sig bostadsrättens värdestegring, utan denna skulle tillfalla föreningen.

I stället kom en likaså ung och ganska radikal arkitekt vid namn Torbjörn "Tåbbe" Almquist in i vår värld. Han var kompis med de tidigare nämnda och ingick i ett annat arkitektkontor, Arksam. Han kom att bli mycket betydelsefull för oss och för bygget. Han gjorde ritningar, men hjälpte oss också att hitta lämpliga entreprenörer och att värdera anbud.

Ambitionen kring ombyggnaden var, som jag tidigare har antytt, inte att blåsa ut hela huset. Vi ville behålla så mycket som möjligt av den ursprungliga karaktären. Samtidigt skulle vi söka vinna modernitetens fördelar: stora kök, generösa badrum och maskinell utrustning av olika slag.

Från början hade vi långtgående planer på att göra om vinden till lägenheter, bygga nya balkonger, byta alla stammar och alla elledningar. Mycket av detta fick av ekonomiska skäl skrinläggas; men en del togs upp, som läsaren nu vet, vid ett senare tillfälle. Främst var det åtgärder i 75:an vad gäller el, stammar m.m. som reducerades.

Förutsättningarna var, som jag redan nämnt, olika för uppgång 17 och 75. I 17 skulle allt göras om och kök och badrum skulle placeras på nya platser. I 75:an diskutérades olika lösningar, men det stannade vid att varje lägenhet fick disponera 40.000 kronor för att i första hand fräscha upp kök och badrum.

Men varje lägenhetsinnehavare hade också möjlighet att få tillägsarbeten genomförda, mot att detta betalades ur privat kassa. Skåp, utrustning, kakelplattor, tapeter m. m. skulle vara av standardtyp, men det gick att få högre standard mot betalning. Dessa möjligheter, som alla ansåg vara viktiga, krävde en hel del kontroll, debitering o.s.v., men mitt intryck är att det fungerade. Säkert var det någon tröskel i ek som felaktigt betalades av föreningen, men i det stora hela fungerade det mesta väl.

Naturligtvis hade det varit enklast att ha en totalentreprenad. Inte minst styrelse och Tåbbe hade då besparats mycket arbete och besvär. Men en sådan lösning hade blivit mycket dyr. Den lösning vi istället valde innebar att en huvudentreprenör, BKA, skötte ombyggnaden av rumsytorna, men också hade ett visst samordningsansvar. Därutöver hade vi särskilda entreprenader för rör, el, ventilation, hiss, tak, och fasad. I det senare fallet hade vi faktiskt två entreprenörer.

Vi tog i allmänhet de billigaste anbuden. Detta innebar att vi utsatte oss för risker, eftersom en del av företagen visade sig stå på konkursens brant. Jobbarna lade ibland ner arbetet när de inte fick lön. Ett par radikala förseningar hade sådana förklaringar.

Men vi hade tur. Inget företag gick i konkurs under arbetets gång. Två kursade strax efter – enligt egen utsago beroende på att de gett vår bostadsrättsförening ett alltför gynnsamt anbud.

Men nu har jag gått lite i förväg. Alltså tillbaka till hösten 1979. I november var flertalet anbud färdigförhandlade. Samtidigt fick vi vårt byggnadskreditiv och den egentliga byggstarten inträffade strax efter årsskiftet 1979/80.

Utrymningen

Men före byggstarten skulle alla lägenheter i 17 vara utrymda och de berörda hyresgästerna skulle ha hittat alternativa boendeplatser. Det mesta löpte även i detta sammanhang bra. Barn och vänner hjälpte till med flytten och erbjöd också boplatser – oftast i Stockholm, men ibland ute i landet.

Med en medlem hade vi dock problem. Hon kunde inte hitta någon plats att bo på och var heller inte intresserad av att flytta ut sitt bohag. Lösningen blev att hon fick flytta till Palles mammas lägenhet, som råkade stå tom. Evakueringen gick så till att Kurt Persson, Palle och jag gick dit en eftermiddag för att hjälpa till. Men uppgiften var svårare än väntat. I den relativt begränsade lägenheten fanns två flyglar! Lösningen, som accepterades av byggaren, blev att vi flyttade in allt bohag i ett rum. När ett annat rum blev färdigt flyttades alla möbler, inklusive två kantställda flyglar över till detta. Jag skall inte i detalj berätta vad vi hittade längst in i skafferi, serveringsskåp och garderober, men jag kan garantera att det mesta borde ha slängts långt tidigare.

Min familj valde att bo kvar i vår lägenhet under ombyggnaden. Det gick bra, eftersom endast delar av lägenheten berördes. Men det var inte problemfritt. Under långa tider saknade vi kök och badrum. Det senare var särskilt jobbigt eftersom ett fett byggdamm lade sig över lägenheten, i våra tillhörigheter och oss själva.

Förseningar inträffar ofta i byggen, så också hos oss. Från början fanns ambitionen att arbetena skulle vara

färdiga före sommarsemestrarna 1980, men i verkligheten var de avslutade först strax före julhelgen. Slutbesiktningen skedde i mars 1981. Förseningarna skapade ibland irritation, men förvånansvärt sällan med tanke på den utsatthet de flesta levde under. Förklaringen låg i att alla såg fram emot att flytta in i nya, fräscha lägenheter och att de trots allt noterade att det gick framåt.

Byggtiden var hektisk, ibland kaotisk. Vill man vara generös kan man säga att tiden kännetecknades av ett kreativt kaos. Kriser uppstod ständigt. Jag har redan nämnt jobbare som gick hem när de inte fick lön, entreprenörer som stod på konkursens brant. Vi hade problem med våra lokalhyresgäster i gatuplan och uppe i trapporna. Vatten stängdes ibland av – vilket tandläkaren inte gillade – elen gick allt som oftast. Vi fick dämpa lokalhyresgästernas upprördhet med reduktioner av hyran.

Ledningen och styrningen av aktiviteterna i anslutning till ombyggnaden följde knappast regelboken för hur sådan verksamhet skall skötas. Styrelsen träffades ganska ofta, men vi hade inte valt någon ordförande. Ett AU hade utpekats, men jag har inget minne av att vi träffades. I stället löstes frågor på tu man hand i trappuppgången eller i den lägenhet krishärden fanns. Byggmöten med entreprenörerna och Tåbbe hade vi varje vecka, men det var svårt för flertalet berörda styrelseledamöter att vara med, eftersom byggmötena skedde på arbetstid. Den som drabbades mest av detta var Lona Forslid, som hade sin arbetsplats hemma. Lona var den enda som fick ersättning, men den var i förhållande till hennes arbetsinsats ytterst marginell och symbolisk.

Erfarenheter efter två decennier

Så här i efterhand kan man undra över att det gick så bra som det gjorde. Egentligen borde vi ha åkt på någon rejäl smäll. Men vi hade nog tur och var en smula skickliga. Ekonomin hade vi hela tiden pejling på genom att vi tidigt anlitat en controller, Stellan Pauli. Han samarbetade med Tåbbes arkitektfirma och hade bred erfarenhet av byggsektorn. Ofta deltog han i våra styrelsemöten.

I maj 1981 lämnade jag och även Lona styrelsen efter en hektisk tid. För min del kunde jag följa styrelsearbetet även framöver genom att min dåvarande hustru

Ulla gick in i styrelsen. Hon blev så småningom föreningens förste styrelseordförande.

Arbetet med ombyggnaden var långt ifrån slut; mycken efterbörd återstod. En viktig fråga var det slutliga fastställandet av andelstalen. Detta arbete lades ut på Tåbbes pappa som var pensionär, men tidigare jobbat med liknande frågor i ett byggföretag. Han gjorde så noggranna och sofistikerade beräkningar, att ingen ifrågasatte resultatet när det presenterades.

Sammanfattningsvis skulle jag säga att perioden 1978-81 var jobbig, spännande och framförallt uppmuntrande. Alla blev nöjda, inte minst damerna som från början varit skeptiska till bostadsrättstanken. De fick på ålderns höst tillgång till hiss och i sina lägenheter för första gången tillgång till ett riktigt kök och ett generöst badrum.

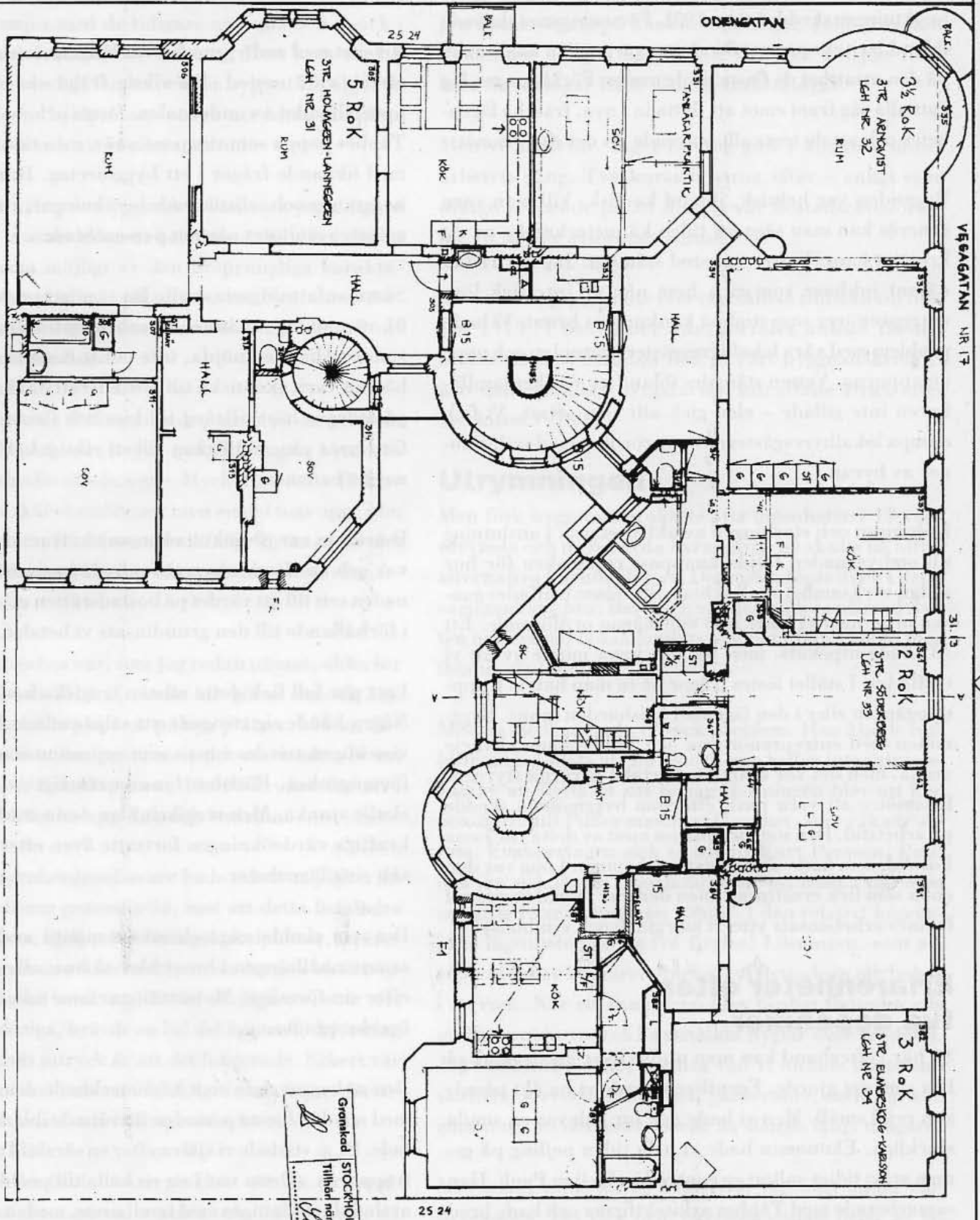
Dessutom var projektet ekonomiskt framgångsrikt för var och en. Under byggtiden hade bostadsrättsmarknaden sett till att värdet på bostadsrätten mångfaldigats i förhållande till den grundinsats vi betalat.

I ett par fall fick detta nästan tragiska konsekvenser. Några kände sig tvingade att sälja en lägenhet som de visserligen trivdes i men som representerade en liten förmögenhet. Rädslan fanns naturligtvis att värdet skulle sjunka. Men tragiken blev desto större när den kraftiga värdeökningen fortsatte även efter det att de sålt sina lägenheter.

Det som glädde mig och säkert många andra var att sammanhållningen i huset blev så bra; alla hjälpte till efter sin förmåga. Motsättningar som tidigare funnits överbryggades.

Den nybyggaranda som kännetecknade dem som varit med om den första perioden förvånade ibland nyinflyttade. Bl.a. städade vi själva efter en särskild turordning trapporna. (Detta var i sig en källa till problem; någon avslutade städningen med tandborste, medan andra gick ut för att kolla om trapporna hade hunnit bli smutsiga och när de ansåg att så inte var fallet, gick de in igen.) Men kulturkollisioner uppstod i förhållande till dem som köpt lägenheter för miljonbelopp, kanske flytt från villa-boendets vedermödor och nu upptäckte att de förväntades städa hela trappsystemet var femte vecka. □

Pring & Hultén
Arkitektkontor
Sveavägen 100, 113 34
Stockholm

Grönstedt
STOCKHOLMS BYGGNADSKÄMND
Tillhörd nämndens beslut 19.....
Wahlberg 1984-08-23

STOCKHOLMS BYGGNADSKONTOR
1981-03-27
Nr 4206/78

KARLAVAGNEN NR II
ODENGATAN 75 VEGAGATAN 17
RELATIVTOKSRIKTNING
VÄNING 3TR PLAN 300

ARKSAM AB
RESTAURERINGSTEKNIK
HOENSGATAN 6, 1 TR
117 20 STOCKHOLM
08/41 51 54, 43 13 14
61 03 23 *Wahlberg*

Vindslägenheter och avkontorisering

Ulla Thedéen

I januari 1985 flyttade vi, Torbjörn och Ulla Thedéen, in i vår lägenhet i 75:n. Raskt inbjöd Lona Forslid oss till en härlig välkomstmiddag, där vi mötte alla medlemmarna i föreningen, en glad och brokig samling.

F.o.m. våren 1985 arbetade jag i styrelsen först som sekreterare med Per-Yngve Bengtsson som ordförande. I slutet av 1980-talet var jag ordförande ett par år. Styrelsearbetet upptogs under min tid av små och stora frågor.

I samband med att vi flyttade in hade det varit ett vindsinbrott. Tjuven hade setts på vinden försedd med brinnande stearinljus. Vårt tvillinghus, 77:n, hade långt tidigare haft en förödande vindsbrand. För oss i styrelsen blev i alla fall inbrottet i kombination med den ekonomiska aspekten upptakten till att vi sålde vinden som råvind till Betege AB för att tre nya bostadsrätter skulle kunna byggas. Köpesumman var 1 miljon kr vill jag minnas. Det blev en intensiv och i alla avseenden stökig tid. Många beslut skulle tas. Lokalhyresgästerna liksom medlemmarna fick kompensation i form av nedsatta hyror respektive avgifter. Vi fick bland annat på grund av vindspengarna råd att utföra reparationer och putsa om fasaden mot gården. Många projekt förkastades; det blev till exempel ingen muralmålning på grannens hus och det blev inget styrelserum ovanpå 17:ns trapphus. Vi "fick" balkonger och det beslutet föregicks av många och långa diskussioner. De kostade 40.000 kr per styck och meningarna om nyttan och nöjet av en balkong gick starkt isär, till och med inom de olika familjerna.

"Schädlermetoden" blev vi förtrogna med. Den användes för att täta rökgångarna.

Vi anlätade konsulter och advokater. Vi hade vindsgrupp, bygggrupp, skönhetsgrupp och fönstergrupp. Per-Yngve Bengtsson var pappaledig och kunde därför vara mest

aktiv i bygggruppen. Signe Johansson i 17:n, som jag blev god vän med, tog stor del i allt vårt arbete och hann också med att berätta om hur det var i huset förr i tiden.

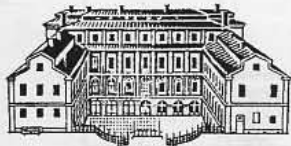
Kökstrappan i 75:n revs mot betalning. Vi hade nog inte behövt betala för rivningen förstod vi senare, för Betege använde nämligen trapputrymmet för rördragning till de nya vindslägenheterna, något som annars skulle blivit långt dyrare. Säkert gjorde vi flera misstag. Många tyckte till exempel att putsfärgen mot gården kunde varit piggare.

Tiden för DET STORA BYGGET var turbulent men stimulerande. Resultatet blev ett bättre rustat hus och tre nya bostadsrätter som Betege ägde och sålde. De gamla vindsförråden ersattes av nybyggda förråd i källaren. Betege ville att vi skulle låta bli slutbesiktning för att spara pengar. Det gick vi inte på. Det blev många anmärkningar efter besiktningen av byggnationen och de åtgärdades i sinom tid. Ryktet förmäler att byggherren senare gick i konkurs, men det berodde nog på andra personer än oss stjärnor i Karlavagnen.

Den andra stora frågan för styrelsen under min tid blev den s.k. avkontoriseringen. På medlemmarnas begäran arbetade vi för att avskaffa kontoren och bara behålla affärerna. I 17:n fanns en lokal en halv trappa upp som hyrdes av Lokmannaförbundet och det efterträddes av Stiftelsen Socialt arbete. När den senare flyttade i slutet av 1980-talet sålde vi lokalen som bostadsrätt. I 75:n hyrde advokaten W en lokal en trappa upp. Han satte, för att nämna något, i system att anmärka på allt. Styrelsen tvingades ägna en stor del av sitt arbete åt att hålla honom i schack. Det var en befrielse när vi kunde köpa ut honom och sälja lokalen som bostadsrätt till en privatperson. Det gav oss också mera pengar till renoveringen av fastigheten. I 75:n fanns också en medlem, som

i sin lägenhet bedrev tandläkarpraktik. När han flyttade var avkontoriseringsen klar.

Vi hade också en god regel att medlemmarna skulle anmäla till styrelsen om de hyrde ut sin lägenhet, helt eller delvis. Vi fordrade också namn och ibland foto på den som hyrde.

STOCKHOLMS
STADSMUSEUM

Stadsbyggnadskontoret
PBI-distrikt Norra innerstaden
Fack BN 48-50

Karlavagnen 11, Odengatan 75, Vegagatan 17, Vasastaden: vindsinredning. (Sbk dnr 87-176-20)

Med anledning av stadsbyggnadskontorets remiss får Stadsmuseet anföra följande.

Byggnaden på rubr fastighet är uppförd efter ritningar 1899 av arkitektfirman Ullrich & Hallquist. Den ursprungliga fasadutformningen är väl bevarad med ett kraftigt markerat hörn. Byggnaden har av Stadsmuseet bedömts ha ett större kulturhistoriskt värde. BS 38 §, andra stycket är tillämplig. Läget vid Odenplan innebär att byggnaden även är av stort stadsbildsmässigt intresse.

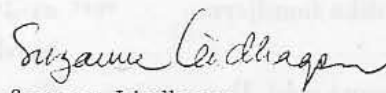
Den föreslagna ombyggnaden innebär att samtliga redan befintliga, ursprungliga små takkupor och takfönster förstoras kraftigt samt att en rad fönster läggs till. Mot gården lyfts hela taket upp för att i ett övre etage placera bastu och dusch i två av lägenheterna. Det stora hörntornet utnyttjas också för två etage.

Den här föreslagna vindsinredningen med såväl förstoring av redan befintliga takkupor samt tillägg av fönster förvanskar byggnadens kulturhistoriska och arkitektoniska värde. Framförallt gäller detta det stora tornet på hörnet, som syns vida omkring och som är en mycket viktig del av Odenplans stadsbild.

Stadsmuseet avstyrker vindsinredning i rubr fastighet.

Stockholm den 14 april 1987.

Jonas Ferenius
t f stadsantikvarie

Suzanne Lindhagen
antikvarie

Kopia till Thulefastigheter AB, att: Magnus Rydén, Tulegatan 20,
113 53 STHLM

PETER MYNDES BACKE 6 • 116 46 STOCKHOLM • TELEFON 08/44 07 90

Tvättstugan var en i och för sig liten fråga, som alltid tenderade att bli stor.

Trappstädningen var en återkommande fråga. Till en början skötte medlemmarna själva den, med större eller mindre framgång. Under ombyggnaden skötte entreprenören all städning och efter det ansåg alla det dags att hyra en firma som städade.

Ulla Holmgren och jag upprättade ett behövligt register över medlemmarnas pantsättningar.

Under denna tid fick huset också genom kabelgruppen – Göran Lannegren och Torbjörn Thedéen – kabelTV. Nu år 2000 är det väl dags för en bredbandsgrupp.

Föreningsstämmorna hölls hemma hos någon styrelsemedlem. Det var trivsamma och familjära tillställningar. Under själva stämman kunde frågeställningarna bli skärpta. Efteråt fick vi god mat och dryck och lämnade de allvarliga spörsmålen. Det är klart att det fanns grannliga frågor och problem som krävde diskretion och takt. Det fanns också dissonanser bland medlemmarna, få men inte obefintliga. Sett mot bakgrund av husets hundraårs-perspektiv förtjänar de inte att nämnas i denna skrift. Hellre minns jag alla glada stunder och den goda anda som rått och råder bland oss grannar.

*Den här gången fick Stockholms
Stadsmuseum inte igenom sin vilja.*

Från Bromma till Oden – en naturlig färdriktning

Johan Flink

När Brommavillan för 10 år sedan successivt tömdes på fyra stycken utflygningsmogna barn och deras kompisar blev det tyst och rätt tråkigt i det stora huset. Det som fanns kvar var ungarnas rätt omfattande utrustningar av skilda slag och framför allt en stor trädgårdstomt som krävde alldeles för mycket tid. På något sätt kändes det efter 25 härliga år i villan på Vassvägen klart och färdigt och dags för nya utmaningar.

Efter två års tittande, velande och ca 100 lägenhetsvisningar, slog vi till september 1993. Odengatan 75, en bra vindsvåning med terrass i söder kunde vi ju inte bara motstå. Men hur var området runt Odenplan? Busliv och en riktigt tråkig trafikmiljö, kunde det vara något för ett villapar i 50-års åldern. Sagt och gjort innan det stora beslutet togs kontaktade vi ett par vänner, som bor i området och bad dem ärligt tala om för oss vad det sämsta var med att bo vid Odenplan. Efter många om och men och efter betänketid kunde de inte säga något som var dåligt. Allt var bara så där härligt trevligt med alla sorters människor och ett suveränt utbud av affärer och krogar.

27 januari 1994, var den stora inflyttningsdagen och nu sex och ett halvt år senare vet vi att beslutet att köpa en bostadsrätt mitt på Odenplan var helt rätt. Visserligen är fastighetens hiss i minsta laget, för att inte tala om källarkontoret, som i storlek, standard och tillgänglighet egentligen är ett stort skämt. Nu efter ett par år tycker vi det är rätt pittoreskt och skönt att inte samla på sig massa saker i onödan.

Hur är det då att bo i en bostadsrätt? Rätt spännande och en utmaning faktiskt.

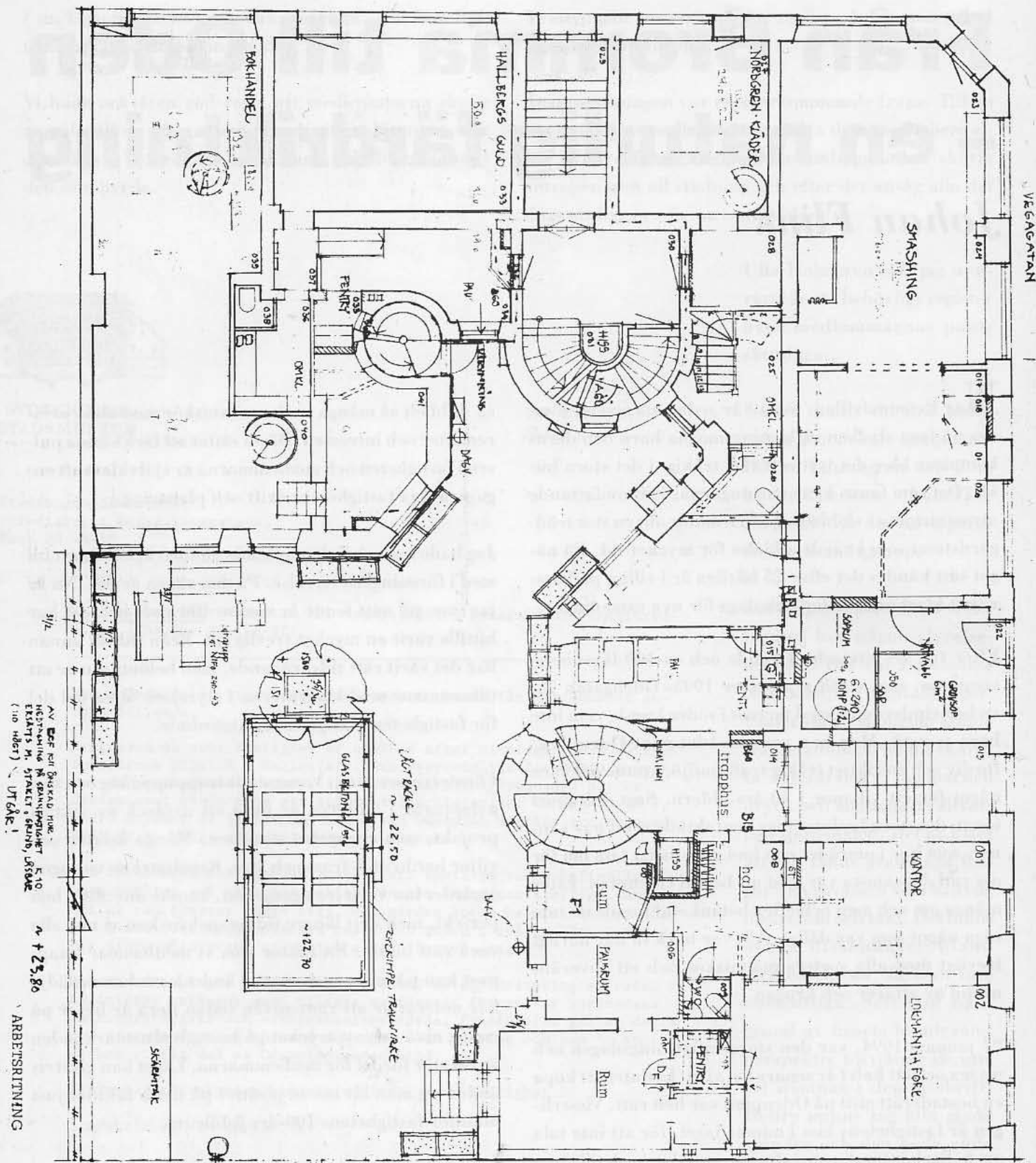
I Karlavagnen finns det 20 bostadsrätter och därmed

ca dubbelt så många unika människor med olika erfarenheter och intressen. Bästa sättet att lära känna pulsen i fastigheten och medlemmarna är självklart att engagera sig i fastighetens drift och planering.

Jag hade tur och fick omgående en förfrågan om att bli med i föreningens styrelse. På den vägen är det. Nu är jag inne på mitt femte år som ordförande och det har hittills varit en mycket trevlig tid. Från tid till annan har det varit rätt tidskrävande, men belöningen är att tillsammans med kamraterna i styrelsen få en hel del för fastigheten viktiga saker åtgärdade.

Fönsterreovering, Vegagatans trappuppgång och nya avloppsrör i källaren är bara ett axplock av viktiga projekt, som engagerat styrelsen. Många åsikter och viljor har brutits fram och åter. Resultatet av vidtagna åtgärder har varit framgångsrikt, kanske inte alltid helt perfekt, men i ett längre tidsperspektiv kan vi nog alla vara rätt nöjda. En faktor som vi medlemmar knappast kan påverka men som vi ändå med stor glädje har noterat är att räntenivån sedan flera år ligger på en låg nivå och att trycket på bostadsrättsmarknaden är till stor fördel för medlemmarna. Läget kan givetvis ändra sig men låt oss se positivt på detta faktum just nu inför fastighetens 100-års jubileum.

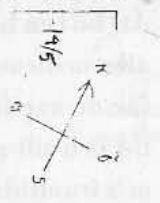
Att bo i en bostadsrättsförening kräver engagemang av alla medlemmar. Då kan ekonomin trimmas till förmån för de avgifter som skall betalas. Rätt åtgärder i rätt tid och till rätt pris ger fastigheten växtkraft i trivsel och framtidsvärde. I vår Karlavagn finns dessutom ett stort arv stockholmshistoria att ta vara på. Det är extra bonus för oss medlemmar och vi kan verkligen vara stolta över vår fastighet. □

AV EFF till byggkost m.m.
 NGSPRITNING M. GRÄNSPÄNNING E-10
 EKSTÄTT M. STRÄKT. O. STÄTT. LÖSBÅR
 (100 HÖGT) UTÖKAR!
 n + 25,80
 ARBETSUTRINING

Sw. 80 1202
 KÄRLVÄGSGATEI NR 41
 ODENGATAN 75 VESTERGRÄNT 17
 TELEFONISÄTTNING 5 ÖHP
 BUTIKSVERN PLAN 000
 BITN. A 15 BITT T.A.
 SK. 1100
ARKSAM AB
 RESTAURERINGSTEKNIK
 HORNSGÅTAN 6, 1 TR
 117 20 STOCKHOLM
 08/41 51 54, 431314

AV EFF till binstor
 RENGÖRNING AV
 GRÄNSPÄNN. FÖLJ. M.M. (SÄNKS TILL 100)
 SKIVE REKT. UTÖKAR!
 n + 22,50

F1 5/6 RITN A20
 ENTREPRENADENS
 BYGGE

FÖRKLARING LÄNDEDIVISION:
 Se ritningar plan 100-400

NIVÅSKEDJAN 5/6
 BITN. A2
 ÖFF. O. TÄML. EML.
 HÅR-ANNA 72
 4 1/2" x 4 1/2" TRUCKING.
 VIKRE

FÖRKLARING BÅR:
 MÅTT I MM
 1/2/3 HANTERINGSPÅR
 GÅRD, FÖRÄNDR. 5/6
 RITNING A

Butiker och kontor

Fönstershoppande kvinna och förbipasserande man. 1970-talet. Observera taxihållplatsen utanför huset.

På grund av fastighetens läge vid Odenplan var det naturligt att den förste ägaren ville ha affärslokaler i gatuplanet. Det kanske till och med var ett krav från stadens myndigheter.

Mot Odengatan byggdes fyra butikslokaler. Mot Vega-gatan ytterligare två. Dessutom innehöll nybygget i källaren lokaler för industriverksamhet.

Dessa utrymmen används fortfarande för kommersiell verksamhet. Dessutom har genom åren lägenheter i de två huset hyrts ut till företag och organisationer.

Då bostadsrättsföreningen bildades var det naturligt att satsa vidare på butikslokalerna och verka för att de skulle ha kompetenta och solventa hyresgäster med för medlemmarna inte störande verksamhet.

Däremot önskade den nya föreningen avveckla samarbetet med hyresgäster av lägenheter, som inte användes för boende. Successivt kunde denna önskan uppfyllas. Från år 1989 används samtliga tjugo lägenheter som bostad.

Så långt det varit möjligt har uppgifter framtagits om hur de kommersiella lokalerna har använts under de 100 åren.

Man kan konstatera att många kända Stockholmsföretag varit representerade i fastigheten genom åren.

Vi börjar med Odengatshuset och bokhandelns lokal. Där har det varit bokhandel mycket länge. Redan mot slutet av första världskriget etablerar sig bokhandlaren JE Dahlberg i butikslokalen. Han var enligt Stockholms Adresskalenders uppgifter antagen till kommissionär till Svenska Bokförläggareföreningen i slutet av 1940-talet

överlät han rörelsen till Bildstens Bokhandel. De drev sin affär till 1981 då Lars-Åke Svensson tog över med sin firma Vasastans Bok- och Pappershandel.

I nästa butik har det länge funnits guldaffärer. På 1920-talet fanns Jacques Dufva Guldsmeds AB i lokalen. De blev kvar under lång tid. Hallbergs Guldsmeds AB hyrde därefter under 1970- och 80-talen. Guldbutikens ägare Lennart Jirstedt tog över 1989 och driver fortfarande sin butik här.

Till vänster om Odengatsporten finns idag en tehandel. I flera årtionden hyrde Puderasken lokalen. Under 1960- och 70-talen fanns Nording Parfymeri Antoinette AB i lokalen. Under en kort tid finns Nordgrens Kläder noterade. År 1985 övergick lokalen till Tekulan. Från 1997 driver Cecilia Lydén firma Te-stugan.

I hörnbutiken hade Göteborgs bank lokalkontor under några år på 1920-talet. Under 1930-, 40- och 50-talen var det Selma Jansons Väskaffär som hyrde lokalen. Sedan kom Malungsbutikerna AB in. I slutet på 70-talet tog Smashing AB – som sålde tennisartiklar och sportkläder – över lokalerna. Sedan 1998 är det Brick House AB – Kjell Robsahn – som säljer eleganta damkläder i affären.

I Odengatshuset har kommersiell verksamhet bedrivits i flera lägenheter genom åren.

I den tidsordning vi hittat dem i Röda boken kan nämnas: Svenska Hemmaskiner, Stockholms Revisionsbyrå, Carlos Advokatbyrå (enligt uppgift före sjuksköterskorna från Sabbatsberg i Nilsson/Lannergrens lägenhet), Salong Carina Damfrisering och Skönhetssalong (i Anderssons lägenhet, som Monica Larsson berättar om i sitt avsnitt), tandläkare Gunnar Arnkvist

(i Sälls lägenhet), advokat Sigge Leksén (i Wollmanns lägenhet), Myhr Consultfirma Agneta samt flera firmor och bolag med anknytning till juristen Wallerberg.

Om vi så går över till Vegagatshuset möter vi först lokalen närmast hörnet. Här fanns under lång tid ett café. Firman hette Vega Conditori-Café, Kerstin Lundström. Under många år hade Stockholms Begravningsförening – senare namnändrat till Fonus – kontor och mottagning i lokalen. Karin Decker ägare till skoaffären "Dojan" hyrde från 1986 och lämnade lokalen 1995. Idag hyr Ashok Saigal. Han säljer indiska produkter och ägnar sig åt horoskopverksamhet.

I det som idag är föreningens soprum bedrevs det tidigare verksamhet. Under många år var där frisørsalong. På 1940-talet hette frisören Martin Jonson. Sedan togs rörelsen över av Einar Jönsson som senare fick en kompanjon i I Bohlin. Begravningsföreningen disponerade därefter även denna lokal.

I Vegagatshuset fanns på 1/2 trappa en servering. Förmodligen var det fröken Hilma Johansson, som redan på 1920-talet drev sin verksamhet där.

I fastighetens källare fanns på 1920-talet firma Olsson & C:s Bleck- och Plåtslageri GW.

År 1940 är det Kromtjänst, Söderqwist och Johansson som tagit över lokalerna. Det står att läsa mer om dem på annan plats i skriften. Folkets Bio övertog lokalerna efter genomgripande renovering och lämnade lokalerna 1993. Sedan 1996 är Pygmé-Teatern hyresgäst med Sten Wallin och Michael Koitzsch som ansvariga. De två senaste åren har föreningens årsstämma ägt rum i teatersalongen. Även 100-årsfesten – där denna skrift överlämnas till medlemmarna – kommer att äga rum på Pygmé-Teatern.

Även i Vegagatshuset har det i olika lägenheter funnits firmor och liknande som varit hyresgäster. Vi följer samma system som i Odengatshuset: Johansson Kött- och Fläskhandlare, Östlunds Byggnads AB, Statstjänstemännens Riksförbund, Désmaux Estréen och Rosenthal, Detaf AB, Lions International, Lokmannaförbundet, Stiftelsen Socialt Arbete och Wist Design AB. □

Folkets Bio kommer igen – ny lokal i Vasastan

En gammal kromverkstad blir Folkets Bios nya Stockholmsbiograf.

I FEBRUARI öppnar, äntligen, en ny Folkets Bio-biograf i Stockholm.

Efter tre och ett halvt års hemlöshet återfinns de på Vegagatan 17, ett halvt kvarter från Odenplan, 230 kvadratmeter i källaren till en bostadsrättsförening.

"Vi kommer igen!" står det på affischerna ute på gatan. När man trängt sig förbi skottkärror och cementblandare i trappan kommer man ner i ett stort rum, f.d. kromverkstad, fullt av rivningsvirke. På väggarna sitter filmaffischer från Folkets Bios åttaåriga liv – från Cannes-vinnaren "Padre Padrone" till svenska dokumentärfilmer.

I fem år fanns biografen på Högbergsgatan, där har det nu blivit rullbrädesarena och Folkets Bio har de sista åren åkt runt med projektorn i stan, visat film i Hagsåtra, på Kulturhuset, på Teater Narren ...

– Och med stort besvär lyckats pränga ut några filmer på kommersiella biografier, säger Bettan von Horn. T.ex. Lennart Malmers "Den sista varningen" och nu senast "Tyskland bleka moder".

Men från februari kör de varje kväll på Vegagatan. 75 personer får rum i salongen, 84 000 kronor om året kostar det. Kommunen ger hyresbidrag och kanske bistår även utbildningsdepartementet med pengar. Och alla som vill är välkomna att bygga och måla i salongen, koka kaffe och köra film. Folkets Bio har lärt av misstagen

från Högbergsgatan. Nu när de börjar igen blir det varken hårda stolar eller halvdåliga projektörer.

– Visningsförhållandena måste vara lika bra – om inte bättre – än på en vanlig biograf, säger Bettan von Horn.

Vårens program sitter runt väggarna:

- "Mälaren" en svensk film av Christina Olofsson och Göran du Rees som gjorde filmen på tältprojektet.

- Francesco Rosis "Kristus stannar i Eboli" som TV visade i påskas, med Gian Maria Volonté som den förvisade läkaren Carlo Levi.

- En dokumentärfilm om fotomontören Johan Heartfield och Barbara Kopple's "Harlan Conty" (som också gått på TV).

- Två ungerska spelfilmer: "Söndagsföräldrar" handlar om en 16-årig tjej på en ungdomsanstalt och "En välsignad dag" om en flicka som söker lägenhet i Budapest.

- Leo Hurwitz "Dialogue with a woman departed", en 3,5 timme lång dokumentär dikt om hans döda fru. "En av våra galna importör", säger Bettan.

- Och kortfilmer, bl.a. en barnfilm av Judith Hollander som de kommersiella bolagen ansåg vara "för seriös".

– Det är skönt att ha en biograf igen, säger Bettan von Horn. För var ska man visa sådana filmer annars? Filmer som ingen tar ansvar för?

MIJA TOTTMAR

Bokhandel med gamla anor

Lars-Åke Svensson

Bokhandeln grundades av Johan Edvard Dahllberg den 1 maj 1917 och fick namnet: J.E.Dahllberg Bokhandel. Den 1 januari 1946 övertogs bokhandeln av Carl-Gustaf Bildsten och firmanamnet blev Bildstens Bokhandel. 1976 övertog sedan sonen Hans bokhandeln och drev den fram till 1 maj 1981. Sedan dess har jag drivit bokhandeln. Namnet ändrades till Vasastans Bok o Papper AB, men kallas för Vasastans Bokhandel. Verksamheten har sedan grundandet bedrivits i samma lokal med adress Odengatan 75.

När det gäller tiden då Dahllberg var bokhandlare är jag tacksam för att en blivande författare arbetade i bokhandeln mellan åren 1935-1940. Denne författare var ingen mindre än Per Anders Fogelström. I Fogelströms debutroman ATT EN DAG VAKNA kan man läsa lite om bokhandeln. Men i hans bok låg bokhandeln vid S:t Eriksplan. Jag frågade honom om anledningen men han kom ej ihåg orsaken.

Följande har jag hämtat från hans bok HEM TILL SIST.

”Året 1935 började krisen lättas. Först för de yrkesutbildade och kunniga, på sådana rådde det snart till och med brist. Optimismen återvände, inflyttningen till Stockholm ökade och giftermålen blev fler. Byggandet tog fart igen, nu byggde man också utanför tullarna, som på Hammarbyhöjden och i Traneberg.

I början av augusti berättade en vänlig dam att det stod en annons i tidningen om att en elev anställdes i bokhandel. Kanske det var något för Per Anders, som var så intresserad av att läsa?

Jag sökte och fick platsen. Med femtio kronor per månad i lön och tillträde omedelbart. Bokhandlaren själv var på semester, förhoppningsvis skulle han godkänna valet.

Att jag fått ett arbete glädde min mor. Fast förtjänsten var ju inte stor. Några avdrag måste också göras, spår-vagnsbiljetter – femton öre resan – gick nog upp till omkring sju och femtio i månaden. Och så fick jag köpa en begagnad cykel på avbetalning, femton kronor i månaden i tre månader. Jag kunde inte cykla men hade kamrater som snabbt lärde mig.

I bokhandeln dominerade skolböckerna de första veckorna, folkskolornas läromedel inköptes då genom handeln och inte genom förlagen. Det kändes något underligt att omges av mängder av skolböcker. När man, som jag, hade lämnat skolan och hoppades få leva mitt i den skönaste skönlitteraturen.

Jag bekantade mig med ”lådan”, som den kallades på fackspråket. Den liknade en kartong ställd på högkant. Säkert fyra meter till taket. Längst bort och mot gården fanns några trånga lagerutrymmen och ett litet kontorsrum som också användes som lunchrum. Den ”gamla religionen” på hyllorna där blev helt inrökt av fläskos och tobak. Upp på taket till toaletten intill lagret kastades böcker som skulle gå i retur till förlagen. ”Släng dem på Babel” sa bokhandlaren.

I själva affärslokalen var det minst säljbara placerat högst upp närmast taket. Där stod urgamla böcker som inte blivit returnerade i tid och kartonger med brev-papper och kuvert som såldes styckvis. Det mesta där

uppe var osäljbart, förstört av årtiondens damm. Sedan man plockat ner något på kunders begäran fick det oftast sättas upp igen. Och när golvet var nyskurat hände det att de långa stegarna gled i väg och man låg där, öm och omtumlad.

Trettioalets bokhandel var en sluten värld, nästan avvisande. Kunderna var inte välkomna att "rota" i hyllorna. Om de bad om det kunde man ta fram böcker och visa dem, annars pekade man på disken och sa att där fanns det viktigaste av det nya.

Men utrymmet där, liksom i skyltfönstret, var begränsat. Där fick inte några exklusiviteter plats utan bara det som såldes. Resten stod osett och oupptäckt i hyllor och stängda skåp tills det var dags att återsända det till förlagen. Medan bokhandlaren klagade över att han utan ersättning skulle tillhandahålla lagerutrymme för osäljbart skräp.

Om någon författare kom in och anmärkte på att hans eller hennes bok inte fanns utlagd så kom den författaren aldrig på disken eller i fönstret hos min bokhandlare. Ovetta riskerade de också. En frireligiös författarinna som berättade att man brukade lägga henne bredvid Harry Blomberg fick höra att bokhandlaren helt gav fan i vem hon låg med bara det inte skedde i hans skyltfönster.

Bokhandlaren var ungarl och oberoende, och tyckte sig inte behöva någon. Han kunde vara vänlig och rolig men ibland fick han utbrott. Det fanns före detta kunder som gick långa omvägar för att slippa passera lådan – där han ofta, bakom nothäften upphängda i skyltfönstret, stod och bevakade dem som passerade.

Han började sin dag hos frisören på Vegagatan, kom sedan brunpudrad och med nysvärtat hår seglande över gården och in i affären. Satte monokeln i ögat och sig själv på pallen bredvid kassan, läste av apparaten och förde in gårdagsresultatet i vaxduksboken där dagskassorna sedan starten för närmare tjugo år sedan var införda.

Medan han satt där grymtade han sina kommentarer om de kunder som fanns i affären. Tänk om dom kunde få upp fötterna också, sa han om dem som grävde i lådan med julkort.

Ibland expedierade han. Då visste man aldrig riktigt

vad som skulle hända. En äldre dam som tyckte att bokhandlaren var ful i mun när han kallade henne jävla käring fick höra att han var som han ville – "och egna tänder har jag också". Då hon förskräckt flydde sprang bokhandlaren efter henne ut på gatan och skrek: "Gå hem och lägg dom i vattenglaslet!"

Nej, någon sådan människa hade jag aldrig träffat tidigare. Och jag undrade vad det kunde bero på. Kanske jag hade växt upp i en alltför skyddad värld, rentav i en förljugen idyll?"

Detta var minnen som Per Anders Fogelström skrev i sin bok HEM TILL SIST.

År 1946 övertogs bokhandeln av Carl-Gustaf Bildsten. Om den tid då Bildsten ägde bokhandeln har jag inte så mycket att berätta. Skolboksförsäljning samt leveranser till bibliotek gick fortfarande genom bokhandeln. Löner för bokhandelsmedhjälpare 1957 låg mellan 800-1000 kronor per månad.

Beträffande så kallade "kändisar" bland kundkretsen har jag bara hört talas om ett par. Det var professorn och högerledaren Gunnar Heckscher samt författaren Vilhelm Moberg.

Och nu är det den 2 maj 1981 och undertecknad övertar bokhandeln. Det var en speciell känsla att öppna dörren till butiken den första dagen. Jag hade visserligen arbetat en kortare tid i bokhandeln innan jag övertog den men det var ändå lite pirrigt.

I en bokhandel som denna måste man arbeta på ett speciellt sätt. Med en butiksyta på c:a 60-65 kvm är det svårt att visa alla böcker. Här gäller det att gå kunden till mötes och hjälpa till. Vi försöker och har lyckats med att ha stamkunder som alltid återkommer. Det är nödvändigt för en liten bokhandel. Vi har ett lånebibliotek som är väldigt populärt. Läs 50 böcker och betala för en.

Svenska Dagbladet har under många år anordnat Bokens Dag där författare berättar eller läser ur sin nya bok. Jag gick och funderade ett par år varför ingen bokhandel i Stockholm anordnade något liknande. 1991 satte jag mig ned och skissade på en afton, tog kontakt med Göran Lindgren som då var chef på Sandrews och drev Intiman. Han tänkte på idén och bad mig fortsätta.

Vi kom överens om den ekonomiska biten. Jag kontaktade Carl Olof Josephson och berättade om min idé. Han lovade att ställa upp som presentatör.

Nu var det "bara" författarna kvar. Vilka skulle ge ut någon bok under hösten? Sedan var det bara att ringa. Startade med dem som jag var bekant med. Deltagarlistan blev ganska lyckad: Tomas Blom, Per Anders Fogelström, Käbi Laretei, Bodil Malmsten, Göran Rosenberg, Niklas Rådström samt Ria Wägner.

Sedan starten 1991 har vi haft 11 aftnar. Den senaste är hitintills den populäraste. De 600 biljetterna såldes slut på 6 timmar.

I slutet av 80-talet arrangerades Odengatans dag med kvällsöppna butiker. Det var en kul idé som vi var med på. Ett år så hade vi fyra författare på besök. De läste och berättade en timma var. De medverkande var: Ernst Brunner, Theodor Kallifatides, Bodil Malmsten

samt Björn Ranelid. Brunner avslutade kvällen utanför på trottoaren och läste med hjälp av högtalare. Det väckte en hel del uppmärksamhet.

Ett annat år var ICA provkök här och lagade mat i mikrovågsugn. Birgitta Rasmusson (chef för provköket) och hennes medhjälpare fick det arbetsamt. Mellan 250-300 provsmakade rätter ur kokböcker.

Vi har även haft många författarsigneringar i bokhandeln. Här några exempel: Torsten Ehrenmark, Signe Hasso, Maj Fant, Kar de Mumma, Viola, Bodil Malmsten, Alice Timander, Jan Sparring, Stefan Andhé, Björn Ranelid, Jonas Gardell, Gustaf "Buster" von Platen och många fler.

Som avslutning vill jag återge vad den norske bokförläggaren Harald Grieg skrev i sin bok: "En forleggeres erindringer".

SKÄMT OCH ALLVAR

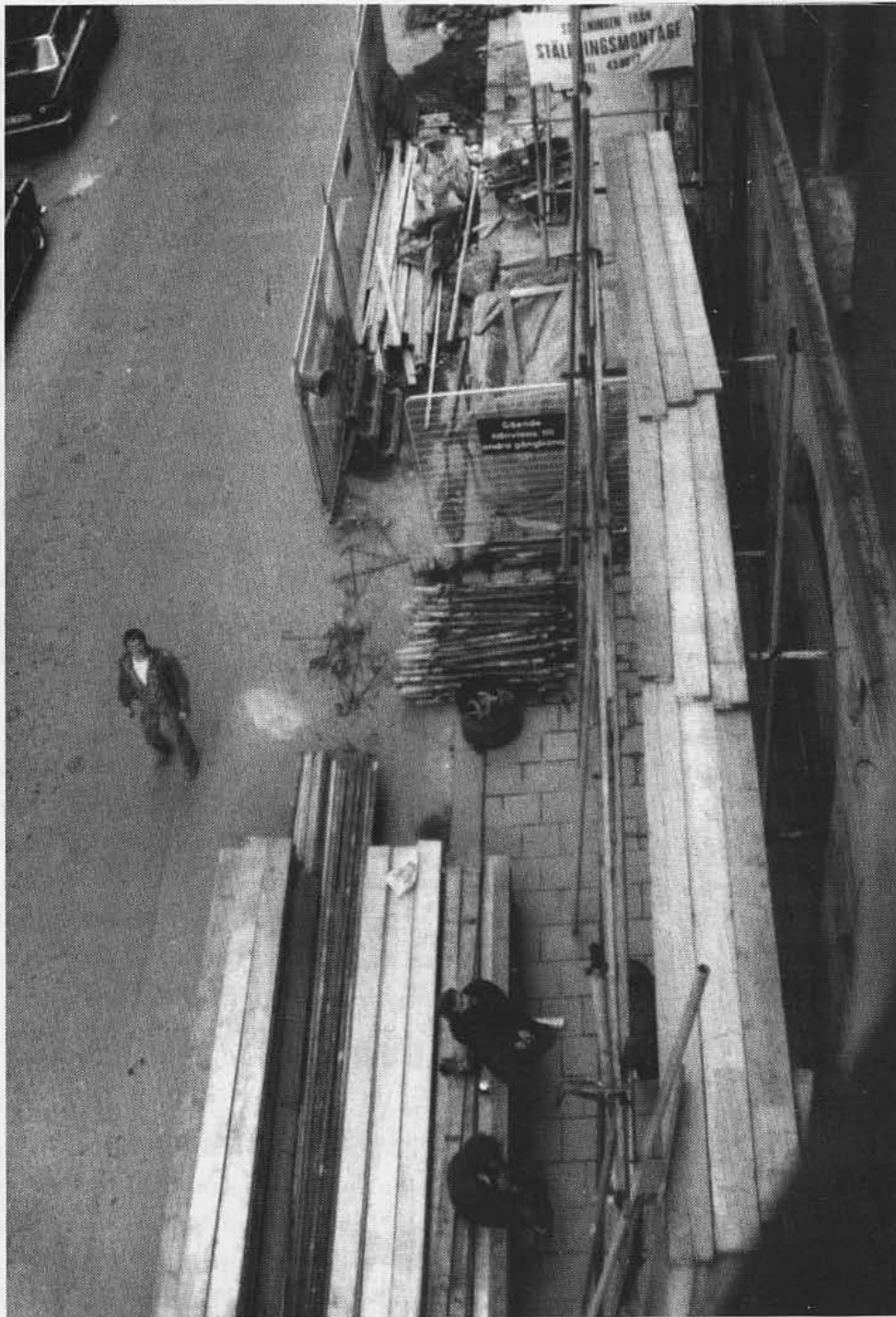
Böcker att skriva är lätt, det fordras blott penna och bläck och ett tålmodigt papper.

Böcker att trycka är redan värre,
ty ofta geniet sig roar med oläslig handstil.

Böcker att läsa är svårare dock – man somnar så lätt.

Svårast av allt, som en dödlig man kan taga till uppgift,

Är dock, tro mig, konsten att sälja en bok.

Den stora ombyggnaden 1980.

Fotot mot Vegagatan taget från balkongen Odengatshuset 2 tr.

Beslut och verkställighet i bostadsrättsföreningen

En genomgång av protokollen från föreningsstämorna och styrelsesammanträdena samt övriga handlingar ger en inblick i hur mycket arbete de aktiva medlemmarna i en bostadsrättsförening lägger ned.

I vår förening var det som mest arbetsamt före och under tiden närmast efter bildandet av föreningen. Göran Lannegren berättar i ett kapitel härom. Den andra extra jobbiga perioden inföll under de år projektet att göra om vinden till bostäder var aktuell. Däröf berättar Ulla Thedéen i ett annat kapitel.

De första åren

Det konstituerande mötet med Bostadsrättsföreningen Karlavagnen 11 ägde rum den 8 juni 1978. Som stadgar beslöt man använda SBC:s mönsterstadgar från 1972 (reviderade 1977).

Vid 1979 års första styrelsemöte fastställdes månadsavgifterna (eller som det står i protokollet hyrorna) från 1 januari. Den lägsta avgiften var 300 kronor per månad. Den högsta var 1.454 kronor. Det var tandläkare Gunnar Arnkvist som fick betala den. Styrelsen beslöt samtidigt att Arnkvists tandläkarpraktik skulle läggas ner vid hans framtida pensionering. Förklaringen var att man, när den dagen kom, inte ville ha utomstående i hissen och trapphuset. Man beslöt också att en ny försäkring skulle tecknas med Stockholms Stads Brandförsäkringsbolag.

Vid föreningsstämman 1980 begärdes slutna omröstning i fråga om val av styrelse.

Sekreteraren konstaterar vid styrelsemötet i augusti att det var det 27:e sammanträdet med styrelsen.

År 1982 beviljade inte den ordinarie stämman styrelsen ansvarsfrihet för föregående års verksamhet. Revisorerna anmärkte bland annat på oklarheter i avtalen med Folkets Bio och på förändring av styrelseprotokollen. Det framgick inte klart vilka som var original. Vid en extra stämma i september fick dock styrelsen ansvarsfrihet sedan oklarheterna retts ut.

Samma år var det även extra stämma i maj. Vid ordinarie stämman hade styrelsen föreslagit att stadgarna skulle ändras så att det krävdes bosättning i fastigheten för att få medlemskap. Detta godkändes av extrastämman och gäller än – säkert till fördel för sammanhållningen i föreningen.

Styrelsen rekommenderar i mars 1982 att "husets barn skall leka på gården och ej springa i trappor, på vinden eller i källaren". Man försöker också locka medlemmarna till allmän källarröjning genom att erbjuda förtäring efteråt.

Stämman 1983 ger ansvarsfrihet och beslutar att årsavgifterna fastställs senare av styrelsen, när arbetet med den ekonomiska planen avslutats. Styrelsen åläggs

också att tillse att en grupp tillsätts för att utarbeta en långsiktsplan för skötsel, underhåll och ekonomi.

Man har bråk med två "affärshyresgäster". Det ena gällde jur kand Lars Wallerberg, som bedrev verksamhet i den lägenhet Annika och Leif Andersson nu bor i. Uppsägningen hade hänskjutits till Hyresnämnden. Efter många turer slutade det med förlikning och lokalerna kunde omvandlas till lägenhet.

Mycket skrivs också om att Hallbergs Guldsmedsaffär satt upp en stor fläkt på gården, som störde föreningens medlemmar. Även den konflikten löstes. Fläkten flyttades till fasaden mot Odengatan.

Styrelsen beslöt ta in anbud på fasadrenovering mot gården samt undersöka om vinden skulle kunna inredas till lägenheter/kontor.

I Signe Johanssons lägenhet hade uppenbart föreningens "pärmar och samlade dokumentation" förvarats. Man kan förstå att hon ville bli av med dem. Styrelsen beslutar placera dem i den tidigare snickarskrubben i 75ans källare. Och där finns de fortfarande.

Det diskuterades att installera varmvattenmätare i varje lägenhet så att individuell debitering skulle kunna ske. Frågan skulle föreläggas stämman. Det verkar dock inte som om detta skedde.

Under 1985 bildades en särskild fönstergrupp med Signe Johansson och Ulla Thedéen som medlemmar. I styrelsen noteras att Kammarkollegiet meddelat att ett lån på 650.000 kronor uppsagts för räntehöjning från 14,5 % till 16,5 %. En arbetsgrupp bildades för eventuell försäljning av vinden i samband med fasadrenoveringen.

I förvaltningsberättelsen för 1986 kallas medlemmen Sture Pyk - som bodde kvar i föreningen till år 2000 - för "föreningens skönhetsråd".

Vid 1987 års stämma beslutas uppdra åt F:a Betegebygge att utföra planerad ombyggnad av vinden. Samtidigt beslöts att låta sätta upp balkonger mot gården utanför samtliga bostadslägenheter.

I förvaltningsberättelsen för samma år meddelas att man beslutat anknyta fastigheten till kabelTV-nätet.

År 1988 diskuterar styrelsen fastighetens brandskydd. En medlem önskade att krokar sattes fast på utsidan av hans lägenhet, 5 tr i Odengatshuset. Året efter beslutar styrelsen att småskrifter om brandvarnare skall delas ut till varje lägenhet.

Samma år diskuterade styrelsen ett påpekande om ojämn värmeförsörjning i fastigheten.

Under föreningens hela tid hade man haft ett serviceavtal med SBC. Detta sägs upp och ett nytt avtal träffas med Stockholms Fastighetsägareförenings Service AB.

Samma år förses lägenheternas värmeelement med termostater. Styrelsen konstaterar att man nu är "drulleförsäkrad". Man inköper ett nyckelskåp till styrelserummet. Förutom nycklar till olika gemensamma utrymmen skall "där även finnas nycklar till samtliga lägenheter".

1990-talet

Den stora ombyggnaden av vinden och uppsättandet av gårdsbalkongerna är avslutad 1990. Styrelsen är dock i skrivelse till entreprenören "ytterst irriterad över att åtgärder i samband med besiktningen uteblivit".

I april 1991 beslutar styrelsen utse en "portvakt" bland medlemmarna för "allehanda service inom fastigheten". Hetty Wiksell erbjöd sig att ta den första perioden. Frågan skulle förankras på årsmötet.

Samma år måste en extra stämma avhållas därför att ordföranden Ingrid Litzén flyttat till Nynäshamn.

År 1992 gjordes flera inbrottsförsök. Detta ledde till att olika åtgärder vidtogs. Vid entrén till Folkets Bio sattes upp en bastant gallergrind som motstått senare inbrottsförsök. Galler sattes vidare upp på Bokhandels gårdsfönster. Det räckte inte med detta. Efter fler incidenter beslöt styrelsen även sätta upp tre gallergrindar vid källaringångarna. Posten fick en särskild portöppnarkod med fjärrstyrning. Sedan dessa åtgärder vidtagits har det varit betydligt lugnare. Men det gäller förstås att stänga ytterportarna ordentligt.

Samma år fattades nya beslut om hur ekonomiadministrationen för föreningen skulle skötas. Medlemmen Christer Åstrand lämnade en offert, som efter förhand-

lingar godkändes att gälla från 1 oktober 1992. Samarbetet med Stockholms Fastighetsägareföreningen avslutades därför efter några år. Christer sköter fortfarande i samarbete med styrelsen föreningens ekonomi med stor sakkunskap.

I samband med att kontakten med Fastighetsägareföreningen avslutades blev vår förening åter medlem i Sveriges Bostadsrättsföreningars Centralorganisation (SBC). Vi är fortfarande medlemmar. SBC har fått en viktig sammanhållande och opinionsbildande roll för de privata bostadsrättsföreningarna.

Ett sorglustigt ärende, som gav styrelsen många problem, var att en av medlemmarna i Vegatshuset började stå i sitt vardagsrumsfönster och spotta ner på gatan. Kontakter med de sociala myndigheterna gav ingen lösning. Vräkning av medlemmen diskuterades. Så småningom spikade styrelsen fast hennes fönster för att skydda förbipasserande. Hon levde ännu flera år i sin lägenhet. Ett tragiskt människoöde.

Hösten 1992 meddelade Folkets Bio att de avsåg flytta till nya lokaler på Birger Jarlsgatan. Tiden att säga upp det i treårsperioder löpande hyresavtalet med vår förening hade då löpt ut. En mängd förhandlingar skedde under den följande tiden. Biografföretaget var dock fast som hyresgäst till 1995.

Många alternativ prövades för att få en bra lösning för föreningen. Ett alternativ – som dock avvisades – var att sälja lokalen. Flera av dem som var intresserade att hyra bedömdes antingen inte solventa eller bedriva verksamhet, som skulle kunna vara störande för de närboende. Vår hyresgäst Vasastans Bokhandel var också intresserad av att utvidga sin verksamhet genom att efter ombyggnad slå samman sin lokal med Folkets Bios. Föreningen lade ner en hel del arbete och pengar på att undersöka de byggnadstekniska och ekonomiska konsekvenserna. Det hela slutade med att bokhandeln inte fick klarsignal från banken och projektet föll. Stämman var inte glad. Till slut blev lösningen att Pygmé-Teatern blev nya hyresgäster. Det har fungerat bra.

År 1992 aktualiserade de boende i Vegatshuset en om målning av entrén och trapphuset. Från början talades om att göra arbetet i egen regi och att föreningen skulle stå för färgen. Senare diskuterades ett samarbete med yrkesskolan för målartutbildning. Successivt

växte projektet genom ihärdig argumentation från husets representanter i styrelsen. Slutet blev att en fullständig renovering gjordes inkluderande viss konstnärlig utsmyckning. Sopnedkastet som fanns i entréhallen murades igen. Arbetet avslutades 1999.

I slutet på 1992 och början av 1993 lade styrelsen ner ett stort arbete på att förbereda och genomföra hyresförhandlingarna med butikshyresgästerna. En kontaktgrupp med andra fastighetsägare runt Odenplan bildades. Vissa av förhandlingarna fördes upp till Hyresnämnden, där föreningen företrädde av en jurist från Stockholms Fastighetsägareförening. Förhandlingarna var inte avslutade förrän i september.

På våren gick det ut ett meddelande att de fyra cyklar som stod på gården omedelbart måste forslas bort, annars skulle de flyttas.

En kraftig neddragning av de statliga räntebidragen ställde till med problem. I september beslöt styrelsen om en extra debitering motsvarande en och en halv månadsavgift. Från januari 1994 höjdes månadsavgiften generellt med 20%. Styrelsen beslöt även att det inte skulle bli någon styrelsemiddag med anledning av den pressade ekonomiska situationen.

En ytterligare höjning med 5% ägde rum i början på 1996. Omständigheterna var ovanliga. Beslutet fattades av en oenig styrelse. Ordföranden avgjorde med sin utslagsröst. Sedan dess har avgiften inte ändrats.

Vår förening drabbades inte särskilt hårt av neddragningen och avvecklingen av de statliga räntebidragen. Som vi vet via media har många andra bostadsrättsföreningar fått stora problem, vilket i många fall lett till konkurs.

Vid ett skyfall sommaren 1994 blev det översvämning på gården. Då detta upprepades senare var det uppenbart att avloppet inte fungerade. Styrelsen fick koppla in experter, som bland annat efter videofilmning av avloppsrören under källaren konstaterade nära nog total igenslamning. Orsaken ansågs främst vara avfall från den tidigare nämnda Kromverkstaden. Avloppsrören fick bytas, vilket ställde till problem för teatern (som fick kompensation). Ett klokt val av entreprenör höll nere kostnaderna och obehagen.

År 1995 drabbades många i föreningen av akustiska störningar vid olämpliga tider från Café Muggen på Odenplan. Efter ihärdigt arbete från familjen Säll ingrep myndigheterna och stängde lokalen. Nattsömnerna var återerövrade.

Samma år bytte föreningen bank. Från Handelsbanken till SEB. Handkassan fylls på vid Odenplanskontoret. Numera sköter den ekonomiansvarige de flesta bankärendena via Internet.

I februari 1996 var nya stadgar för föreningen klara. Arbetet hade skett i en arbetsgrupp där jag var ordförande. Det handlade främst om att uppdatera stadgarna till ny lagstiftning och att förtydliga ansvarsfördelningen mellan förening och medlem. Stämman godkände stadgeändringarna. Då inte alla medlemmar själva eller genom ombud varit närvarande erfordrades beslut även vid en extra stämma, som ägde rum i slutet av maj.

Styrelsen beslöt skaffa sig bättre underlag för kommande beslut om det långsiktiga underhållet av fastigheten. Uppdraget gick till SBC och dess representant Staffan Carlsson. Hans rapport har legat som underlag för de årliga beslut om renoveringar som därefter skett. Styrelsen har i år beslutat förfinna planeringen av det långsiktiga underhållet. När exempelvis ytterligare avloppsstammar måste bytas och det är tid för omrevertering av fasaderna handlar det om stora pengar. Planeringen av finansieringen måste ske i god tid.

Hösten 1996 beslöt styrelsen säga upp lånen hos Stadshypoteksföreningen och SBAB samt att samla alla lån hos Folksam, som erbjudit de bästa villkoren. Att föreningen idag har sina lån hos Spintab beror på att Folksam 1998 överlät hela sin låneverksamhet till dem.

I början på 1997 skedde lagstadgad ventilationsbesiktning i fastigheten och lägenheterna. Inga allvarliga klagomål. Det verkar som om vår fastighets gamla hederliga självdrag skapar mindre problem än moderna hus avancerade ventilationssystem.

Utbyte av kallvattenledningarna i källaren ägde rum samma år. Som så många andra gånger under 1990-talet var det Leif Andersson, som var föreningens kompetente kontaktman.

Han överlämnade också en planritning över källaren kompletterad med genomskinliga ritningar att lägga ovanför planritningen. På dessa kan man exakt läsa ut dragningen av vatten- och avloppsledningarna. Materialet förvaras i styrelserummet i källaren och kommer att vara till stor nytta i framtiden.

Hösten 1998 kallades föreningen till två informationsmöten hos Stockholm stads gatu- och fastighetskontor om den kommande moderniseringen av Odenplan. Ett ärende som redan då hade mer än 10 år på nacken. Flera av föreningens medlemmar deltog i mitten av 1990-talet i "Projekt Odenplan" där boende i trakten fick lägga synpunkter på den kommande ombyggnaden. Kerstin Westerlund hade redan 1989 i en debatt i Stadsfullmäktige om en av henne framlagd motion läst upp en dikt - som finns att läsa i hennes kapitel - kring problemen utanför vår fastighet.

Det visade sig att staden ville undersöka om fastighetsägarna runt Odenplan var beredda att medverka till finansieringen av ombyggnaden. Intresset var minst sagt ljumt både från de privata fastighetsägarna och från bostadsrättsföreningarna. Styrelsen har senare godkänt att staden får fästa belysningsledningar i Odengatshusets fasad.

Samma höst renoverades hisschaktet - som betänkligt hade börjat flagna - i Odengatshuset.

En arbetsgrupp hade åtagit sig att röja en del i styrelserummet och kunde presentera en sammanställning av vad som finns där. En del viktiga gamla handlingar saknas och mer systematisering skulle inte skada.

Under 1999 ägnade styrelsen en del arbete åt att förbereda millenieskiftet. Enligt uppgift från olika intressenter borde allt gå bra. Och det gjorde det också.

Tyvärr dök råttor upp i källaren och jagades med stora råttfällor. Vi hade läst i tidningen att det inte bara var vårt hus som hemsöktes.

Tre klassiker

Tre ärendena återkommer genom alla år: Tvättstugan, trappstädningen och arvoden eller inte till styrelsen och revisorerna.

Olika lösningar prövas för tvättstugan bland annat poletter, avgift per tvätt, anmälan om tid för tvättande via särskilt utsedd ansvarig. Under senare år har det varit ganska tyst måhända beroende på att de flesta tvättar i egna maskiner i lägenheten.

Från början var det beslutat att föreningens medlemmar själva skulle sköta trappstädningen. Så skedde också de första åren. Enligt uppgift var det ett delvis ideologiskt betingat beslut. Klagomålen blev många och irritationen stor. Efter flera enkäter var man år 1988 beredd att lägga ut trappstädningen till ett företag - Berge städ. Det dröjde dock inte länge innan klagomålen återkom. Styrelsen beslöt då anlita Städfirman Skurhinken. Oklarheter om avtalsuppsägning och ansvar uppstod. Det hela löste sig genom att den nye medlemmen Christer Åstrand samt Moussa Alioui erbjöd sig att mot ersättning ansvara för städningen. Denna ordning gäller fortfarande.

Det har genom åren varit många turer om arvodering av styrelse och revisorer. De första åren utgick inga arvoden. Vid stämman 1982 beslöts att styrelsen inom sig skulle få fördela 7.500 kronor och revisorerna 500 kronor. Under de följande åren gjordes arvodeshöjningar med ofta 12% per år. Det skulle även undersökas om det var möjligt att ta ut arvodet "i form av kurser, studieresor eller en middag". Något år utgick ett särskilt arvode till ordföranden för extra mycket nedlagt arbete. De största arvoden som betalades ut uppgick till 12.000 kronor till ordföranden, 3.600 kronor var till två i styrelsen och 1.600 kronor var till övriga i styrelsen.

Sedan början på 1990-talet har inga arvoden utgått till styrelse och revisorer. Dock har efter styrelsesammanträdena föreningen stått för en enkel förtäring och några år en arbetsmiddag ordnats för styrelse och revisorer. □

Vår fastighets närmiljö

Namnet Vasastaden har varit i allmänt bruk sedan slutet av 1800-talet. Troligen inspirerades namngivningen av Vasagatan. Först 1926 fastställdes namnet officiellt av Överståthållarämbetet. Sedan länge talar vi om Vasastan – inte bara i vardagliga sammanhang utan även i mer officiella.

Invånarantalet har fluktuerat kraftigt i Vasastadsområdet under årens lopp. För hundra år sedan bodde drygt 70.000 personer i området. År 1930 hade siffran stigit till över 123.000. Därefter skedde en successiv minskning fram till år 1980. Då bodde inte fler än 46.000 personer i vår stadsdel. Det säger mycket om höjd bostadsstandard. De senaste 20 åren har befolkningen ökat med 10.000 personer genom nybyggnation, avkontorisering, omvandling av vindar till bostäder med mera.

Många av kvarteren i närheten av Observatorielunden har fått sina namn hämtade från stjärnhimlen. Observatoriet uppfördes i mitten av 1700-talet efter ritningar av Carl Hårleman. Observatorielunden öppnades för allmänheten runt 1900. Observatoriekullen är den högsta punkten i vår omgivning – 42 meter över havet.

Karlavagnen är den välkända nordliga stjärnkonstellationen, som består av de sju ljusaste stjärnorna i Stora Björnen. Karlavagnen är också en utmärkt utgångspunkt för den som vill lära sig hitta på stjärnhimlen.

Oden var enligt den nordiska mytologin gudavärldens överhuvud.

Odenplan är Vasastans centrala torg. En mindre plantering anlades 1892 i dåvarande kvarteret Sippan. När stadens namnberedning 1921 föreslog namnet Oden-

plan framhöll man att det var ett ”redan brukligt namn”. Odenplan upprustades 1941.

I oktober 1952 öppnades Odenplans tunnelbanestation. Det var då tunnelbanesystemets nittonde station. Idag finns det 100 stationer. I grönområdet i planens västra del – allmänt kallad Sippan – restes 1986 en staty av Bror Marklund benämnd ”Sittande pojke”. För närvarande pågår en omfattande ombyggnad av Odenplan.

Odengatan namngavs år 1885. I början skrevs namnet Odinsgatan. Gatan är 30 meter bred. Den är en så kallad allégata med 148 trädrader med lindar planterade redan 1908.

Vega är en stjärna i stjärnbilden Lyran. Den är norra stjärnhimmels näst ljusstarkaste stjärna.

Vegagatan namngavs 1884. Det kanske inte bara var stjärnan som föresvävade beslutfattarna utan även ångaren Vega, som Adolf Nordenskiöld företog sin nordostpassagefärd med 1878-1880.

Vasaparken har en yta om drygt 5 ha. Den anlades åren 1898-1908 söder om det område Bergianska trädgården disponerat före flytten till Frescati 1885. Parken hette till en början Sabbatsbergsparken. Stockholms första kindergården – föregångare till dagens daghem – låg vid Vasaparken.

Sabbatsbergs sjukhus invigdes 1879. Det ansågs ha ett bra läge högt upp i den friska luften utanför stadskärnan. Sjukhuset var det första i Sverige – och ett av de första i världen – med elektriskt ljus.

I hörnhuset Odengatan/Upplandsgatan där Indiska

Magasinet med flera nu håller till låg Hyvéns stora varuhus. Redan 1902 öppnades det och var i gång in på 1940-talet. Intima Teaterns salong är inrymd i varuhusets före detta ljusgård. Tänk på det nästa gång Du går på teatern, exempelvis vid vår bokhandlare Lars-Åke Svenssons årliga litterära aftnar i november.

Litteratur

Apropås böcker. Många författare har använt Vasastan som miljö i sina böcker. Under 1990-talet började Stockholms Stadsbibliotek, Stadsmuseet och stadens gatue- och fastighetskontor att sätta upp litterära skyltar runt om i staden under rubriken "Det litterära Stockholm".

I närheten av vår fastighet finns idag fyra skyltar. Säkert kommer det fler framöver. Snett över Odenplan på Handelsbankshuset uppmärksammas Elin Wägners roman från 1908 "Norrtullsligan". Citatet lyder "Hela Norrtullsgatan liknade redan ett möbelmagasin och gav de intimaste inblickar i de flyttande familjernas liv". Boken ger en god bild av hur förhållandena var för hundra år sen vid Odenplan.

Halvvägs ner i Odengatsbacken finns en skylt, som vill påminna om journalisten och författaren Jan Olof Olsson (Jolo). I sin essäsamling "Eviga följeslagare" skriver han "Men om jag nu en vårkväll kommer gående upp mot Odenplan från Stadsbiblioteket och ser bilarna komma rusande från Odenplan och Vasakyrkan – en sekelskiftig, tung Berlinkyrka med Domkyrkopretentioner".

En skylt som påminner om August Strindberg står där den breda vägen från Drottninggatan leder upp till Observatoriet. Citatet är hämtat från hans roman från 1886 "Tjänstekvinnans son" och lyder "Utanför porten på Norrtullsgatan är det mörkt än. Varannan oljelykta vinglar på sina rep för en kall vind och snödrivorna äro djupa. Ingen dräng har ännu varit ute och skottat".

Mitt emot Eastmaninstitutet ligger huset Dalagatan 34. Maj Sjövall och Per Wahlöö skriver i sin kriminalroman från 1971 "Den vedervärdige mannen från Säffle" så här. "Det här är Gunvald Larsson. I fastigheten Dalagatan trettiofyra finns nu en vansinnig människa, som skjuter från taket eller översta våningen med ett automatvapen..."

Två andra författare som använder vår närmiljö i böcker är Astrid Lindgren och Heidi von Born. De har också fått litterära skyltar. Astrid Lindgrens finns i Tegnérhlunden medan von Borns skylt sitter på S:t Eriksplan vid den stora porten ned till Atlasområdet.

Även Ruben Nilson bör nämnas i detta sammanhang. I hans uppmärksammade Balladen om eken lyder sista versen. "Men Eken e mer än utsikt å grant! Ja de e sant. Aldri likadant. De kan vara ett flyttlass på Odenplan, eller snöslask å Julmarknad i Gamla Stan. Men de e nåt mer, som man inte ser, ja man vet inte vad! Som e våran stad. Som e våran stad! Ja, Eken". Balladen är en fin hyllning till Stockholm.

Fler skyltar – nu med historisk information – kommer upp i vår närmiljö med start 2001.

Biografer

Det var mycket populärt att gå på bio i gamla tider. Det var en del av vardagslivet. För barn och ungdom var det nästan ett måste med söndagsmatinéerna. Sen kom televisionens genombrott. Det har funnits 26 biografer i stadsdelen. Mot slutet av seklet låg en i vår fastighet, nämligen Folkets Bio. Idag finns det inte en enda biograf kvar.

Från vår fastighet kunde man med några raska kliv nå ett tiotal biografer. Närmast låg Norra Kvarn (tidigare Eldorado) runt hörnet på Upplandsgatan i nr 48 från 1909 till 1959. Där håller idag Kristensamfundet till. Snett över Odenplan på Norrtullsgatan 10 A låg Oden-Teatern från 1909 till 1921, då brandmyndigheterna ingrep.

Vid Vasaparken, Odengatan 78 låg Plaza från 1931 till 1973. Det var den första bion i Stockholm, som byggdes enbart för ljudfilm. Där var det till juni i år en teater. Närmare hitåt i hörnet mot Odengatan låg på Västmannagatan 59 i Vasastadens Nykterhetslokal några månader 1905 Vasa-Biografen.

Om de som bodde i vår fastighet gick nedför Odengatsbacken hade de flera biografer att välja på i hörnet mot Sveavägen. I kvarteret där Hard Rock Cafe nu ligger fanns den stora biografen Lyran, som tidigare hette Metropol-Palais, mellan 1927 och 1985. Den vackra inredningen har till dels räddats. Idag används lokalen av Konferenshallen Polstjärnan.

På andra sidan Sveavägen i nr 116 låg en bio mellan 1917 och 1982. Fram till 1949 hette den Röda Lyktan, men kallades senare Svea och Star. Våren 2000 flyttade det nya auktionshuset Metropol in i lokalerna. Närmast innan hade Lap Power utrymmena under sin expansiva period. På andra sidan Odengatan mitt emot Stadsbiblioteket låg Rialto mellan 1921 och 1986. Den var vid sin nedläggning en av Stockholms äldsta biografier. Idag används lokalen av Pero's teater.

Spårvagnar

Spårvagnarna är också värda att uppmärksammas. Vid sekelskiftet fanns det ett dubbelspår genom Odenplan. 1910 tillkom en vändslinga ungefär vid tunnelbanans nuvarande nedgång.

Odenplan var en livlig trafikplats för spårvagnarna. I

början fanns inga elektriska växlar. Föraren fick stanna tåget och med ett så kallat växelspett lägga om växeln. Det ledde till att det fanns en hållplats både vid Norrtullsgatan och vid Upplandsgatan.

Mot Haga gick linje 3 och linje 15 (som senare förlängdes ut till Sundbyberg). Linje 14/7 med egen hållplats drog iväg till Djurgården. Linje 5, som hade hållplats utanför Gustaf Vasa kyrka körde till Karlberg. Med åren ökade trafiken och linjer lades om. I samband med högertrafikomläggningen 1967 lades trafiken ner. Den som lever får förmodligen en dag uppleva att spårvagnar åter trafikerar Odenplan.

Förmodligen var det någon av de ovannämnda linjerna, som fastighetens förste portvakt stolt körde med sin hästspårvagn. □

Stockholm. Odenplan och Odengatan.

Observera den i texten omnämnda vändslingan för spårvagnarna samt trädgårdarna framför husen på Karlbergsvägen.

Utsikt från Gustaf Vasa kyrktorn. Vår fastighet uppfräschad. Slutet 1920-talet.

Medlemmar i bostadsrätts- föreningen

I denna förteckning upptas de medlemmar – samt make/maka/sambo till medlem – som bott eller bor i fastigheten.

I ett par fall har personer efter beslut av styrelsen fått medlemskap, men sedan inte flyttat in. Bakom detta har legat små personliga tragedier. Man har inte lyckats sälja sin tidigare bostad och därmed tvingats avstå från att fullfölja sitt medlemskap. I två kända fall har man hunnit göra renoveringar i den nya bostaden.

Det finns många olika förklaringar till det stora antalet flyttningar under föreningens 22 år. Arbete på annan ort, villa- eller fritidshusköp, olämplig miljö för småbarnsfamiljer, skilsmässa, behov av att få loss pengar för andra ändamål. Det finns även här sorgliga fall där snålheten bedragit visheten.

Av de ursprungliga medlemmarna bor fyra kvar i fastigheten. Kerstin Westerlund och Göran Lannegren i Odengatshuset samt Lennart Carlsson och Kurt Persson i Vegagatshuset. Ellen Söderberg är även medlem, men bor nu på sjukhem.

Odengatshuset

1 tr lgh 11

Eivor och Harry Sjödin 1988-1991

Annika och Leif Andersson från 1991

1 tr lgh 12

Jenny Lindén 1978-1982

Jan Martinsson 1982-1984

Ulla och Torbjörn Thedéen från 1985

2 tr lgh 21

Kerstin och Paul Westerlund 1978-1989

Kerstin Westerlund från 1990

2 tr lgh 22

Lona Forslid 1978-1983

Lona Forslid och Sven-Erik Wiklund 1983-1985

Eva och Carl Lewenhaupt 1985-1991

Kerstin och Rune Hall 1991-1994

Riina och Koit Veertee från 1995

3 tr lgh 31

Maj och Gunnar Arnkvist 1978-1988. Under bostadsrättsföreningens tid användes lägenheten endast som tandläkarmottagning.

Ylva och Ivar Hällqvist 1989

Sonja och Stig Granstedt 1989-1990

Berit och Börje Säll från 1991

3 tr lgh 32

Ulla Holmgren-Lannegren och Göran Lannegren 1978-1989

Göran Lannegren 1989-1993

Helena Nilsson och Göran Lannegren från 1993

4 tr lgh 41

Elsa och Stig Persson 1978-1984

Lenore och Peter Arnberg 1984-1993

Monica Dihlström och Sven-Gustav Åstrand från 1993

4 tr lgh 42
Margaretha Haage-Lüning och Ruben Lüning
1978-1983
Anna och Sture Pyk 1983-1990
Sture Pyk 1990-2000
Charlotte Lindblad och Magnus Wollmann från 2000

5 tr lgh 56
Hetty Wikner-Wiksell och Gunnar Wiksell 1988-1991
Christer Åstrand och Moussa Alioui 1991-1994
Alexander Gabirol 1994-1995
Ulf Westerfelt från 1995

5 tr lgh 57
Gendery och Johan Lewenhaupt 1989-1994
Yvonne och Johan Flink från 1994

Vegagatshuset

1/2 tr lgh 03
Paulina Regnér-Weiderman och Peter Weiderman
1989-1992
Ann-Charlotte Olsson från 1993

1 tr lgh 13
Margit Strömlund 1978-1998
Masaru Okano från 1998

1 tr lgh 14
Sara Sjögren från 1998

2 tr lgh 23
Annagret Öhrstedt 1978-1981
Karin och Per-Yngve Bengtsson 1981-1988
Ingrid Litzén 1988-1991
Katarina Jennerot och Lars Håbäck 1991-1997
Petra Lindgren och Anders Jönsson 1997-2000
Lillemor Nyström från 2000

2 tr lgh 24
Alva Hasselgren 1978-1998
Lotten Kårfalk och Michael Mohn från 1998

3 tr lgh 33
Lennart Carlsson 1978 -1981
Lennart Carlsson och Thomas Oakman från 1982

3 tr lgh 34
Ellen Söderberg från 1978

4 tr lgh 43
Signe och Karl-Axel Johansson 1978-1985
Signe Johansson från 1985-1999
Tina Gustafsson från 2000

4 tr lgh 44
Kurt Persson från 1978

5tr lgh 58
Ulf Dahlström 1988-1993
Barbara Elger från 1993

Bostadsrättsföreningens styrelse

Underlaget i form av protokoll från föreningsstämmor och styrelsemöten är inte helt lättolkat. I allt väsentligt är dock följande redovisning korrekt.

Genom åren har det varit många omkastningar mellan ledamöter och suppleanter. Eftersom suppleanterna under alla år kontinuerligt deltagit i styrelsearbetet redovisas de som suttit i styrelsen utan angivande av om de varit ledamot eller suppleant.

Årtalen avser tiden från ordinarie föreningsstämma till nästa. I några fall har komplettering av styrelsen skett vid extra stämma eller efter beslut i styrelsen.

Enligt stadgarna skall styrelsen bestå av minst tre och högst sju ledamöter med minst en och högst tre suppleanter. De allra flesta åren har man arbetat med fem ledamöter och två suppleanter.

Av de ca 65 medlemmar föreningen hittills haft har 40 under kortare eller längre tid suttit i styrelsen. Av dessa har 15 varit kvinnor. Drygt 60 procent av medlemmarna har alltså haft styrelseuppdrag.

Vid konstituerande möte med den nya bostadsrättsföreningen den 8 juni 1978 valdes den första styrelsen: Ledamöter: Lona Forslid, Göran Lannegren, Kurt Persson, Margit Strömlund och Paul Westerlund. Suppleanter: Margaretha Haage-Lüning och Ellen Söderberg.

Det kollektiva ledarskap som utövades de tre första åren framstår som märkligt. Varken föreningsstämmorna eller kommunens representant i styrelsen tycks dock ha reagerat.

Ledamöter och suppleanter

Leif Andersson 1991-96, 1998-
Lenore Arnberg 1990-91
Peter Arnberg 1985
Per-Yngve Bengtsson 1982-88
Lennart Carlsson 1984-85, 1997-
Ulf Dahlström 1989-91
Johan Flink 1994-
Lona Forslid 1978-80
Tina Gustafsson 2000-
Margareta Haage-Lüning 1978-82
Kerstin Hall 1991
Rune Hall 1992-93
Ulla Holmgren 1981-88
Lars Håbäck 1991-96
Signe Johansson 1980-89
Anders Jönsson 1999
Göran Lannegren 1978-81
Carl Lewenhaupt 1986-87
Johan Lewenhaupt 1988-91
Ingrid Litzén 1989-91
Ruben Lüning 1981
Ann-Charlotte Olsson 1994-98
Kurt Persson 1978-81, 1983-88, 1990-91, 1993-96
Stig Persson 1982-83
Sture Pyk 1986-92, 1999
Sara Sjögren 1999-
Margit Strömlund 1978-79
Börje Säll 1992-98
Ellen Söderberg 1978-79
Torbjörn Thedéen 1994-95
Ulla Thedéen 1985-89, 2000-
Peter Weideman 1990-91
Ulf Westerfelt 1996-98
Kerstin Westerlund 1984-85
Paul Westerlund 1978-81, 1983
Gunnar Wicksell 1989-90
Hetty Vikner-Wicksell 1991
Sven-Erik Wiklund 1983
Magnus Wollmann 2000-
Christer Åstrand 1992-93
Sven-Gustav Åstrand 1994-2000
Liss-Gun Öhrstedt 1980

Ordförande

Kollektivt ledarskap:

Lona Forslid,

Göran Lannegren och

Paul Westerlund 1978-81

Ulla Holmgren 1982-84

Per-Yngve Bengtsson 1985-88 okt

Ulla Thedéen 1988 nov-90 okt

Ingrid Litzén 1990 nov-91 aug

Ulf Dahlström 1991 sept-nov

Kerstin Hall 1991 dec

Rune Hall 1992-93

Torbjörn Thedéen 1994-95

Johan Flink 1996-

Sekreterare

Kollektivt ledarskap:

Lona Forslid,

Göran Lannegren och

Paul Westerlund 1978-81

Per-Yngve Bengtsson 1982-84

Ulla Thedéen 1985-87

Ulla Holmgren 1988

Ingrid Litzén 1989

Johan Lewenhaupt 1990-91

Lars Håbäck 1992-96

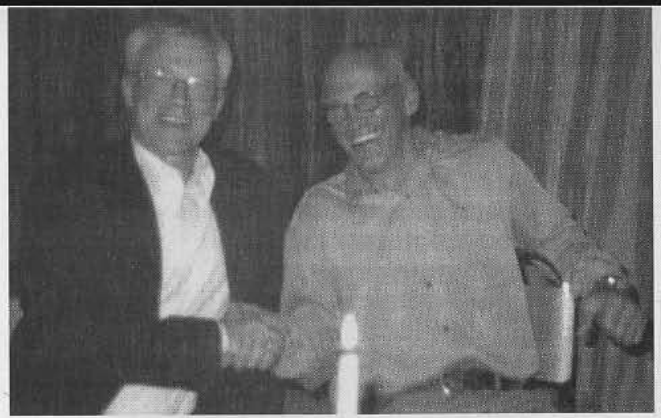
Sven-Gustav Åstrand 1997-99

Ulla Thedéen 2000-

*Vår fastighet försommaren 2000
(båda bilderna).*

Framtids- tankar

Föreningens ordförande Johan Flink och en av fastighetens hustomtar Leif Andersson.

Vi går nu in i fastighetens andra århundrade. Ingen av oss får veta om den står kvar om hundra år. Låt oss hoppas det och att Vasastan finns kvar som en fungerande stadsdel där människor trivs att leva. "Vasastan är som Paris" stod det i tidningen häromåret. Låt oss också hoppas att grönområdena som Vasaparken, Tegnérlund, Observatorielunden, Vanadislunden – och naturligtvis Hagaparken – har överlevt ytterligare hundra år.

Lägger vi ett mer kortsiktigt perspektiv på vår fastighets och vår bostadsrättsförenings framtid är det några frågor som kommer att få särskild betydelse.

Många politiker har idag ett ont öga till prisutvecklingen på bostadsrätter i de större städernas innerområden. Förhoppningsvis sansar de sig och fattar inte skattebeslut de närmaste åren, som leder till att många måste flytta från sina hem och att därmed segregationen ökar.

Ett annat hot idag är att oförmågan att fatta politiska beslut om det tredje tågspåret nere vid Tegelbacken leder till att ett alternativ med en ny pendeltågstunnel

under Norrmalm och Vasastan "drabbar" vår fastighet. Vi har fortfarande "minnen" kvar av tunnelbanesprängningarna i början på 1950-talet i form av sprickbildningar på olika håll i fastigheten.

I vår lilla värld vore det roligt om förståelsen för vad det innebär att bo i bostadsrätt blev ytterligare förankrad i föreningen. Vi bor inte i hyresrätter. Kanske kan beskrivningarna i denna skrift om styrelsearbetets omfattning och komplexitet bidra till att vi alla ställer upp efter förmåga och med gott humör.

Många stora upprustningar av fastigheten måste ske under kommande år. Det är viktigt att det finns åtminstone en tioårsplan, som redovisar de olika projekten med en ungefärlig kostnadsberäkning. Kontinuerligt bör föreningsmedlemmarna informeras exempelvis vid föreningsstämmorna.

Något som skulle höja livskvaliteten i fastigheten vore om en satsning gjordes på vår gård. Låt oss hoppas att någon där-

till lämpad medlem erbjuder sig att hålla i projektet att ytterligare rusta upp gården. Några träd skulle exempelvis betyda mycket för att skapa en trivsamt miljö. Och varför inte bygga ett litet lusthus i borthörnet? Det borde vara värt några tiotusen kronor att ordna detta.

Skulle det vara så att den här lilla skriften väcker intresse kanske det finns anledning att forska vidare om några av de personer och händelser, som här omnämns. Vi som arbetat med skriften blir glada för reaktioner från läsarna. □

Medlemmarna samlade till föreningsstämma maj månad 2000.

Nedre raden fr v: Kerstin Westerlund, Göran Lannergren, Helena Nilsson Lannegren (med dotter Olivia i knät), Johan Flink, Lillemor Nyström, Ann-Charlotte Olsson och Ulla Thedéen.

Rad två fr v: Berit Säll, Annica Andersson, Lotta Lindblad, Yvonne Flink och Börje Säll.

Rad tre fr v: Kurt Persson, Tina Gustafsson, Monica Dohlström och Sven-Gustav Åstrand.

Bakersta raden fr v: Leif Andersson och Christer Åstrand (föreningens skattmästare).

Källor

BRF Karlavagnen 11, protokoll från föreningsstämmor
och styrelsemöten
samt diverse övriga handlingar

Dokumentation och muntlig information från
Stockholms Stads Gatu- och Fastighetskontor
Stockholms Stadsbyggnadskontor
Stockholms Stads Utrednings- och statistikkontor
Stockholms Stadsarkiv
Stockholms Stadsmuseum
Skattemyndigheten Stockholm, folkbokföring
Arbetarrörelsens Arkiv och Bibliotek, Stockholm
Telemuseum, Stockholm

Rotemannamantalslängder 1900-1926
Statistisk årsbok för Stockholm stad, skilda årgångar
Stockholms Adresskalender, skilda årgångar
Röda Boken, skilda årgångar
Samfundet S:t Eriks årsbok, skilda årgångar
Stockholms Gatunamn, Stockholmsmonografier, 1982
Sydvästra Vasastaden, Byggnadsinventering, 1987
Kv Karlavagnen, Stockholms Universitet, 1982
Forska själv - En bok om arkiven i Stockholm,
Stockholmsmonografier, 1990

Nationalencyklopedien

Berglund Kurt, Stockholms alla biografer, 1993
Ekblad Marie, En del av Vasastan 1886-1996, 1997
Fogelström Per Anders, Hem till sist, 1993
Harlén Hans, Stockholm från A-Ö Innerstaden, 1998
Hasselblad Björn, Stockholmskvarter, 1979
Lange Thomas (red), Stockholm på spåren, 1998
Selling Gösta, När Stockholm blev storstad, 1955
Wingren Bo, Konst på stan, 1997

Illustrationer

Stockholms Stadsmuseum: Omslaget, sid 2, 5 (nedre bilden), 6, 9, 11, 12, 13, 15, 23, 38, 46, 49, 50, 63 och 64.

Bostadsrättsföreningens arkiv: Sid 5 (övre bilden), 7, 41, 44 och 48.

Arbetarrörelsens Arkiv och Bibliotek: Sid 18, 21 och 22.

Signe Johanssons familj: Sid 28, 29 och 30

Skriften Kv. Karlavagnen, Stockholms Universitet: Sid 4

Fritz Ullrichs släkt: Sid 6

Kerstin Westerlund: Sid 34, 54, 68 (övre bilden) och 69

Sven-Gustav Åstrand: Sid 68 (nedre bilden).

Fotografierna på sid 5 (nedre bilden), 9 och 23 har ej direkt anknytning till vår fastighet eller Odenplan. De har använts för att presentera tidstypiska miljöer.

Författare

Johan Flink, direktör
Göran Lannegren, generaldirektör
Monica Larsson, säljare
Sture Pyk, scenograf och översättare
Lars-Åke Svensson, bokhandlare
Ulla Thedéen, fd chefrådman
Kerstin Westerlund, museiintendent
Sven-Gustav Åstrand, fd tandvårdsdirektör

Föreningstips

Hembygdsföreningen å Norrmalm
c/o Kristina Smedberg tel 673 63 99 eller
Peggy Dreifaldt tel 32 29 23

Stockholms Läns Hembygdsförbund
Box 6219, 102 34 Stockholm
tel 30 21 80

Samfundet S:t Erik
Köpmangatan 5, 111 31 Stockholm
tel 21 09 24

Det här är berättelsen om en fastighet vid Odenplan i Stockholm
- Karlavagnen 11.

Om byggnaden och om de människor som bott i fastigheten
under 100 år från 1900 till 2000.

Det är också berättelsen om hur hyresgästerna köpte fastigheten
på 1970-talet och bildade en bostadsrättsförening.

Och om de problem och glädjeämnen medlemmarna i föreningen
stötte på. Några framtidstankar har det också funnits plats för.